

Måndagen den 22 April.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 April.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till Konstitutions-Utskottet Herr Sven Nilssons i Österslöf motion, N:o 207, med förslag till förändrad lydelse för sista momentet i 107 § Regeringsformen.

§ 3.

Följande ärenden, som nu föredrogs, blefvo för andra gången bordlagda:

Stats-Utskottets memorial N:o 61;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:is 13 och 14 samt memorial N:o 15; och

Lag-Utskottets utlåtande N:o 32.

§ 4.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 29, i anledning af väckt motion om en lagbestämmelse i syfte att Kongl. förklaringen angående klander af annans åtkomst till fast egendom den 14 Maj 1805 ej måtte ega tillämplighet å de rättsförhållanden, hvilka uppkommit innan denna författning blef till efterlefnad kungjord.

Härvid anfördes af:

Herr Ola Jönsson: Då för ett eller annat år sedan den bekanta rörelsen bland frälsebönderna i Skåne uppstod, hotade den att medföra

oberäkneliga olyckor både för dessa beklagensvärda frälsebönder och andra personer, och man hade sannerligen giltiga skäl för farhågor i många afseenden. En stor mängd voro visserligen redbara och ärliga personer, men i följd af sin uppfostran och samhällsställning i hög grad okunniga och möjligen äfven på ett eller annat ställe genom förtryck drifna till förtviflan och genom eländiga uppviglares falska förespeglingar om fördelar, som i många fall ej stode att vinna, ledda till uppenbara kontraktsbrott. Allt detta såg man och man kunde icke på förhand med säkerhet beräkna följderna. För mig var det alldeles klart, att många som pockade på eganderätt till hemman, som de eller deras förfäder besuttit, icke hade någon sådan rätt, då deremot en del verkligen hade grundade rättsanspråk på hemman, hvilka under förflutna tider blifvit på ett eller annat sätt deras förfäder olagligt frånhände.

För att om möjligt förhjelpa dessa sednare till deras rätt samt för att lugna de andra och öfvertyga dem om deras förvillelser, väckte jag vid 1869 års riksdag en motion om undersökning af eganderättsförhållandena i Skåne. Jag hade föreställt mig, att ett förslag, med så ädelt och rent syfte, skulle vunnit, om icke obetingadt bifall, så åtminstone något välvilligt tillmötesgående, men förhållandet blef ett annat. Förslaget beredde mig bitter ovilja från mer än ett håll, men måhända stor ära åt någon annan person. Motionen blef, som man vet, afslagen, men det tillfälliga Utskottets betänkande med anledning häraf står såsom ett märkvärdigt aktstycke i de svenska riksdagarnes historia, vittnande om de rättsbegrepp som hos en och annan göra sig gällande.

Oaktadt således de frälsebönder, hvilkas rättsanspråk äro grundade, lemnats åt sig sjelfva utan all hjelp, och någon sådan icke är från representationens sida åtminstone att förvänta, helst Första Kammaren två särskilda gånger afslagit i denna Kammare gjord framställning om utbekommande från arkiven i Danmark af handlingar rörande de eröfrade provinserna; oaktadt alla dessa svårigheter har dock en och annan genom eget arbete och egna kostnader förskaffat sig en utredning, som klart och tydligt ådagalägger hans eganderätt till hemman, som hans förfäder besuttit, men när man nu icke längre kan hindra honom att göra sina rättsanspråk gällande, så rycka domstolarne fram med Kongl. förklaringen den 14 Maj 1805, hvilken på en gång för honom afklipper allt hopp om att någonsin få rättvisa.

Ett i Högsta Domstolen nyligen afgjort mål angående eganderätten till ett hemman i Skåne har gifvit mig anledning till den motion, som föranledt Utskottets förevarande utlåtande. Jag har i min motion, såsom man finner, föreslagit, att Kongl. förklaringen den 14 Maj 1805 rörande klander af annans åtkomst till fast egendom, hvilket stadgande blifvit utfärdadt af en enväldsregent utan att vara grundadt på något beslut från Riksdagen, icke måtte ega annan kraft än civila lagar i allmänhet, eller med andra ord icke ega tillämpning på de rättsförhållanden, hvilka uppkommit innan nämnda förordning blef till efterrättelse kungjord. Lag-Utskottet har afstyrkt bifall till min motion och således för många personer blåst ut sista gnistan af hopp att med lagens hjelp kunna vinna hvad de verkligen hafva rätt till.

Med det antydda målet förhöll det sig så, att den siste innehafvaren

af det ontvistade hemmanet afled år 1783, således 22 år före tillkomsten af 1805 års förklaring. Efter mitt sätt att se saken, så var antingen preskriptionstiden, då förklaringen utkom, försuten, eller, om den icke då var försuten, kunde den ännu icke varit det. Jag menar, att då mer än 20 år sedan den siste innehafvarens död förflutit, då förklaringen utkom, hade antingen tid till klandertalan då varit försuten eller också skulle den ännu icke vara det. Norra Åsbo häradsrätt underkände emellertid den siste innehafvarens afkomlingars, eller kändarnes, anspråk på hemmanet på grund af 1805 års förklaring, men hofrätten fann deremot samma Kongl. förklaring icke kunna tillämpas i målet och tilldömde kändarnes egendomen. Högsta Domstolen, under hvilkens pröfning saken drogs, fastställde, likaledes på grund af 1805 års förklaring, häradsrättens utslag, dock gillade Nedre revisionen och en af Högsta domstolens ledamöter i hufvudsakliga delar hofrättens dom.

Under sådana förhållanden och då så stor skiljaktighet i tolkningen af gällande lag visar sig icke blott domstolarne emellan utan äfven emellan ledamöterna i samma domstol, har man svårt att bibehålla aktningen för lagskipningen i vårt land.

Emellertid har Lag-Utskottet nu förklarat, att den 20-åriga preskriptionstiden enligt 1805 års förklaring bör så förstås, att en hvar pretendent vid den tid då författningen utkom eger rätt till klandertalan under sin lifstid, äfvensom att hans arfvingar eller rättsinnehafvare ega enahanda rätt under 20 år från samma pretendents dödsdag. Ja, jag föreställer mig att den möjligen så kan tolkas, och denna tolkning är kanske den rättaste, för så vidt nemligen lagen skall ega tillbakaverkande kraft, hvilket jag likväl anser att den ej bör hafva, men äfven med denna Lag-Utskottets tolkning lärer väl tiden till talan för de flesta och kanske alla frälsebönderne i Skåne vara försuten. Det låter väl tänka sig att någon, som var pretendent vid den tid, då författningen utkom, ännu lefver, eller att 20 år ännu icke förflutit sedan hans dödsdag, men om ett sådant fall finnes, så är det ett undantagsfall. Man kan väl säga, att Högsta domstolens uti ifrågavarande mål gifna dom icke allt framgent skall komma att betraktas såsom ett prejudikat, men man har ganska svårt att veta detta, och man har ingen garanti för att icke så kommer att ske, då Högsta domstolen är en institution, som kan göra huru den behagar. Jag har dermed icke sagt — och därför aktar jag mig visligen — att Högsta domstolen *vill* döma orätt, men den kan döma huru den vill, emedan den är en institution utan all kontroll. Stadgandet i våra grundlagar angående opinionsnämnden är endast en död bokstaf, ty med Riksdagens nuvarande sammansättning kommer troligen aldrig någon af Högsta domstolens ledamöter att entledigas, äfven om skäl dertill skulle kunna förefinnas, och det är längesedan vi hade en Justitieombudsman — och vi hafva icke haft mer än en sådan — som på fullt allvar sett efter huru det går till i Högsta domstolen.

Emellertid och då Utskottet afstyrkt min motion och dess hemställan blifvit af Första Kammaren bifallen, vill jag icke besvära Kammaren med något yrkande. Jag vill blott tillägga, att då frågan nu fallit och således allt tal om dessa frälsebönder är slutadt, får jag trösta mig med den tillfredsställande tanken, att jag i detta, som i andra fall, gjort allt hvad i

min förmåga stått för att åstadkomma rättvisa, och om jag icke lyckats i mina bemödanden, är felet icke mitt.

Herr Johan Jönsson: Då den eganderättstvist, som föranlett motionärens framställning, börjat i min hemort, vill jag lemna Kammaren några upplysningar om densamma och tillika med några ord bemöta Utskottets motivering.

Utskottet yttrar: "Det synes vara klart, att en preskriptionslag, sådan som den ifrågavarande, måste, för att icke i väsendtlig mån förfela sitt ändamål, tillämpas jemväl på förhållanden, hvilka uppkommit innan lagen stiftades."

Detta synes mig alldeles icke klart. I 1734 års lag stadgas i 10 kap. 1 § Jordabalken: "Ingen hafve våld att sälja, förbyta eller förpanta annan mans jord, hus eller tomt, utan han hafver hans öppna bref och fullmakt dertill. *Sker annorledes; rare ogildt, ändå att uppbud och stånd derä kommit;*" men någon tid, inom hvilken klandret i detta fall skulle anställas, *finnes ej föreskrifven*, och någon allmän föreskrift om tid, hvarinom klander å fast egendom skall anställas, fanns icke stadgad i 1734 års lag. Till stöd för denna min åsigt, hvilken torde bestridas af en del jurister, beder jag att få åberopa hvad som förekommer i ingressen till 1805 års ifrågavarande förordning, nemligen: "Af tid efter annan förekomne tvistemål angående sökt återvinning af jord och fastighet, hvilken för längre tid tillbaka kommit i annan mans våld, utan att då varande rätter egare skulle hafva densamma sig lagligen afhändt eller att vid första öfverlåtelsen allt det blifvit iakttaget som lagen vid olika omständigheter i hvarje särskild händelse föreskrifvit, har Kongl. Maj:ts uppmärksamhet blifvit fästad derå, att ehuru understundom stridiga begrepp hos domare vid dessa måls handterande sig visat, *de fleste* likväl, under åberopande af hvad allmänna lagen i 10 Kap. 1 § Jordabalken innehåller, *ansett slikt klander ej vara bundet till viss tid, utan kunna när som helst anställas*."

Väl säges längre ned i samma förordning, att *Kongl. Maj:t* inhemtat, att i nya lagen fatalierna i allmänhet för klander å köp af fast egendom blifvit bestämda att anmälas inom den tid, som fordrades för att å slikt köp vinna laga uppbud och fasta, men hvar Kongl. Maj:t, det vill säga den enväldige Konungen Gustaf IV Adolf, i strid med landets då lefvande *fleste* domares mening inhemtat detta, omtalas icke.

Om man således under hela tiden från 1734 till 1805 fann sig kunna lefva lycklig och nöjd utan en *allmän* föreskrift om tid för klander å fast egendom — ty jag vet väl att i några *särskilda* fall, såsom i fråga om klander å arf, testamente och sysslomans förvaltning, sådan klandertid var föreskrifven — så synes det mig alldeles icke klart, att om man 1805 började finna sådant olägligt och derföre utfärdade en lag om allmän tid för sådant klander, denna lag äfven skulle "tillämpas på förhållanden, hvilka uppkommit innan lagen stiftades".

Utskottet säger vidare: "Genom en sådan tillämpning erhåller lagen ingalunda retroaktiv verkan, blott det iakttages att preskriptionstiden icke får börja att löpa förr än lagen blef gällande."

Ja, det tror jag, om man blott alltid kunde iakttaga detta, så ginge

det någorlunda an, ehuru stora orättvisor en retroaktiv lagtolkning alltid måste medföra; men i den sak, hvilken afsågs i motionen och hvilken finnes fullständigt anfordrad i det sist utkomna häftet af Justitierådet Naumanns tidskrift för lagstiftning m. m., var det icke förnuftsänligt möjligt att tillämpa 1805 års förklaring, om *preskriptionstiden icke fick börja att löpa förr än lagen blef gällande*, ty 1805 års förordning stadgar, att åtkomst till fast egendom, hvilken icke blifvit i behörig ordning klandrad af den förment egaren eller innehafvaren, som egendomen afhänd vore, i hans lifstid, ej heller af hans arfvingar eller rättsinnehafvare inom 20 år från hans dödsdag, är efter samma tids förlopp fri från allt vidare åtal. Dommarne voro i denna sak af delade meningar, vid hvilken tid den rätte egaren blifvit olagligen afhänd sin egendom. Häradsrätten antog, att det var en man, vid namn Ola Olsson, som dog den 13 Mars 1783 och hvars egendom en Öfverstelöjtnant Abraham Tornerhjelm's sterbhusdelegare år 1778 låtit skifta sins emellan, och då klandret ej var väckt förr än 1865, ansåg häradsrätten tiden försuten. Hofrättens ledamöter voro deremot enhälligt af den mening, att någon klandertid icke var försuten, hvarföre pluraliteten gillade käromålet. Nedre revisionen och en ledamot i Högsta domstolen ansågo klandertiden icke kunna beräknas längre tillbaka än från den persons död, som år 1839, intill hvilken tid rätte egarens släkt fått sitta kvar såsom brukare, afträdde egendomen. Denne afled först år 1852 och klandertiden var således enligt deras om-döme icke försuten. Och då Högsta domstolens pluralitet yttrar, att som "hvarken Ola Olsson, hvilken svaranderne påstått hemmansdelen hafva blifvit olagligen frånhänd, i sin lifstid, ej heller sedermera någon af hans arfvingar eller rättsinnehafvare förr än genom nu förevarande år 1865 instända rättegång fört talan om klander å berörda åtkomst till hemmansdelen, pröfvade bemälda ledamöter, med upphäfvande af hofrättens dom i sjelfva saken, rättvist att derutinnan gilla det slut, hvori häradsrätten stadnat", så synes som om Högsta domstolens pluralitet, likasom Norra Åsbo häradsrätt, ansett klandertiden böra beräknas från den förr omnämnde Ola Olssons dödsdag den 13 Mars 1783.

När nu ifrågavarande förordning utkom den 14 Maj 1805, så hade den man, hvilken egendomen enligt häradsrättens och pluralitetens af Högsta domstolen åsigt var olagligt afhänd, i 22 år 2 månader och 1 dag varit ett liföst stoft. Hans arfvingar, så vida de icke hade någon profetisk förmåga, hade icke haft någon anledning att inom den i 1805 års förklaring föreskrifna tid af 20 år från rätte egarens dödsdag anställa klander och blefvo således, om 1805 års förklaring, såsom Lag-Utskottet finner så klart, skall tillämpas på förhållanden, hvilka uppkommit innan lagen stiftades, i samma stund denna lag utkom beröfvade möjligheten att återfå den egendom, deras förfäder omkring 150 år oqvaldt besutit med full eganderätt; ty det var straxt förordningen utkom för sent att anställa klander.

Men, torde någon medlem af Lag-Utskottet anmärka, Högsta domstolen lar ej sagt, att klandertiden skall räknas från den 13 Mars 1783. Nej, det är sannt, Högsta domstolens pluralitet har mera försigtigt än norra Åsbo häradsrätt icke uttryckligen sagt detta. Den har sagt, att

som hvarken Ola Olsson, hvilken dog 1783, eller någon af hans arfvingar förr än genom den år 1865 började rättegång fört talan om klander, gillades häradsrättens domslut. Den har således icke i bestämda ordalag fällt ett så uppenbarligen orimligt domslut som häradsrätten. Måhända ligger under de dunkla och obestämda ordalagen dold just den åsigt, som Lag-Utskottet framhållit, att preskriptionstiden icke får börja löpa förr än lagen blef gällande och således ifrån den i den svenska lagstiftningens häfder olyckliga dagen den 14 Maj 1805. Men i sådant fall och derest denna rättegång blifvit väckt före början af året 1825, så hade Högsta domstolen säkert yttrat, att som klandret hvarken blifvit väckt af den person sjelf, hvilken egendomen skall blifvit olagligen afhäänd, i hans lifstid eller inom 20, utan först nära 40 år från hans dödsdag, så är enligt 1805 års förordning egendomen fri från klander. Åtminstone uttalade Högsta domstolen i en dom den 19 September 1810, der det just var fråga om klandertiden skulle räknas från 1770 och således från en tidpunkt aflägsnare än den 14 Maj 1805, hvilken dom jag sett införd i Justitierådet Backmans lagsamling, den åsigt, att den 20-åriga preskriptionstiden har afseende å rätte egarens arfvingar eller rättsinnehafvare, "hvilket, som orden i domen lyda, tydligen befastes derigenom att tiden är beräknad från bemälda egares dödsdag".

Här har man således ett gammalt prejudikat från den tiden då 1805 års förordning var ny, hvari den grundsats fasthålles, som i *uttryckliga ord* uttalas i samma förordning, nemligen att klandertiden räcker i 20 år från den förmente egarens dödsdag men icke längre. Icke desto mindre säger Lag-Utskottet, att "preskriptionstiden icke får börja att löpa förr än lagen blef gällande", och tillägger Utskottet: "i fråga om den 20-åriga preskriptionstiden bör 1805 års förklaring följaktligen, enligt Utskottets åsigt, så förstås, att *en hvar pretendent* vid den tid, då författningen utkom, eger rätt till klandertalan under sin lifstid äfvensom hans arfvingar eller rättsinnehafvare ega enahanda rätt under 20 år från samma pretendents dödsdag. Om således en person blef afhäänd sin fasta egendom år 1772 eller för 100 år sedan, och han dog 30 år derefter eller år 1802 samt efterlemnade en pretendent, som, när 1805 års förordning utkom, var ett tre års barn, men hvilken uppnått den icke ovanliga åldern af 70 år och således dött just i år, så är det Lag-Utskottets mening, att denne pretendents arfvingar ännu i 20 år och således till år 1892 skulle hafva öppen klanderrätt till den år 1772 släkten olagligen afhäända egendom, hvaraf skulle följa, att eganderättsklander skulle få anställas icke blott inom 20 utan inom 90 år från dens död, som egendomen olagligen afhäänd blifvit. Jag tviflar, att någon domstol skall följa en så liberal lagtolkning.

Om än med denna motion ingenting direkte vunnits, så tror jag mig dock hafva visat, att domstolarne äro mycket oense om tolkningen af ifrågavarande förklaring, och att den nu tolkas annorlunda än då den först utkom, så att den behöfver omarbetas eller alldeles upphävas.

Att härom framställa yrkande vid denna riksdag, som snart nalkas sitt slut, anser jag ej löna mödan, men hoppas, att mina anmärkningar icke skola blifva utan allt gagn, då frågan utan tvifvel vid en kommande riksdag å nyo väckes.

Herr Ribbing: Motionären har börjat sin framställning med den anmärkning, hurusom det vore en allmän grundsats, att lagar, som anginge rättigheters förvärfvande, i allmänhet icke borde ega retroaktiv verkan, såvida icke lagstiftaren uttryckligen förklarat detta. Han har nu muntligen upprepat denna åsigt och den siste talaren har erinrat om detsamma.

I afseende på denna rättsgrundsats och den praxis, som deraf bör följa, hafva nu motionären såväl som den siste talaren otvifvelaktigt fullkomligt rätt. Men en helt annan fråga är, huruvida det förslag, som motionären framställt, har skäl för sig, d. v. s. huruvida han ådagalagt något behof vara för handen att genom särskild lag stadga att den nämnda rättsgrundsatsen bör gälla i fråga om tillämpningen af 1805 års författning beträffande tiden att anställa klander å annans åtkomst af fast egendom.

I motionen har motionären, såsom enda skälet för sitt nämnda förslag, uppgifvit en af Kongl. Maj:t utfärdad dom i ett mål angående eganderätten till ett hemman i Skåne, af hvilket mål motionären lemnat en kort relation. Och likaledes har motionären *nu* uttryckligen förklarat, att "anledningen" till hans motion varit omförmälda dom, genom hvilken, enligt hans uppfattning, den rättsgrundsats, som förbjuder en lag retroaktiv verkan, "blifvit — såsom det heter i motionen — rubbad." Men det är denna åsigt om en rubbning i den omförmälda rättsgrundsatsen, eller påståendet att Högsta domstolens pluralitet fält sin dom genom en retroaktiv tolkning af Kongl. förklaringen den 14 Maj 1805, som innebär ett förunderligt misstag af motionären. Om man läser ifrågavarande dom, finner man nemligen, att Högsta domstolen tillerkänt sökanderne, eller svaranderne vid häradsrätten, det omtvistade hemmanet N:o 13 Össjö, oförmedladt, ^{13/16} förmedladt mantal, på den grund, att genom arfskifte af 1778 efter Öfverstelöjtnanten Abraham Tornerhjelm och föregående bouppteckning af 1776 efter samma person samt genom Christianstads läns jordeböcker för 1772—1777 — således för åren närmast före och efter bouppteckningen — utredt vore, att hemmanet genom laga fång och på god tro öfvergått till bemälda Tornerhjelmns enka, Eleonora Tornerhjelm, född Silfverschiöld, som redan försålt detsamma, hvarefter det efter flera laga försäljningar slutligen stadnat i svarandernes händer. Det är således på sin uppfattning af *styrkt eganderätt* Högsta domstolen med uttryckliga ord grundat sin dom, utan att med ett enda ord nämna eller i någon som helst riktning bringa till användning Kongl. förklaringen den 14 Maj 1805. Hofrätten och reservanten i Högsta domstolen hafva deremot ansett, det kändanderne, Troed Olsson med flera, styrkt att egendomen genom laga köpeafhandling på 1740-talet kommit i händerna på Troed Olssons förfäder och hafva, under sådant förhållande, icke tillerkänt den i Högsta domstolen åberopade bouppteckningen efter Tornerhjelm m. m. något vitsord i fråga om laga fång för svaranderne; hvaremot Högsta domstolens pluralitet ej ansett styrkt, att Troed Olssons föregångare, efter meranämnda bouppteckning, m. m. på grund af eganderätt innehaft egendomen. Men det är klart, att då svaranderne mot käromålet invändt, att tiden till klander vore, jemlikt Kongl. förklaringen den 14 Maj 1805, föruten, måste Hofrätten och reservanten i Högsta domstolen, som tillerkände

käranderne rätt till hemmanet, yttra sig öfver svarandernes berörda invändning och förklarade att tiden *icke* var försuten. Högsta domstolens pluralitet behöfde deremot *icke* yttra sig öfver samma invändning, då den på grund af styrkt eganderätt tilldömde svaranderne hemmanet.

Resultatet är således, att såväl Hofrätten och reservanten i Högsta domstolen som Högsta domstolen grundat sina domslut icke på någon användning eller tillämpning — vare sig retroaktiv eller progressiv — af 1805 års förklaring. utan på laga fång och besittning i god tro af den omtvistade egendomen: deruti hafva de alla varit fullt eniga. Deremot beror olikheten i deras utslag derpå, att i fråga om hvilken af parterna styrkt sin eganderätt Hofrätten och reservanten i Högsta domstolen voro af *en* åsigt och Högsta domstolens pluralitet af *en motsatt*, ithy att de förra ansågo att laga fång blifvit styrkt af käranderne och Högsta domstolen åter af svaranderne. Häraf synes, att motionären med det anförda exemplet icke visat något behof af det stadgande han föreslagit, ty han har derigenom icke ådagalagt, att någon retroaktiv verkan eller tillämpning af 1805 års förklaring egt rum, utan hans åsigt i detta afseende grundar sig på en total missuppfattning af Högsta domstolens dom. Men då detta förmenta exempel på retroaktiv tillämpning var den enda grund, med hvilken motionären motiverat sitt väckta förslag, är alltså af honom för samma förslag *intet* skäl anfördt.

Den siste talaren förundrade sig öfver, att 1805 års förklaring någon gång tillkommit, och förmenade att den icke varit behöflig, då man före år 1805 icke erfarit någon olägenhet af en obegränsad tid för klandertalan. Om detta skäl skulle gälla, så borde aldrig någon ny lag utfärdas, emedan underlåtenheten att förr stifta den skulle bevisa, dels att man icke förut haft erfarenhet af olägenheter, som lagen åsyftar att förekomma, samt derjemte och för det andra, att eftersom man ej förut känt några dylika olägenheter, skulle det vara omöjligt att de *någon gång* gjorde sig gällande. Det torde dock vara fullt begripligt för en och hvar, att obegränsad tid för klandertalan, frånvaro af all preskription i detta hänseende skulle medföra en kontinuerlig osäkerhet i eganderätten, då en egare aldrig kunde vara säker på att icke genom en process blifva afhänd sin egendom, eller åtminstone att blifva invecklad i ändlösa processer om eganderätten till densamma. I själfva verket skulle på detta sätt *häf*d till själfva sitt begrepp vara upphäfd — ett begrepp som likväl ingen positiv lagstiftning om eganderättsförhållandena kunnat umbära. Då Kongl. förklaringen af den 14 Maj 1805 alltså måste anses ganska nödig, och då motionären icke visat att den blifvit retroaktivt tillämpad, yrkar jag, på grund af hvad jag anförde, bifall till Utskottets hemställan.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Jag vill icke fästa mig vid speciela förhållanden, hvarken Högsta domstolens dom eller eganderättsförhållandena i en eller annan provins, utan endast vid ett yttrande som förekommer i Lag-Utskottets förevarande betänkande. Utskottet säger nemligen: "Det synes vara klart, att en preskriptionslag sådan som den ifrågavarande måste, för att icke i väsendtlig mån förfela sitt ändamål, tillämpas jemväl på förhållanden, hvilka uppkommit innan lagen stiftades." Utskottet anser således, att man för vissa ändamål bör hafva en

lag, som kan verka retroaktivt. Jag tror icke, att en lag, som har till ändamål att afskära möjligheten att klandra orättvisor, begångna före lagens tillkomst, är i sin ordning, eller att lagar böra stiftas för att legalisera begångna orättvisor. En lag bör icke i något fall verka retroaktivt eller vara tillämplig på rättsförhållanden, som uppkommit innan lagen stiftades.

Jag tror icke, att motionärens förslag varit det lyckligaste, men Utskottet hade haft makt och befogenhet att framlägga ett klokare och bättre i samma riktning. Emellertid vore det betänkligt, om den grundsatsen skulle göra sig gällande i lagstiftningen, att man kan stifta lagar i ändamål att verka retroaktivt, och det är mot denna Lag-Utskottets uppfattning jag vill nedlägga min lifliga protest. En sådan uppfattning skulle vara högst skadlig för eganderätten, och jag tror att Utskottets omdöme i detta fall icke varit riktigt klart.

Herr Ola Jönsson: En af Lag-Utskottets ledamöter har sökt visa, att Högsta domstolen grundat sin dom uti det ifrågavarande målet, icke på den omständighet att kärandernes rätt till klandertalan vore för-suten, utan på andra skäl, men talaren kunde dock icke förneka, att häradsrätten grundat sin dom på nämnda omständighet, likasom att hof-rätten icke funnit 1805 års förklaring i målet tillämplig. Talaren yttrade, att Högsta domstolen på grund af en bouppteckning och ett arfskifte tillerkänt svaranderne den omtvistade egendomen. Ja, det var en ännu lösare grund, ty jag har ännu icke vetat att en bouppteckning eller ett arfskifte ensamt bevisat laga fång. Jag tillåter mig fråga den ärade ta-laren, om han verkligen tror att Högsta domstolen, om icke häradsrätten stödt sitt domslut på 1805 års förklaring, kunnat endast och allenast på grund af bouppteckningen och arfskiftet fastställa häradsrättens utslag?

Samme talare yttrade äfven, att motionären saknat skäl för sin fram-ställning, emedan han icke visat att någon lag blifvit retroaktivt tilläm-pad. Jag frågar om det kan vara en motionärs skyldighet att visa att någon orättvisa verkligen skett genom den lag, hvari han söker ändring, och om det icke är alldeles tillräckligt att han visar, det en orättvisa *kan komma* att begås genom lagens tillämpning, och jag tror att han på grund deraf eger rätt att föreslå den förändring han anser nödig. Jag trodde, att detta skulle vara tillräckligt, men den ärade talaren har en annan uppfattning och vill att motionären skall visa att olyckor redan skett.

En annan talare har yttrat, att mitt förslag icke varit det lyckli-gaste. Jag har ej heller påstått det, men vet verkligen icke hvilket an-nat förslag jag skulle hafva framställt, för så vidt jag icke velat yrka att hela 1805 års förklaring skulle upphävas.

Då jag icke framställt något yrkande på bifall till min motion, var det, temligen öfverflödigt af Herr Ribbing att yrka bifall till Utskottets hemställan. Jag vill ej heller nu yrka något, utan får finna mig med hvad Kammarén behagar besluta.

Herr Jöns Pehrsson: Det torde för hvar och en, som har en genomgående känsla för rätt och sanning, vara sorgligt att veta, det så-

dana orättvisor, som här beröras, kunna finnas och ännu mer: försvaras, såsom man tyvärr fått höra. För min del beklagar jag, att ingenting nu synes vara att göra till sakens hjälpande. Men jag kan icke underlåta att något litet påpeka Utskottets motivering. Skulle tillämpningen af hvarje Kongl. förklaring ske i enlighet med denna motivering, så vore det ganska svårt att beräkna hvilka följder, som deraf i framtiden skulle kunna uppstå. Jag vill icke upptaga tiden med att närmare granska utlåtandet, utan inskränker mig att säga, det nämnda Kongl. förklaring synes mig icke böra tillämpas för fall, som egt rum före dess utgifvande, utan böra tvistemål, som i anledning deraf uppstå, göras beroende af de eganderättshandlingar, som hvardera parten kan prestera.

Jag anhåller derföre att Kammaren måtte ansluta sig till denna min åsigt och sålunda uttala en protest mot Lag-Utskottets föreliggande betänkande.

Herr Grefve Sparre: Det lönar väl icke mycket mödan att tala i en fråga, som redan är afgjord för denna riksdag. Så mycket kan jag dock säga, att den Högsta domstolens dom, som åberopats såsom anledning till den ifrågasatta lagbestämmelsen, stöder sig icke blott på Kongl. förklaringen af den 14 Maj 1805 utan på andra skäl, som voro de egentligen afgörande -- ja, det framgår icke ens fullt tydligt af denna dom, huruvida nämnda förklaring legat till grund för densamma.

Beträffande Herr Sven Nilssons yttrande, att Lag-Utskottet skulle något obetänkt hafva utlätit sig i denna fråga, vill jag säga, att Lag-Utskottet tvärtom ganska välbetänkt yttrat sig i ämnet. Det finnes icke, mine Herrar, efter min öfvertygelse, något land i verlden, som icke, för att åstadkomma trygghet och säkerhet i afseende på eganderätten, nödgats antaga preskriptionslagar. Om nu motionärens önskan skulle vinna gehör, så att stadgandet om viss preskriptionstid för klander af annans åtkomst till fast egendom icke skulle tillämpas på sådana förhållanden, som egt rum före år 1805, så finnes icke längre i Sveriges rike någon enda person, som skulle kunna säga sig hafva fullt säker eganderätt till den fasta egendom han för närvarande besute, ty hvar och en skulle ju då kunna fräntagas sin egendom på den grund, att i forntiden skett någon orättvisa eller begåtts något förbiseende vid dess åtkomst. Det kan väl då icke falla någon in, mine Herrar, att vilja taga bort denna preskriptionslag, den enda hvarigenom eganderätten i Sverige är fullt tryggad. Finnes icke denna lag, så skulle man kunna taga ifrån oss hvad vi egt i hundra år och derutöfver.

Hvad Utskottet i sitt utlåtande sagt är att, när en sådan lag utfärdas, den icke kan tillerkännas retroaktiv verkan, så att den helt och hållet likasom afklipper eganderättsförhållanden som förut existerat, men att den dock för att icke förfela sitt ändamål måste i någon modifierad mån tillämpas jemväl på dessa förhållanden. I sådant hänseende måste vid tillämpningen iakttagas, att preskriptionstiden icke anses hafva börjat löpa förrän från den dag, då författningen blef gällande. Nämnda författning är, såsom Lag-Utskottet tolkat den, af beskaffenhet att, om en då lefvande person skulle varit orättmätigt afhänd fast egendom före år 1805, skulle han sjelf under hela sin lifstid och hans arfvingar under 20

är derefter kunna återtaga samma egendom; och längre kan man icke gerna utsträcka lagens tillämpning.

Har denna lag något fel, så är det just att preskriptionstiden är för långt utsträckt, ty den kan komma att gå ända till 70 år och kanske mer. Men att vilja helt och hållet upphäva den för alla förhållanden som egt rum före 1805 vore detsamma som att med ens borttaga all trygghet och säkerhet i afseende på eganderätten, såsom jag förut sagt. Jag anhåller derföre, att Kammaren utan vidare måtte godkänna Utskottets hemställan.

Herr Ola Andersson: Mig synes det som en författning, sådan som den ofta återropade Kongl. förklaringen af den 14 Maj 1805, borde kunna stiftas och afses att gälla äfven för de förhållanden som uppstått före den tid då författningen blef gällande, ty eljest skulle det besynnerliga kunna inträffa, att om en egendom olagligt kommit i någons händer före 1805, så skulle klander af åtkomsten kunna upptagas i evighet, under det att hvad som i den vägen händt efter 1805 skulle ligga under den bestämda preskriptionstiden.

I ett visst fall synes mig dock, att ett undantag borde göras i afseende på beräkningen af den dag från hvilken preskriptionstiden skulle börja löpa. Man har nemligen exempel på att orättmätiga egendomsförsäljningar eller öfverlåtelse egt rum, om hvilka rätte egaren icke haft kännedom utan sutit qvar och brukat egendomen i sin lifstid likasom sedermera hans arfvingar i tjugu år derefter, allt utan protest från köparens sida, men först sedan denna tid varit ute, d. v. s. preskriptionstiden förutsen, blifvit om öfverlåtelsen underrättad samt bortkörd från den egendom, som de hela tiden förut och det med rätta ansett för sin. I dylika fall borde, synes det mig, ny preskriptionstid kunna återviinnas.

Herr Törnfeldt: Den evige hämnaren hemsöker fädernas missgärningar på barnen intill tredje och fjerde led, heter det, och detta torde vara fallet äfven här. Åtminstone synes det mig som en laglig rätt alltid borde få göras gällande; men 1805 års Kongl. förklaring har satt ett P för detta och derigenom gjort möjligt att gamla orätttrådigheter skola omsider komma att med trygghet och säkerhet sitta i orubbadt bo. Sålunda kan man få bevittna det bedröfliga skådespelet, att samvetslösa inkräktares efterkommande upptorna palats samt inbjuda Konungar och deras rådgifvare i sina salar, under det att den erkändt rättmätige egaren vräkes i armod och nöd från sin af förfäderen ärfda jordtorfva. Det är ett besynnerligt förhållande, att sådant likväl anses nödvändigt för att betrygga eganderätten. Om så är, så är det bedröfligt stäldt med rättvisan.

Då ingen ändring nu tyckes vara att vinna, så vill jag endast till protokollet få antecknad, eftersom frågan är så upprörande, det jag protesterar emot en sådan lagstiftning och lagskipning.

Efter sålunda slutad öfverläggning bifölls Utskottets hemställan.

§ 5.

Vid föredragning af Lag-Utskottets utlåtande N:o 30, i anledning af väckt motion om förändrade föreskrifter i afseende på sättet att använda afkastningen af öfverflödig skog å ecklesiastika boställen, yttrade

Herr Jöns Pehrsson: Villigt erkänner jag att denna fråga kan vara af underordnad vikt för närvarande, och jag har icke heller hopp att få något annat resultat än det, hvartill Utskottet redan kommit. Men i Utlåtandet äro satser uttalade som jag icke väntat att se i en handling undertecknad af Lag-Utskottets ordförande. Läs vi i författningen af den 29 Juni 1866 angående hushållningen med allmänna skogar i riket — en författning in på den ekonomiska lagstiftningens område och i hvilken Riksdagen icke haft någon del — så finna vi der visserligen hvad som i utlåtandet åberopas, nemligen att den behållna afkastningen af ecklesiastika boställens skogar skall, i öfverensstämmelse med hvad Kongl. förordningen den 11 Juli 1862 föreskrifver, användas till bidrag vid reglerande af presterskapets inkomster, men deremot finna vi icke i den sistnämnda författningen något om att församlingarne skulle beröfvas denna afkastning; tvärtom står i samma författning uttryckligen förbjudet att frantaga församlingarne hvad som blifvit dem tillerkänt, så vida icke det är kronotionde eller statsanslag som vederbörande regleringsnämnd ansett böra frångå församlingen. Der nu nämnden så ej beslutat, förefaller det som ett våld mot många församlingar, att Kongl. Maj:t helt enkelt med en ekonomisk lag frantager församlingarne en egendom som ostridigt efter ett rätt begrepp måste dem tillhöra. Der detta sednare icke är fallet lär det väl icke kunna bestridas, att, om en församling genom köp, donation eller genom afstående af andra motsvarande förmåner åt presterskapet fått rätt att använda boställe, äfven afkastningen af skogen rättsligen bör tillhöra församlingen. Jag hade dertfore icke väntat att i utlåtandet se den satsen uttalad, att afkastningen vore afsedd att komma de församlingar till godo, hvilka äro i största behof af understöd till sitt presterskaps aflöning. Detta är, om något, en kommunistisk åsigt, ty här säges ju i sjelfva verket ingenting annat, än att man skall taga ifrån dem som hafva mycket och gifva dem som hafva litet, och det betyder ingenting om egendomen är väl förvärfvad eller icke. Men enligt min åsigt är det icke möjligt att tillämpa den grundsats Utskottet sålunda uttalar, utan att begå en rättskränkning — något som vi här väl icke vilja göra oss skyldiga till.

Såsom förut sagdt är, lärer väl saken icke vara så påträngande för närvarande, och något annat *slut*, än det hvartill Utskottet kommit, torde man icke heller kunna hoppas på. Men frågan är af beskaffenhet att förr eller sednare fordra lagstiftningens mellankomst. På flera ställen ligga skogar under prestboställena obegagnade, men jag tror att hvem som helst skulle vilja betala rätt betydliga belopp, ja hundratusentals riksdaler, för att få afverka dem. Således äro de nu icke väl förvaltade utan tvärtom, och jag hoppas att det icke skall dröja länge, förr än vi

genom ett sammanstämmande beslut af Riksdagen och Konungen få en lag som reglerar förhållandet på ett ändamålsenligt sätt.

Jag har för öfrigt, såsom jemväl förut är antydt, velat inlägga en protest mot den af Lag-Utskottet här hyllade satsen att taga från den ena och gifva åt den andra.

Herr Törnfeldt: De flesta prestbol äro kronohemman, och då vet jag icke huru församlingarne skulle kunna göra något anspråk på afkastningen af skogen å dessa boställen. I afseende på andra punkten af motionärens förslag, eller att inkomsten af afkastningen skulle ingå till statsverket, så vore detta visserligen mera rimligt, men jag ber få nämna den omständigheten, att jag, som å mitt boställe har skog med öfverflödigt tillgång på virke och der hagar och ängar i långa tider varit igenvuxna, fick tillstånd af Konungens Befallningshafvande att mot redovisning afverka och försälja från densamma, dock för att använda inkomsten till boställets uppbrukande. Hade deremot församlingen eller staten fått samma tillstånd, så tror jag nog att de skulle hafva delat rofvet så, att bostället derpå blifvit lidande och ej fått den fullständiga uppodling, som jag gifvit det.

Jag yrkar därför bifall till hvad Utskottet hemställt.

Efter dessa yttranden bifölls utlåtandet.

§ 6.

Föredrogs Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 14 (i samlingen N:o 30), i anledning af Herr Anders Perssons motion (N:o 204) om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t angående infordrande och framläggande för nästa lagtima Riksdag af statistiska uppgifter med afseende på ifrågasatta förändringar i den kommunala rösträtten.

Herr Gumælius anförde: Det är med glädje jag sett denna motion väckas, äfvensom att bifall till densamma blifvit af Utskottet förordadt. Jag hoppas därför, att såväl denna som Första Kammaren måtte godkänna hvad Utskottet här föreslagit, och att detta vidare skall leda derhän, att man med stöd af klara och officiella sifferuppgifter skall blifva i tillfälle att undanrödja de svepskäl, med hvilka motståndarne till en mera utsträckt, en billigare kommunalrösträtt sökt bemantla sin ovilja mot densamma.

Anledningen, hvarföre jag nu begärt ordet, är emellertid den, att ordet "fyrektalslängderna" är i motiveringen begagnadt icke endast af motionären, utan jemväl af Utskottet. Att motionären, såsom varande från en landtkommun, nyttjat ordet fyrrektalslängd i stället för det mera omfattande ordet röstlängd, är lätt förklarligt, och hans mening framgår oförtydbart deraf, att han i klämman, likasom Utskottet sedan i sin hemställan, talat om hvad som vore nödigt för åvägabringande af erforderliga förändringar i fråga om den "kommunala rösträtten", och har han således icke begränsat förslaget till endast landtförhållandena, utan åsyftat jemväl stadsförhållandena. Skulle nu den önskade utredningen komma

att omfatta skatte- och röstförhållanden endast efter fyrktalslängderna, så kunde detta hafva en menlig inverkan på städernas utsigt att också en gång komma till ett bättre i afseende på rösträtten. Jag har derfore — på samma gång jag förordar bifall till förslaget -- velat fästa uppmärksamheten härpå, på det att, när skrifvelsen till Kongl. Maj:t af Riksdagens Kansli uppsattes, ordet "fyrktalslängderna" icke äfven deruti måtte genom förbiseende inflyta, utan utbytas mot "röstlängderna".

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll hvad Utskottet föreslagit; skotande, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdags-ordningen detta beslut, genom utdrag af protokollet, Medkammaren delgifvas.

§ 7.

Förekom till afgörande Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 15 (i samlingen N:o 31), i anledning af Herr P. Peterssons motion (N:o 203), om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphäfvande af Kongl. kungörelserna den 9 November 1871 och den 19 Januari 1872 om nedsättning i rekrytåldern, m. m.

Öfverläggning uppstod och yttrade derunder

Herr Peter Petersson: Hvad som föranledde mig att afgifva motion i förevarande ämne var den omständigheten, att, sedan de i motionen omnämnda Kongl. kungörelserna angående dels förändrade bestämmelser om rekrytåldern, dels införandet af sparbanksinsättningar för soldaterna blifvit offentliggjorda, flera förfrågningar från mina komittenters sida hos mig gjordes, huruvida dessa förändringar varit föremål för Riksdagens pröfning och beslut — hvartill jag måste afgifva ett nekande svar; så uttalades den önskan, att framställning till Riksdagen skulle göras om dessa nådiga författningars upphäfvande, enär deras tillämpning komme att menligt inverka på rust- och rothållarnes kontraktsevenliga rättigheter; att när krigsduglig person, som ej uppnått 30 år, för ledigt nummer anskaffades, borde af vederbörande militärmyndighet antagas.

Denna framställning har Utskottet i nu föreliggande betänkande afstyrkt och såsom skäl dertill bland annat anført, att mitt förslag "ingalunda kan tjena till att befrämja utan snarare att motverka begge statsmakternas eniga samverkan för fosterlandets gagn och bästa". Men att detta "gagn och bästa" vinnes på de förut nog betungade rust- och rothållarnes egen bekostnad, tvärtemot de rättigheter som blifvit dem i knektekontrakten tillförsäkrade, har Utskottet icke tagit i betraktande. Hade jag i min motion föreslagit en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan att alla de från indelningsverkets tunga nu befriade hemman, bruk, verk och näringar inom riket måtte åläggas att i rustningsbesväret deltaga, så hade skälet, den eniga samverkan för fosterlandets "gagn och bästa", varit på sin plats; men då jag icke gjort någon sådan framställning, så förundrar det mig huru Utskottet, stödjande sig på denna fras, velat fränkänna rust- och rothållarne de billiga rättigheter, som de
hittills

hittills åtnjutit och hvilkas mistande skall ganska menligt inverka vid fullgörandet af deras skyldigheter, dels emedan rekryterna blifva dyrare att anskaffa, då de skola väljas bland personer mellan 18 och 25 års ålder, än såsom förr mellan 18 och 30 års ålder, och dels emedan till följd af de obligatoriska sparbanksinsättningarne soldatlönerna måste af rust- och rotehållarne förhöjas med så stort belopp, som motsvarar de årliga insättningarne.

Med anledning af hvad jag haft äran anföra yrkar jag afslag å Utskottets hemställan och bifall till min motion.

Friherre Ericson: Jag ber få understödja den föregående värde tälaren och likasom han yrka afslag på Utskottets hemställan och bifall till motionen. Det är icke länge sedan samma fråga förevar i denna Kammare, och då höjdes här åtminstone åtskilliga röster, som uttalade sin dom öfver de omnämnda Kongl. kungörelserna. Jag tror således att tankarne om dessa författningars nytta, nödvändighet och beskaffenhet i öfrigt icke skola vara synnerligen delade bland denna Kammares majoritet. Att under sådant förhållande afslå motionen kan jag icke finna vara riktigt välbetänkt.

Jag tager mig friheten fästa uppmärksamheten på Utskottets sätt att behandla frågan. Det är alldeles lika med det som användes i allmänhet när det är fråga om indelningsverket: man ser *uteslutande* på den militära sidan af saken. Men efter mitt förmenande måste man alltid på samma gång betrakta den från rust- och rotehållarnes synpunkt, och när man vill uttaga sista skärften från desse, då det är fråga om deras *skyldigheter*, icke förbise att de äfven hafva sina kontraktsevenliga *rättigheter*. Till ett sådant förbiseende har Utskottet här gjort sig skyldigt, när det bland "de individer", som de ifrågavarande Kongl. kungörelserna "närmast röra", icke upptager rust- och rotehållarne. Jag undrar just hvilka de röra närmare än desse? Det vore väl besynnerligt om icke "de individer", som genom dessa kungörelser inskränkas vid valet af sina rekryter, skulle vara närmast berörda af desamma. Vidare säger Utskottet att den af motionären föreslagna skrifvelsen icke skulle "tjena till att befrämja utan snarare att motverka begge statsmakternas eniga samverkan för fosterlandets gagn och bästa". Jag tror det icke vara så farligt med den saken som Utskottet vill låta påskina. I dag utdelas ju här en Kongl. proposition, som afser att rätta ett misstag, som egt rum under förlidet år, och likasom jag hoppas att representationen skall med nöje skänka regeringen sin eniga samverkan till rättande af såväl detta som alla de öfriga misstag, som egt rum inom krigsstyrelsen under de sednaste 4 å 5 åren, likaså hoppas jag äfven att regeringen skall göra tillbaka i den fråga, som nu föreligger oss.

Jag får derföre för min del, såsom jag i början af mitt anförande angaf, yrka bifall till motionen och afslag på Utskottets hemställan.

Friherre af Schmidt: Det nu föreliggande ämnet har under denna riksdag förut varit behandladt i denna Kammare. Det var på grund af Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 5. Då var det skäl att omorda

nyttan eller skadan af de författningar, som här äro i fråga; då hade det varit tid att med anledning af den åsigt, man hade, göra det yrkande man enligt grundlagen egde rätt till. När Herr Petterssons motion N:o 203 afgafs, var Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 5 redan diskuteradt. Det Tillfälliga Utskott, som har fått denna fråga till behandling sig öfverlemnad, har icke ansett sig böra ingå uti frågan huruvida nytta eller skada för rust- och rothållarne egde rum. Utskottet har derföre mycket försigtigt, efter mitt omdöme, endast sagt att syftet med de utgifna författningarna varit godt, under det Utskottet på samma gång förklarat sig vara öfvertygadt, att verkningarna utaf desamma skulle blifva goda.

Jag hade föreställt mig att motionären borde hafva egt den uppfattning af saken, då han i sin motion föreslog en sådan skrifvelse som der angifves, att man icke kunde af Kongl. Maj:t begära att Kongl. Maj:t skulle upphäfva så nyss utfärdade författningar utan att förutsätta, det Kongl. Maj:t på samma gång skulle medgifva, att ämnets för dessa författningar ompröfning icke hade skett såsom sig bort, och således icke heller utan att nedsätta de Konungens rådgifvare, hvilka besluten tillstyrkt hafva. Jag anser att en skrifvelse från Riksdagen i den syftning, som motionären angifvit, skulle vara liktydig med en af den ena statsmakten kastad stridshandske, som icke af den andra statsmakten kunde upptagas, eller ett medel att öppna svalget mellan tvänne klippor, som böra vara fast förbundna af enighetens jernband för att befrämja landets lycka och väl.

På grund häraf har jag ansett att motionen icke borde vinna Riksdagens bifall, och på grund af samma uppfattning har äfven Utskottet in toto beslutat sin hemställan. Jag anhåller om bifall å densamma och afslag å motionen.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Den föregående ärade talaren har likasom Utskottet i dess motivering ansett de ifrågavarande Kongl. kungörelserna vara "till syftet goda". Ja, jag medgifver det vore svårt säga att de åsyfta något ondt, och likasom man i allmänhet bör tro alla menniskor om goda syften, så bör man väl äfven tro så om dem som varit upphof till dessa författningar. Men en författning med godt syfte kan dock leda till ganska vådliga resultat, och jag tror icke att, när man granskar den, man endast skall se på syftet utan äfven på de möjliga verkningarna och efter en sådan granskning bedöma huruvida författningen är nyttig för det allmänna och sålunda bör fortfara att gälla eller tvärtom.

Jag vill icke upptaga Kammarrens tid med att återupprepa en del anmärkningar, som gjordes här när decharge-betänkandet diskuterades, eller hvad i min vid detsamma fogade reservation uttalades. Hvar och en, som tagit kännedom om denna reservation, torde, om ock måhända mot sin vilja — om han eljest vill hafva någon sådan — nödgas medgifva, att författningar, som stadga sådana saker, icke kunna hafva någon god verkan. Ty icke kan det vara någon god verkan för soldaten, om, oberoende af hans större eller mindre tjenstgöringsförmåga, en del af hans lön borttages, så att han möjligen blir urståndsatt att tillgodose sina aldra nödvändigaste behov; och icke heller kan det för öfrigt hafva någon god

verkan att författningen uttryckligen stadgar, det de insatta sparbanks-medlen icke få uttagas förr än soldaten tager afsked. Beträffande sist-nämnda bestämmelse vill jag blott fästa uppmärksamheten derpå, att ju en sparbank lika väl som en annan bank kan komma på obestånd, och i sådant fall skulle man, för att åt soldaterna bespara deras insatta medel medan tid är, kunna komma i nödvändighet att afskeda manskapet i massa. En sådan författning må vara aldrig så god till sitt syfte, så kan man väl icke neka, att den mången gång kan leda till minst sagdt besynnerliga följder.

Jag vill, som sagdt, icke uppehålla mig länge vid detta. Men jag fäster mig vid de sista orden i utlåtandet, att "en sådan underdånig skrifvelse, som motionären föreslagit, iugalunda kan tjena till att befrämja utan snarare att motverka begge statsmakternas eniga samverkan för fosterlandets gagn och bästa." Gagna då dessa författningar, som motionären klandrat, eller kunna de befrämja nämnda eniga samverkan? Kan regeringens olagliga öfvergrepp medverka till denna eniga samverkan? Jag tror det vara vår pligt likasom vår rätt att tillbakavisa sådana olagliga öfvergrepp, i fall vi vilja att en enig samverkan skall råda till fosterlandets gagn och bästa. Den föregående ärade talaren, ordföranden i Tillfälliga Utskottet, karakteriserade motionen såsom en utkastad stridshandske. Ja väl, men när kastades denna handske? Jo, när författningarne utfärdades, och motionären har endast tagit upp den för att bedja Kongl. Maj:t vara så god och behålla sin handske. Jag kan åtminstone icke för min del fatta motionen såsom utkastande af en ny stridshandske, utan endast såsom tillbakavisande af ett öfvergrepp. Riksdags-ordningen stadgar uttryckligen, att under civil- och kriminal-lag böra äfven förstås "de delar af krigslagar och författningar rörande krigsväsendet, som ega tillämpning till medborgare utom krigsstaten". Af sådan beskaffenhet äro de nu ifrågasvarande författningarne, och således borde Riksdagen hafva medverkat till deras stiftande. När då Kongl. Maj:t utan Riksdagens hörande kunnat göra sådana lagar, så tror jag det vara Riksdagens både pligt och rätt att tillbakavisa ett dylikt öfvergrepp; och jag vill gå så långt att nästan påstå, det en lag, som sålunda tillkommit utan Riksdagens hörande och medverkan, knappast ens borde göras gällande. Jag vill undra om jag ställde fram en rekryt öfver 25 års ålder, i alla andra fall mönsterbild, och han blefve kasserad vid mönsterbordet — jag vill hemställa, säger jag, huru det skulle gå om jag klagade, icke hos mönsterherrarne, som äro under Konungens befallning, utan inför vederbörande domstol. Skulle domstolen anse åldersförfattningen ega fullkomligt gällande kraft, när den, fastän inverkan på min rätt, tillkommit utan Riksdagens medverkan och bifall, och således döma mig att skaffa annan rekryt? Om så skedde, hvar är då Riksdagens lagstiftningsrätt? Då skulle ju hvilken annan lag som helst lika väl kunna tillämpas, blott den vore promulgerad af Kongl. Maj:t. Detta är en så vigtig omständighet, att Riksdagen ovilkorligen måste anse det vara sin pligt att tillbakavisa ett dylikt tilltag; och just derföre instämmer jag med den värde motionären i att yrka bifall till hans motion och afslag på Utskottets utlåtande.

Herr *Olof Larsson* i Nasta instämde i Herr Friherre Ericsons yttrande.

Herr Key: Dels är jag förekommen af två föregående talare, Friherre Ericson och Herr Sven Nilsson i Österslöv, dels dessutom blefvo dessa författningar tillräckligt omordade när decharge-betänkandet behandlades. Jag tillåter mig derföre blott att nämna några ord om den sist tillkomna författningen af den 19 Januari detta år, hvilken icke varit föremål för den i nämnda betänkande framställda granskning.

Man har här midt emot talat om att icke utkasta någon "stridshandske" från den ena statsmakten till den andra. Jag vill då fråga Er, mine Herrar: vi kommo hit den 15 Januari, gjorde ingen hemlighet af det stora missnöje, som rådde med anledning af de båda novemberförfattningarne, och hvad hände? Fyra dagar efter riksdagens början få vi en tredje författning om nedsättande af båtsmännens rekrytålder!

Man har vidare talat om den eniga samverkan emellan båda statsmakterna, som bör ega rum; men månne icke för att så skall ske, jag ber att få hemställa detta, månne icke en enig samverkan först och främst bör finnas i regeringens egna åtgärder? Och kan man väl säga att en sådan eger rum, då man ena gången föreslår båtsmännens försättande på vakans, och andra gången åter nedsättande af deras rekrytålder för att öka tjänstbarheten? Knappast!

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Johan Bergström: Då jag är ledamot af det Utskott, som beredt föreliggande fråga, så ber jag, rörande densamma, få yttra några ord. Det kan väl icke nekas, att de ifrågavarande författningarne med afseende på de militära förhållandena i vårt land äro nyttiga, och man har äfven i allmänhet ur denna synpunkt medgifvit, att de skulle leda till ett godt ändamål. Hvad åter andra sidan af saken beträffar, eller de följder de för rust- och rotehållarne skulle hafva, så synes det mig ännu vara alldeles för tidigt att derom uttala sig, enär ingendera författningen egt tillämplighet förr än i år, utan borde man dröja dermed och afvakta tiden tills man hunnit se om dessa följder verkligen varit menliga. För egen del har jag icke varit i tillfälle att iakttaga författningarnes verkan, ty min nummerkarl står ännu qvar sedan förr, så att jag ej behöft anskaffa någon ny.

Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets ifrågavarande utlåtande.

Herr Grill: Såsom ledamot af Utskottet anser jag mig skyldig yttra några ord i denna fråga. Naturligtvis kunde det icke, när frågan först inkom till Utskottet och förelades detsamma till behandling, undfalla Utskottet att den var afsedd att åter uppröra den storm och framkalla de missljud, som nyss förut tystnat, sedan Konstitutions-Utskottet afgifvit sitt decharge-betänkande och hela Riksdagen lagt detsamma till handlingarne, hvilket icke föranledde mer än en enda reservation. Tillfälliga Utskottet har derföre icke heller ansett sig ega skäl till en annan uppfattning än som i dess betänkande finnes uttalad. Inom Utskottet lemnades dessutom den upplysningen, att hittills endast fem procent af rekryterna varit öfver 25 år, och således syntes nu en ganska ringa inskränkning vara gjord i den frihet, som rust- och rotehållarne förut haft vid val af rekryter. Utskottet har alldeles icke kunnat bedöma verkningarne af de nya stad-

gandena härutinnan, enär dessa ännu icke ens hunnit verka något. Derföre har Utskottet inskränkt sig till att yttra, det de Kongl. kungörelserna voro till syftet goda. Och det måste sålunda anses vara för tidigt att ännu ingå till Kongl. Maj:t med någon skrifvelse i en riktning, som icke kan motiveras af de dåliga verkningar författningarne haft.

Det fanns då endast två sätt för Utskottet att framställa sitt utlåtande: det ena att grunda det på författningarnes egen beskaffenhet, det andra att grunda det på motionens beskaffenhet i och för sig. Och vi måste medgifva, att det, då man ej kunde hemta skäl från någon af dessa grunder, icke kunde verka till något godt att komma till Kongl. Maj:t, innan författningarne ännu visat sig skadliga, och bedja honom taga dem tillbaka. Herrarne på motsidan må säga hvad som helst, men vi, Utskottsmedlemmarne, måste anse det icke vara öfverensstämmande med Riksdagens värdighet att så göra, ty man måste vara höflig äfven mot Kongl. Maj:t.

Jag hemställer derföre om bifall till hvad Utskottet hemställt.

Herr Uhr: Jag har begärt ordet, icke för att inverka på någons åsigt om vare sig lämpligheten eller olämpligheten af den här behandlade motionen, utan endast för att, såsom ett uttryck af min öfvertygelse, hem-bära motionären min tacksamhet.

Herr Åstrand: Då den till grund för föreliggande betänkande lig-gande motionen togs i öfvervägande inom Utskottet, var det naturligtvis för ledamöterna nödvändigt att göra sig reda för huruvida densamma var befogad eller icke. Ledamöterna af Utskottet kunde naturligtvis icke, såsom motionären i dag sagt sig hafva gjort, fästa sig blott och bart vid uttalade önskningsar, utan de måste äfven tillämpa sitt eget omdöme uti ifrågavarande fall. Under sådant förhållande kan jag icke finna att Utskottet skulle kunnat komma till annat slut än det nu gjort. Hvad som från andra sidan blifvit uttaladt har, åtminstone efter mitt omdöme, varit så beskedligt och utom saken gående, att dessa herrar icke skulle hafva kunnat göra sina åsikter gällande inom Utskottet, så att detta derigenom kommit till den motsatta uppfattningen.

Friherre Ericson sade, att då Utskottet ansett dessa författningar, hvilkas upphäfvande han yrkade, vara till syftet goda för dem de närmast röra, så vore de det dock icke för rust- och rothållarne, dem de lika nära rörde. Men Utskottet har icke talat om rust- och rothållarne, utan detta är endast hans åsigt, emedan han icke sett, ser eller kan se annat än rust- och rothållare, så snart det blir fråga om vårt landtförsvär.

Herr Sven Nilsson i Österslöf har sedan anført, att det visserligen vore möjligt att syftet varit godt, ty, sade han, man bör tro alla menniskor om goda syften, men han menade att det goda syftet icke borde vara det bestämmande här, utan att man måste se till om verkningarne äro goda. Men har man då sett dessa verkningar ännu? Om Herr Sven Nilsson tror att de skola blifva dåliga, så kan en annan ju möjligen säga tvärtom. Ingen, som icke har profetisk blick, kan, innan man ännu sett de framtida verkningarne, säga hvilkens åsigt som härvidlag är den riktiga.

Således tror jag det under närvarande förhållanden vara förhastadt att komma till Kongl. Maj:t, med begäran att dessa nyligen utfärdade kungörelser icke skola komma till stånd. Vidare säger Herr Sven Nilsson att, om en rust- eller rotehållare uppställer en fullt duglig person, men öfver 25 år gammal, och hvilken mönsterherrarne derföre kassera, samt rust- eller rotehållaren häröfver anför klagomål, så skulle domstolen ovilkorligen taga i betraktande huruvida den borde tillämpa 1871 års författning eller icke. Detta hade jag icke väntat af en person, som är så hemmastadd med lagar och författningar, deras tillämpning och tillämpningssätt, som Herr Sven Nilsson. Jag är fullt öfvertygad, likasom jag tror honom vara, fast han icke säger det, att domstolen skulle anse sig böra tillämpa bemälda författning. I annat fall skulle Kongl. Maj:ts åtgärd i berörda hänseende bort hemfalla under 106 § Regeringsformen, och då Herr Sven Nilsson sjelf icke uttalade sig för anmärkning enligt denna paragraf, när decharge-betänkandet förevar, så har han i dag talat emot den Herr Sven Nilsson, som är ledamot af Konstitutions-Utskottet.

Jag anser således, i likhet med de utskottsledamöter som förut yttrat sig, att när vi icke kunna stödja oss på några kända verkningar, så vore det icke passande att komma till Kongl. Maj:t och säga att vi tro det verkningarne skola blifva dåliga. Det är en möjlighet att de så blifva, men för närvarande känna vi det dock icke. För öfrigt är det ju Kammarerna bekant, genom officiellt från Kommando-expeditionen meddelade siffror, att endast 5 procent af rekryterna hittills varit öfver 25 år gamla vid antagandet, och således, om ock den nu skedda nedsättningen i rekrytåldern kan blifva en ökad tunga för rust- och rotehållarne, hvilket jag icke vill bestrida, så blir det åtminstone en högst liten procent af rust- och rotehållarne som skola känna den, under det man å andra sidan har att taga i betraktande att bestämmandet af ifrågavarande åldersgräns är ett synnerligen viktigt moment för den utbildning af vår armé-institution, som icke kan vinnas utan just denna bestämmelse och de resultat som dermed äro afsedda.

På grund af hvad jag haft äran anföra, yrkar jag derföre bifall till Utskottets föreliggande hemställan.

Herr Åke Andersson: Jag vill blott hafva till protokollet antecknadt, att jag yrkar bifall till motionen och afslag å betänkandet, detta på grund af de utaf Friherre Ericson och till en del äfven på de sedermera af Herr Sven Nilsson i Österslöf framställda skäl.

Herr Appeltofft: Man har här ordadt om tillkomsten af ifrågavarande författningar. Jag anser att den saken är redan vid decharge-betänkandets behandling afgjord, och således borde den icke nu blifva föremål för ny diskussion, utan har man nu endast att yttra sig öfver, om sjelfva författningarne äro gagneliga eller icke. I detta afseende är jag alldeles af samma åsigt som Utskottet, eller att motionen icke bör bifallas, enär jag anser författningarne medföra fördelar icke blott för soldaterna och kommunen, utan äfven för arméns tjänstbarhet. Såsom gammal militärläkare har jag haft många tillfällen att bedöma dessa förhållanden. Vi veta att soldaten blir pensionsmessig först efter en viss ålder och tjen-

stetid, och således: ju sednare han inträder såsom soldat, desto sednare får han åtnjuta pensionsförmånen. Det kan naturligtvis icke vara till någon fördel hvarken för armén eller för kommunerna, att en soldat, som sent inträdt i tjänst, tjänar qvar så länge, att icke blott hans tjänstbarhet utan äfven hans kroppskrafter äro betydligt försvagade, hvilket icke behöfts om han tidigare inträdt i tjänstgöring, då han kunnat erhålla afsked med pension, medan han ännu haft sin arbetskraft qvar och derigenom haft lättare att få en annan anställning. Vidare anser jag, att de stadgade årliga insättningarne i sparbanken skola för kommunerna medföra en betydlig fördel, derigenom att de icke, såsom nu, behöfva draga försorg om gamla soldaters uppehälle.

I afseende på arméns tjänstbarhet har jag ofta haft tillfälle se huruledes soldater, som icke ansetts dugliga att längre tjena, likväl af konsideration fått stå qvar ännu flera år för att hinna blifva pensionsmessige. Detta har naturligtvis varit till arméns skada, men man kan å andra sidan icke ur meuskelig synpunkt klandra att så skett och att man vill bereda soldaten ett litet understöd på sin ålderdom, då han hela sin tjänstetid uppfört sig oklanderligt. Missförhållandet härutinnan skall utan tvifvel i betydlig mån utjemnas genom det nya åldersstadgandet.

Jag tror således att dessa författningar, långt ifrån att vara skadliga, tvärtom äro ganska nyttiga, och jag skulle till och med hafva önskat att rekrytåldern blifvit satt ännu lägre. Vilja vi bibehålla gränsen vid 25 års ålder, så anser jag detta visserligen vara för staten bra med afseende på arméns tjänstbarhet, men vi böra då ställa så, att soldaten kan få pension medan han ännu är i en kraftfull ålder.

Skulle det åter visa sig, att en sådan inskränkning af åldern vore skadlig för rust- och rothållarne, så att dessa skulle derigenom hafva svårare att få soldater och för dem få betala högre lega, så tror jag att staten heldre bör mellankomma än att åter införa ett stadgande, som är menligt för arméns tjänstbarhet.

På dessa grunder yrkar jag bifall till utlåtandet och afslag å motionen.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Talman! Jag skulle helst hafva önskat, att denna motion icke framkommit under den tid af riksdagen, då man nödgats remittera densamma till tillfälligt Utskott. Hade den afgifvits i början af riksdagen, så hade dess rätta forum varit Lag-Utskottet, enär uti ifrågavarande författningar finnes mycket, som berör verkliga rättsförhållanden individer emellan. Då emellertid så icke skett, utan motionen måst behandlas af tillfälligt Utskott, inskränker jag mig till att yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Key: Två ord för att bemöta den ärade talaren på östgötabänken! Han framställde den förfrågan hvarföre man klandrade ifrågavarande författningar, när man tyckes medgifva att de äro goda? Jag vill icke bestrida, att de, på lagligt och rätt sätt tillkomna, möjligen kunde varit goda, men *en* sak är om något är godt, och en *annan* om det är godtyckligt.

Hvad särskildt beträffar kungörelsen af den 19 Januari detta år,

som icke varit föremål för Konstitutions-Utskottets bedömande, så är den icke blott godtycklig utan rent af trotsande, och jag hemställer, om icke allt dylikt, vore det än i och för sig ett verkligt godt, derigenom att det sker på ett godtyckligt och utmanande sätt, förvandlas till ett ondt? Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Den siste ärade talaren, i likhet med talaren på skåne-bänken, ställde, efter min uppfattning, frågan, såvidt den rör denna Kammare, på dess rätta ståndpunkt. Talaren på skåne-bänken uttalade nemligen såsom sin åsigt, att frågan från början varit en utkastad stridshandske, och den siste talaren yttrade, att den afsåg en utmanande handling från regeringens sida. Hade icke en sådan uppfattning gjort sig gällande, så skulle man säkerligen ej heller hafva gjort så mycket väsen af denna sak. Det framgår häraf, äfvensom af hvad i öfrigt under diskussionen om decharge-betänkandet anfördes, att man tycker sig hafva blifvit förorättad af en motståndare, som man tror sig förut hafva i grund besegrat, och detta väcker harm och man kan icke med lugn finna sig uti att så behandlas.

Det är emellertid en sanning, om man vill hålla sig till den sak, som verkligen nu är under behandling, att ifrågavarande Kongl. kungörelser måste lända till nytta såväl ur militärisk som ekonomisk synpunkt. Att sätta ned rekrytåldern är ur militärisk synpunkt fördelaktigt, derför att det naturligtvis är lättare att meddela undervisning i krigsyrket åt en yngling än åt en äldre man, enär ynglingens både kroppsliga och andliga förmögenheter äro lättare att utveckla och bilda; och i ekonomiskt afseende är författningen gagnelig, derför att ju tidigare en indelt soldat eller båtsman uppnår den ålder, då han är berättigad till pension, desto bättre är det både för karlen sjelf, för den jordegare som skall underhålla honom, och för den kommun hvori han är boende, emedan, då ur den militäriska synpunkten ingenting sämre finnes än att befälet tvingas att låta gamla mindre dugliga soldater, under afvaktan på pension, längre än de borde, tjena qvar, de ökade fordringarne på krigsduglighet svårligen kunna tillåta att så framdeles får ske, och tidigare afsked derför hadanefter måste vara att förvänta.

Nu har man här sökt ställa frågan på laglig grund och velat påstå, att regeringen öfverskridit sin befogenhet genom den öfverklagade åtgärdens vidtagande, men man kan dervid, såsom talaren på östgöta-bänken jemväl anförde, icke gerna dela den uppfattning, som här i detta afseende försökt göra sig gällande, ty går man tillbaka till gamla förhållanden, så finner man, att kanske hundraåtta Kongl. kungörelser utkommit med närmare bestämmelser för knektekontraktens tillämpning i fråga om skyldigheten att uppställa och underhålla till kriststjenst fullt användbar soldat och dylikt. Redan straxt efter det de första kontrakten med allmogen hade blifvit upprättade, hvori stadgades, att *krigsduglig kår* skulle uppsättas, gjordes framställningar från åtskilliga provinser, huru bestämmelserna angående krigsdugligheten skulle tillämpas, och det var i rust- och rothållarnes eget intresse, för att förebygga deras godtyckliga behandling af öfverstarne och det öfriga befälet vid regementena, som af regeringsmakten tid efter annan utfärdades föreskrifter för att afhjelpa

de klagomål, som i fråga om rätta tolkningen af nyssnämnda bestämmelser läto sig förnimma. Efter min uppfattning kan det icke nekas, att då sjelfva institutionen kan medföra en hel mängd genom olika tolkningar uppkomna förvecklingar, har det, då sådana uppkommit och med anledning deraf besvär af allmogen vid riksdagarne blifvit anförda, vanligen varit regeringsmaktens afsigt att, genom de resolutioner och förklaringar med mera, som densamma, utan att dess rätt dertill blifvit bestridd, vid olika tider afgifvit, hänna det godtycke, som uti ifrågavarande afscende gjort sig gällande, äfvensom att sätta en gräns för de stridigheter och skiljaktiga uppfattningar, som yppat sig emellan rotehållare och krigsbefäl icke blott angående rekryters duglighet, utan ock i afscende å soldaternes tjänstbarhet i allmänhet. Då det sålunda många gånger förut, utan att anmärkning deremot har blifvit gjord, har tillgått på samma sätt som med de öfverklagade kungörelserna har skett, så läser väl ingen kunna bestrida, att icke regeringen bör erkännas hafva haft rätt godt stöd för desammas utfärdande. Huruvida det varit lämpligt och nyttigt att utfärda dem just under den tidpunkt som skedde, är något som jag icke vill inlåta mig på att besvara, men att det icke är af någon större vikt, om dessa förordningar utfärdats eller icke, äfvensom att, om man läte bli att anse frågan som en utkastad stridshandske, saken gerna kunde förfalla, det vågar jag såsom min åsigt uttala. Handsken är ju redan en gång tillbakakastad genom de yttranden, som fälldes vid behandlingen af Konstitutions-Utskottets utlåtande, och dermed tycker jag det kan vara nog. Man kan dessutom icke begära eller vänta, att Första Kammaren skall lemna sitt bifall till den af motionären föreslagna skrifvelsen, ej heller att, om en sådan skrifvelse från Riksdagen aflätes, den skall hos regeringen föranleda någon åtgärd. Då således under alla förhållanden ett bifall till motionen icke kan hafva någon påföljd, och då Andra Kammaren, efter hvad förut här förefallit, icke behöfver anse sig hafva underlåtit att taga vara på sin ställning, yrkar jag, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet nu tillstyrkt.

Herr Liss Olof Larsson: I motsats till den siste talaren yrkar jag bifall till motionen och afslag å Utskottets hemställan, och jag gör det hufvudsakligen af principiela skäl. Grunden för nämnda mitt yrkande är icke, att jag sett några verkningar af ifrågavarande författningar, utan endast att jag anser det vara högst farligt, om Kongl. Maj:t tilllegnar sig en sådan makt, hvarom här är fråga, och Riksdagen låter dervid bero, ty blefve detta händelsen, kan man förutse, att det icke stadnar vid nu stadgade bestämmelser, utan att föreskrifterna om rekrytåldern m. m. snart nog komma att än ytterligare skärpas. Jag tror derföre, ur sådan synpunkt, att det är högst angeläget, att Riksdagen aflåter en sådan skrifvelse, som motionären föreslagit, och att det är det lindrigaste sättet att tillvägagå.

Utskottets ärade ordförande sade, att det skulle vara förnärmande mot regeringen, om Riksdagen uti en skrifvelse begärde, att regeringen skulle återtaga en förordning, som nyss utfärdats. Visserligen är det sant, att denna Kammares majoritet ändrat åsigt sedan sista riksdagen i afseende på allmänna värnepligten, så att då Kammaren under förra året

satte ett vilkor för värnepligtens antagande, den nu mera vid denna riksdag, uppå enskild motionärs framställning, utan sådant vilkor åtagit sig berörda förpligtelse, men om än Kammaren således på ett år ändrat åsigt, så hemställer jag, huruvida det icke under alla förhållanden kan anses förnärmande mot Kammaren att komma fram med ett betänkande och tillstyrka, att Kammaren måtte uttala sitt gillande af en åtgärd, öfver hvilken Kammaren några veckor förut uttalat ett så skarpt klander. Jag hade verkligen trott, att Utskottet af grannlagenhetsskäl ej skulle göra sig skylligt till ett sådant förfarande.

Jag vill icke längre uppehålla tiden, utan yrkar bifall till motionen och afslag å Utskottets hemställan.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Jag skall icke mycket förlänga diskussionen. Jag vill endast säga några ord i anledning af det yttrande från den utskottsledamot, som har sin plats på östgötabänken, att det skulle finnas en skilnad emellan Sven Nilsson här i Kammaren och den Sven Nilsson, som har sin verksamhet inom Konstitutions-Utskottet. Talaren nämnde just uti samma anförande, att inom Tredje Tillfälliga Utskottet någon annan åsigt icke kunde göra sig gällande än den som i betänkandet föreligger. Han bör då kunna tänka sig att jemväl inom Konstitutions-Utskottet någon annan åsigt icke kunnat göra sig gällande än den, som af Utskottet såsom dess beslut framlades, och att, lika väl som han möjligen i någon fråga måst böja sig för den inom Tillfälliga Utskottet förherrskande åsigten, lika väl kunde Sven Nilsson böja sig för en åsigt som gjort sig gällande inom Konstitutions-Utskottet. Man måste nemligen såsom ledamot i ett Utskott ganska ofta gifva vika för Utskottets majoritet och underordna sin egen åsigt, men som riksdagsman, som ledamot i en Kammare behöver man icke böja sig för någons auktoritet och är i tillfälle att uttrycka sin enskilda tanke, och det är detta som jag nu här har gjort. Samme talare nämnde, att Tredje Tillfälliga Utskottet på förevarande fråga endast tillämpat sitt eget omdöme, men äfven om han som ledamot i Utskottet böjt sig för dess majoritets omdöme, så anser jag mig här icke skyldig att böja mig för något Utskotts och aldraminst för Tredje Tillfälliga Utskottets omdöme i denna fråga, ty det stöder sig icke på riktiga skäl, och har derför icke heller kunnat blifva ett tillförlitligt omdöme.

Jag yrkar fortfarande afslag å Utskottets framställning och bifall till hvad motionären i sin motion hemställt.

Herr Rundgren: Det lär väl icke kunna undfalla någon i denna Kammare, att det icke kan blifva Riksdagens beslut att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, sådan som motionären här föreslagit. Vi veta sannolikt allesammans, att Första Kammaren icke går in på ett sådant beslut, varom här är fråga, nemligen att, innan ännu författningar blifvit tillämpade och innan man således vunnit någon erfarenhet om det inflytande de kunna medföra, ingå till Kongl. Maj:t med en begäran om deras upphäfvande. Här är således blott fråga om att uttala en opinion i ämnet, men efter min uppfattning är denna opinion redan af Andra Kammaren uttalad vid behandlingen af decharge-betänkandet, då Kammaren, med

gillande af hvad som anmärktes rörande denna fråga, lade betänkandet till handlingarne. Kan det verkligen vara skäl att, sedan Kammaren en gång varit i tillfälle att uttala detta, nu ånyo uttrycka samma opinion. I öfrigt är det egentligen blott ett motiv, som Utskottet anført såsom stöd för det slut hvartill Utskottet kommit, nemligen att ifrågavarande Kongl. kungörelser äro till syftet goda. För min del tilltror jag mig icke att bedöma denna sak, men om man ser på diskussionen i fråga om dechargebetänkandet, så finner man der uti det tryckta protokollet på sidan 440 ett yttrande, som är af följande lydelse: — — "jag vill icke förneka det goda syftet, som kan finnas i densamma (regeringens åtgärd att utfärda ifrågavarande författningar) nemligen att göra soldaten mera tjenstbar. Och då äfven jag varit bland dem, som förut klandrat den indelta soldaten derföre att han varit för gammal, så tillkommer det ej heller mig — jag bekänner det uppriktigt — att principiellt klandra en åtgärd, som haft till mål att förminska denua brist hos soldaten." Ser man derpå efter, hvem det är som hållit detta tal om det der "goda syftet" och om "åtgärder som ej kunna klandras" m. m., så finner man, att talaren är Herr Key. och han är en auktoritet, som bör gälla i den här frågan. Förut i dag har man anført, att Herr Sven Nilsson i Konstitutions-Utskottet talat emot Herr Sven Nilsson i Kammaren, och nu har man tillfälle iakttaga, att Herr Key i Kammaren talat emot Herr Key i Kammaren. Såsom jag redan nämnt kan jag icke med sakkännedom bedöma ifrågavarande kungörelsers halt och beskaffenhet, men Herr Key är i denna sak en auktoritet, som Kammaren väl ej vill jäfva, hvarföre jag med stöd af denna auktoritet och på grund af hvad jag anført icke kan annat än tillstyrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Åstrand: Då Herr Key förra gången hade ordet, yttrade han, att om Utskottet än icke velat tillstyrka bifall till motionen, i hvad den afsåg Kongl. kungörelsen af den 9 November 1871, så borde Utskottet likväl hafva tagit i betraktande, att motionen var afsevärd i fråga om Kongl. kungörelsen af den 19 Januari detta år, enär denna utfärdats efter Riksdagens öppnande och sålunda icke kunnat utgöra föremål för Konstitutions-Utskottets bedömande. För min del kan jag dock icke finna, huru Utskottet skulle hafva kunnat yttra sig bifallande rörande den ena delen af motionärens framställning och ogillande om den andra delen, blott af det skäl att den ena varit föremål för Konstitutions-Utskottets granskning och den andra icke. Då de båda kungörelserna om rekrytåldern haft ett gemensamt syfte, så måste naturligtvis Utskottet, om det sagt, att syftet med den ena kungörelsen varit godt, jemväl yttra sig på enahanda sätt om den andra, så vida Utskottet ville vara konsekvent.

Hvad Herr Sven Nilssons sista anförande beträffar, så trodde jag verkligen, då jag yttrade, att det fanns en motsägelse emellan Herr Sven Nilsson här i Kammaren och Herr Sven Nilsson i Konstitutions-Utskottet, att det skulle framkomma en tredje förmedlande Sven Nilsson, och detta har nu inträffat. Han sade, att han vid dechargefrågans afgörande inom Konstitutions-Utskottet böjt sig för majoriteten derstädes, och han tillade, att jag skulle hafva böjt mig vid förevarande frågas afgörande för majoriteten inom Tredje Tillfälliga Utskottet. Jag har dock icke böjt mig

för majoriteten inom Utskottet, emedan jag delade majoritetens åsigt, och denna majoritet bestod af Utskottets samtliga ledamöter, enär ingen af dem reserverat sig. Jag vidblifver ännu mitt påstående, att, om Sven Nilsson vid dechargebetänkandets afgörande inom Konstitutions-Utskottet ansett ifrågavarande kungörelse af den 9 November 1871 till den grad vådlig, som han här nu påpekat, så skulle han ovilkorligen äfven i en reservation hafva uttryckt sin åsigt, att 106 § Regeringsformen i detta fall vore tillämplig. Hade han gjort så, då hade han handlat i konsekvens med den Sven Nilsson som här talat.

Hvad slutligen beträffar Herr Liss Olof Larssons yttrande, att Utskottet af grannlagenhet mot Kammaren, och i följd af den åsigt Kammarens majoritet vid dechargebetänkandets afgörande uttalat, icke bort hafva kommit till det slut, som Utskottet gjort, så frågar jag Liss Olof Larsson, om det är grannlagenhet, som i främsta rummet bör diktera ett utskottsbeslut, eller om icke Utskottets ledamöter böra söka att, med ledning af lag och rätt och deras egen uppfattning af billighetens och klokhetens fordringar, afgifva sitt omdöme. För mig åtminstone är sådant långt mera bestämmande än tanken på huruvida jag handlar granulaga eller icke. Sedan Kammaren har valt ledamöter i ett Utskott, så har Kammaren åt dem uppdragit att vid frågans afgörande handla efter bästa förstånd och öfvertygelse, men icke att dervid i första rummet tänka på andras, jag vill icke säga oförstånd, utan olika uppfattning.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets hemställan.

Herr Key: Jag måste bedja att få yttra några ord till med anledning af hvad den ärade representanten från Norrköping anförde om den motsägelse, hvartill jag skulle hafva gjort mig skyldig. Om den ärade talaren hade behagat icke blott göra mig den äran att studera mitt anförande vid dechargebetänkandets afgörande, utan äfven öka sin godhet med att litet bättre höra på hvad jag i dag yttrat, så skulle han hafva funnit, att ingen inkonsekvens ligger mig till last. Jag erkände vid debatten i dechargefrågan, att ifrågavarande författningar kunde i och för sig innebära ett godt, men jag förnekade vid samma tillfälle, att regeringen vid deras utfärdande ställt sig på rättslig ståndpunkt; och i dag har jag sagt, att ett godt, som sker på ett godtyckligt sätt, kan innebära ett ondt. Om den ärade talaren fortfarande vill påstå, att i dessa mina yttranden ligger någon motsägelse eller inkonsekvens, så tror jag verkligen att han i denna sin uppfattning icke skall få många med sig.

Herr Liss Olof Larsson: Jag skulle icke hafva begärt ordet ännu en gång i denna fråga, om jag icke blifvit tagen i upptuktelse af talaren på östgötabänken. Han måtte emellertid icke hafva hört hvad jag sade, ty jag förmodar, att han annars icke skulle hafva vanställt mitt yttrande. Jag sade nemligen icke, att Utskottet vid denna frågas behandling borde hafva tagit hänsyn till grannlagenheten i främsta rummet, utan jag yttrade endast, i anledning deraf att Utskottets ordförande uti sitt anförande påstod, att ett bifall till motionen innebure en ogrannlagenhet emot Kongl. Maj:t, att det föreföll mig underligt, att Utskottet

icke af grannlagenhetsskäl jemväl mot denna Kammare ansett sig förhindrad att framlägga förevarande förslag.

Herr Sahlström: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva, att jag icke delar Utskottets uppfattning, samt att orsaken hvarföre jag vid detta förhållande icke reserverat mig emot Utskottets beslut är, att jag icke var närvarande inom Utskottet, då ärendet derstädes behandlades.

Herr Törnfeldt: Jag har af den diskussion, som i denna fråga nu hållits, icke funnit mig föranlåten att frängå hvad jag yttrade under debatten om dechargebetänkandet, eller att vårt försvarsväsende icke tål vid den minskning i numerären, som skulle inträffa om ifrågavarande författningar tillämpades. Jag tror det är nyttigt både för rekryten och befälet, att icke rekrytåldern nedsättes alltför mycket, samt att den åtminstone icke må sättas lägre än den åldersperiod, då de unga männen undergått sina beväringsofningar, ty då kan så väl rekryten som befälet, med ledning af det resultat dessa öfningar gifvit, bedöma, huruvida den föreslagna rekryten duger att ingå som soldat eller icke. Jag yrkar således afslag å Utskottets betänkande och bifall till motionen, och detta gör jag utan afseende på den af en talare omordade "beskedligheten", men med tillkännagifvande att hvarken denna fråga eller någon annan kan rubba min undersåttliga vördnad.

Herr Kjellman: Jag vill endast tillkännagifva, att, ehuru väl flere talare tadlat motionären, jag likväl för min del icke kan annat än yrka bifall till hans framställning och afslag å Utskottets betänkande.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats, dels att Utskottets hemställan måtte bifallas, och dels att, med afslag å samma hemställan, det förslag måtte bifallas, som i motionen blifvit framställt. I enlighet med dessa yrkanden gaf Herr Talmannen propositioner och förklarade ja öfvervägande för bifall till Utskottets hemställan. Omröstning begärdes, hvadan följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskott hemställt i dess utlåtande N:o 15,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i Herr P. Peterssons motion N:o 203.

Voteringen utföll med 71 ja mot 105 nej; och då Kammaren beslutit i öfverensstämmelse med motionärens förslag, skulle, jemlikt 63 § 3

mom. Riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet Medkammaren delgifvas.

§ 8.

Föredrogs Banko-Utskottets utlåtande N:o 13, i fråga om användande af bankovinsten för år 1871.

Vid *punkten 1* anförde:

Herr C. G. Hierta: Då man läser detta Banko-Utskottets betänkande, skulle man kunna tro, att Riksbankens ställning icke är så säker, som den i sjelfva verket är. Det säges nemligen på sidan 3 i betänkandet: "De grunder, efter hvilka proportionen emellan Riksbankens metalliska kassa och den sedelmassa, som kan från Riksbanken utgifvas, är reglerad, torde icke numera kunna anses lika betryggande som tillföre; och det synes derföre önskvärdt att uti dessa grunder måtte vidtagas jemkningar, hvarigenom en ökad säkerhet uti penningväsendet kunde åstadkommas." Jag vill för min del protestera mot denna åsigt. Om man genomgår sednaste revisionsberättelse, så finner man, att banken under sednare delen af år 1870 och förra hälften af år 1871 har haft en obegagnad sedelutgifningsrätt af mellan 10,700,000 och 14,700,000 R:dr, och af sednaste uppgift öfver bankens ställning synes att den ännu är öfver 7,000,000 R:dr, oaktadt den större liflighet som synes i affäerna nu, jemfördt med för ett å två år sedan. När man dertill vet, att banken har en grundfond af 25,000,000 R:dr och en reservfond, som visserligen icke för närvarande är upptagen högre än till 739,053 R:dr, men att alltid två års bankovinst ligger qvar i banken, innan den utbetalas, så kommer man till det resultat, att banken eger en behållen tillgång i det närmaste till lika högt belopp som det, hvartill dess sedelutgifningsrätt är bestämd. Om man derjemte kommer ihåg, att en mängd sedlar alltid måste ligga i allmänhetens fickor, och att under tider sådana som de nuvarande, då rörelsen i landet är ovanligt stor mot hvad den förut varit, den i privatbanker ineliggande sedelmängden jemväl måste vara större än vanligt, så vågar jag påstå, att bankens ställning nu är tryggare eller åtminstone ej i någon mån mindre trygg än den förut varit. Den enda punkt, som deri är svag, är att grundfonden består af valutor, som icke äro så lätt realisabla, som de möjligen behöfde vara. Deribland finnes t. ex. en del fordringar hos Riksgäldskontoret för lemnade förskott till betäckande af 1808—1809 årens krigsomkostnader, och fordringsbevisen bestå i obligationer, som ej kunna anses vara realisabla annat än i den ordning Riksdagen föreskrifver. Om Riksdagen nu, när statsverkets behof icke kräfver bankovinstens användande till skatters förminskning eller dylikt, i stället använder denna vinst på det sättet, att det uppkomna öfverskottet betalas till Riksgäldskontoret uti dessa obligationer från åren 1808 och 1809, hvarefter fullmäktige kunde för vinstens belopp anskaffa andra lätt realisabla papper, så skulle dermed vinnas, att bankens grundfond blefve försedd med lätthandterligare papper. Derigenom vinnes äfven, att bankovinsten, som nu icke behöfves för att konsolidera banken,

komme staten till godo så småningom, enär statens inkomster naturligtvis skulle ökas under alla de år, som dessa 1808--1809 årens obligationer eljest skulle hafva amorterats. Både stats- och bankoverken skulle således vinna på den föreslagna åtgärden, hvarförutan man kunde slippa att i räkenskaperna se dessa sorgliga minnen af våra olyckliga krig. På grund häraf vill jag för min del hemställa, att hvad Banko-Utskottet i ämnet föreslagit icke bifalles, utan att Kammarén i stället måtte fatta ett så lydande beslut: att af Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte till Riksgäldskontoret vid slutet af 1873 aflemmas 1,424,000 R:dr medelst återlemnande af obligationer, till samma belopp af dem som äro utfärdade för förskott till 1808-1809 års krigskostnader. Om nämnda belopp vid 1873 års slut till Riksgäldskontoret öfverlemnas, så reduceras detsammes obligationsskuld för ifrågavarande krigskostnader till 28,000 R:dr, hvilket belopp sedermera, när som helst, lätteligen kan af Riksgäldskontoret betalas.

Herr Gumælius: Det förslag som nu framlagts af en bland fullmäktige i Riksgäldskontoret, finner jag ganska tänkvärdt, men jag föreställer mig, att det kom något för hastigt på, för att kunna denna gång föranleda ett beslut i det syfte han förordat. Det synes mig vara att anse nästan som en ny motion, som borde hafva väckts i vanlig ordning och undergått behörig utredning, och detta icke blott af Banko-Utskottet, utan äfven af fullmäktige i Banken och Riksgäldskontoret. Då så icke skett, måste jag be att få hålla mig uteslutande till de förslag, som finnas framlagda uti eller vid Banko-Utskottets förevarande utlåtande, nemligen dels Kongl. Maj:ts proposition som deri refererats, dels Utskottets eget förslag och dels de emot betänkandet afgifna reservationer.

Jag vill härmed förutskicka den anmärkning, att, då staten genom Riksdagen och dess fullmäktige drifver en affärsrörelse, som kallas för Riksbanken, så är det efter min uppfattning alldeles gifvet, att staten eger full befogenhet, full, äfven moralisk rätt att efter sig företeende omständigheter besluta om användande af den vinst, som upplöper på denna rörelse. I följd häraf har jag ansett i sin ordning, att under sådana tider, då staten måste för sina löpande utgifter öka skatterna eller upptaga lån, berörda vinst, helst bör, då den icke för banken erfordras, till nämnda behof användas. Men i år gestalta sig förhållandena helt annorlunda än förut; i år lärer nemligen denna vinst icke vara erforderlig, vare sig för statsverkets eller för bankens egentliga behof, och Kongl. Maj:t har sjelf hemställt, att den skulle till Riksgäldskontoret öfverlemnas "för att reserveras för ovisa och framtida behof" samt användas på det sätt att, till minskande af statens ränteförluster, för bankovinsten måtte uppköpas svenska obligationer i utlandet, eller ock försäljningen af statsobligationer fördröjas.

Hvad beträffar förslaget om uppköp af svenska obligationer, så förefaller det något besynnerligt, att Riksgäldskontoret, på samma gång det upptager lån genom obligationers utsläppande, skulle samtidigt sjelf uppköpa svenska obligationer. Riksgäldskontoret har visserligen redan gjort det i en temligen betydlig skala (likasom ock Riksbanken spekulerat något i svenska obligationer), och jag nekar icke, att det kan gifvas förhållanden, då det

är helsosamt för en penninganstalt sådan som Riksgäldskontoret att uppträda på marknaden och köpa upp sina egna obligationer, nemligen då kursen utan giltiga skäl visat sig vikande, och då ett välbetänkt uppköp till måttligt belopp kunde väsendtligt bidraga att hålla obligationerna uppe i pris; men jag lägger vikt på måttan och tror att det skulle vara mycket betänkligt om uppköpsverksamheten toge ett sådant omfång, att man skulle derpå kunna tillämpa det fula engelska ordet "*jobbing*", likasom det är besynnerligt, om en obligationsutgifvare gör sig mödan att utan några särskilda skäl sälja obligationer för att i stället inköpa sådana som tidigare blifvit sålda och ännu ej äro förfallna. Hvad åter beträffar fördröjandet af statsobligationers försäljning, så skulle väl detta i sjelfva verket innebära, att den ifrågavarande bankovinsten komme att användas till våra jernvägsbyggnader, och det kan låta höra sig; men detta är emellertid ett förslag, som väl hade påkallat en särskild utredning, hvilken nu icke kommit densamma till godo.

Utskottet har icke heller funnits hugadt tillstyrka denna Kongl. proposition, utan har Utskottet, dels med hänsyn till den af Utskottet redan förut flera gånger omtalade, nu åter, såsom snart förestående, starkt betonade förändringen af standard från silfver till guld, och dels på grund deraf att det vore nyttigt om Riksbankens depositioner på utländsk ort, hvilka nu afkasta låg eller ingen ränta, skulle kunna förvandlas till papper, som lemnade en större ränteafkomst, men ändå i behofvets stund lätt kunde förvandlas i erforderlig ädel metall, föreslagit, att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för banken reserveras, för att användas till inköp af engelska s. k. *consols* eller andra lätt realisabla utländska statspapper.

Emot detta Utskottets förslag hafva visserligen anmälts några reservationer, men dessa äro icke för mig bevisande nog. Tvärtom tycker jag mig i dem finna skäl, som på sitt sätt tala för Utskottets förslag fullt ut lika mycket, som de skäl Utskottet sjelf anför. En af desse reservationer, Herr Wijkander, har ansett, att Utskottet icke bort ingå i pröfning af lämpligaste sättet för medlens användande, samt att Kongl. Maj:ts proposition borde hafva bifallits. Då jag redan yttrat mig om innehållet af nämnda proposition, torde det således vara öfverflödigt att uppehålla mig vid Herr Wijkanders reservation. Med min anmärkning här ofvan åsyftades egentligen den reservation, uti hvilken fyra andra reservanter till en början erinrat, att de medel, hvarom här är fråga, icke kunna i bankens lånerörelse användas. Detta synes vara en temligen öfverflödig erinran, enär Utskottet icke ifrågasatt att medlen skulle i denna lånerörelse användas, utan velat tillgodogöra dem på annat sätt, nemligen till inköp af *consols*. Mot sjelfva tanken på sådant inköp tyckas reservanterne icke hafva något att erinra, men väl emot att bankovinsten dertill användes, helst reservanterna förmenat sådant inköp kunna utan svårighet verkställas "med de resurser banken bland annat uti en obegagnad sedelutgifningsrätt af omkring 10 millioner redan nu eger". Från det hållet hade jag icke väntat ett sådant påpekande. Om reservanterne hade ställt sig på samma ståndpunkt som Kongl. Maj:t och föreslagit inköp af svenska obligationer — hvilket reservanterne emellertid haft ganska goda skäl att
icke

icke förorda, enär svenska obligationer icke i behöfvets stund äro lätt realisabla — då kunde det möjligtvis hafva låtit säga sig, till äfventyrs låtit försöka sig att till dylikt inköp använda den obegagnade sedelutgifningsrätten, ehuru jag befarar att bakslag i sådant fall icke skulle låta länge vänta på sig, enär sedelinnehafvarne utan tvifvel snart velat hafva valuta för de till öfverflöd utsläppta sedlarne; men då fråga är om att använda sedelutgifningsrätten för att med svenska papperspenningar i stort köpa engelska *consols*, så kan man med fog hysa fruktan för att affären strandar; *consols*-köp lär erfordra tillgång på hård metall.

Vidare hafva reservanterne uttalat den mening, att en fördel skulle beredas staten, om ifrågavarande vinstmedel öfverlemnades till Riksgäldskontoret för att reserveras för ovissa och framtida behof *och under tiden förräntas*. Man vet emellertid, att Riksgäldskontoret under förra året hade en hel mängd medel innestående i Riksbanken oförräntade och uppgående till ganska betydliga belopp, någon tid ända till fulla 5 millioner R:dr. Detta förhållande hafva fullmäktige i Riksgäldskontoret, i sin förklaring öfver revisorernas derom gjorda erinran, försökt resonnera bort, men jag har vid ett föregående tillfälle här tillåtit mig att med siffror visa, att dessa för Riksgäldskontorets räkning i Riksbanken innestående medel ingalunda varit någon obetydlighet. Då således Riksgäldskontoret under förra året och förmodligen äfven under detta haft och har stora belopp innestående i Riksbanken utan ränta, så tyckes det mig icke vara mycket skäl att lemna bankovinsten till Riksgäldskontoret för att förräntas, enär Riksgäldskontoret efter all sannolikhet blott skall insätta medlen i Riksbanken utan ränta.

Jag kan, såsom jag haft äran säga, icke inse att Riksgäldskontoret är i behof af dessa penningar för närvarande, och ej heller Riksbanken lär för sin lånerörelse behöfva dem; men det synes mig vara ett godt förslag att dessa medel läggas der de behöfvas, nemligen i Riksbankens reservfond, ty i sjelfva verket har Riksbanken icke någon nämnvärd reservfond, och der kunna de icke ligga bättre än i form af utländska, lätt realisabla statspapper. För min del yrkar jag således bifall till hvad Utskottet i den nu föredragna punkten af betänkandet föreslagit.

Herr Wijk: Då statsverkets ställning vid denna riksdag är sådan att betydliga öfverskott förefinnas, så framställer jag den frågan, huruledes dessa öfverskott lämpligast må kunna användas. Kongl. Maj:t har i sin till Riksdagen aflåtna nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof i sådant afseende föreslagit dels nedsättning af vissa skatter och dels att derefter öfverblifna medel skulle reserveras i Riksgäldskontoret för framtida behof. Lika väl som jag gillar det första af dessa begge användningssätt, lika väl skulle jag också vilja understödja det andra, om det blott förefunnes den ringaste förhoppning om att ett beslut i sådan riktning skulle kunna inom Riksdagen genomdrivas. För min del anser jag nemligen, att det vore särdeles lämpligt att nu, då statens tillgångar äro så betydliga, reservera något belopp för kommande, ovissa behof, synnerligast för att hafva tillgänglig valuta för de kreditiv, som Riksdagen årligen ställer till Kongl. Maj:ts disposition, men som dock i sjelfva

verket allt hitintills icke kunna annorlunda anses än såsom anvisningar på medel som icke finnas till annat än i möjligen blifvande långgifvares fickor.

Då emellertid denna utväg — eller att reservera öfverskottsmedlen — icke lär kunna tillvinna sig sympatier inom Riksdagen, så måste man söka efter ett annat sätt för medlens lämpliga användande. Den utväg, som då närmast framställer sig, är den, att på samma gång man gör en nedsättning i skatterna, man också tänker på att minska den skuld, som staten under ogynnsamma förhållanden ådragit sig, och jag skulle således för min del helst se att en del af statens löpande eller fonderade skuld genom det nu tillgängliga öfverskottet liqviderades. Mot ett sådant förslag kan visserligen invändas, att den allra största delen af statsskulden är åsamkad för bestridande af kostnaderna å våra jernvägsbyggnader, eller produktiva företag, af hvilka framtiden i ännu högre mån än den närvarande skall komma att åtnjuta fördelarne. Men det finnes dock ett annat skuldbelopp, som figurerar i statsverkets räkenskaper, nemligen den lån hvarom den förste talaren nämnde, eller återstoden af 1808 och 1809 årens krigskostnader. Icke nog med att jag anser det skulle vara för staten fördelaktigt att nu liqvidera denna mer än 60 år gamla skuld, utan jag tror också att det vore för skyddande af statens egen värdighet nödvändigt, att denna skuld blefve så snart som möjligt ur statsverkets räkenskaper utplånad. Lika visst som det må vara riktigt, att sådana lån, som upptagits för produktiva ändamål, böra genom amortering under en längre följd af år betalas, lika visst är det riktigt, att lån som gjorts för sådana olyckliga ändamål som det nyssnämnda böra, helst under den närmast efterföljande tiden och i alla händelser så fort som möjligt återgäldas. Detta skulle också låta sig göra under nuvarande gynnsamma förhållanden, men i sådant fall finge den nu föredragna punkten af betänkandet icke bifallas, ty derigenom skulle de medel, som nu finnas i Riksbanken tillgängliga, blifva fastlästa. Deremot föreställer jag mig, att det enklaste och lämpligaste sättet för liqviderande af denna skuld, som för närvarande utgör 1,716,000 R:dr, vore att dertill använda antingen de nu ifrågakvarande vinstmedlen jemte någon del af de från föregående år ännu odisponerade dylika medel.

Jag vill fästa uppmärksamhet på, att en ledamot af Första Kammarren vid denna riksdag väckt motion derom, att i Riksgälds-kontoret disponibla medel skulle få användas för inlösen af dessa 1808 och 1809 årens obligationer, samt att denna motion blifvit remitterad till Stats-Utskottet, hvadan densamma ej kunnat prövas af Banko-Utskottet, som eljest otvifvelaktigt skolat i sammanhang med nu förevarande ämne derom afgifvit yttrande.

Jag skulle således för min del vilja föreslå, att af Riksbankens nu tillgängliga vinstmedel antingen endast den för år 1871 disponibla vinsten, i jemnt tal, öfverlemnades till Riksgälds-kontoret i bankens innehafvande obligationer för 1808 och 1809 årens lån, eller också att, med ytterligare användande af de från föregående år innestående vinster, hela det återstående skuldbeloppet 1,716,000 R:dr må varda i nämnda obligationer till Riksgälds-kontoret öfverlemnadt.

Då emellertid detta förslag, sådant detsamma jemväl blifvit af den förste ärade talaren framställt, icke varit föremål för vare sig Banko-Utskottets eller Bankofullmäktiges bedömande, så anser jag att detsamma, sådant det nu blifvit formuleradt, icke heller kan härstädes omedelbart komma under ompröfning, hvarföre jag vördsamt hemställer om återremiss på denna punkt, så att Utskottet må blifva i tillfälle att i sammanhang dermed taga det nu framställda förslaget i öfvervägande.

Herr C. G. Hierta: Jag begärde egentligen ordet endast för att nämna, att Första Kammaren redan fattat beslut i afseende å denna punkt och dervid godkänt Utskottets förslag med blott den inskränkning, att orden "engelska consols eller andra" utgå; men sedan jag nu fått medhåll utaf en af Banko-Utskottets, ledamöter, vill jag för min del förena mig uti hans yrkande om återremiss.

Friherre Gripenstedt: Vid föregående riksdagar hafva nästan alltid tenligen heta strider uppstått angående bankovinstens utlemnande från banken eller dess användande till statens behof. Lyckligtvis är statsverket för ögonblicket i den goda ställning, att någon bankovinst icke för dess löpande utgifter behöfves, och således lära väl vid detta tillfälle meningarne egentligen komma att dela sig angående sättet, huru denna bankovinst lämpligast för bankens egen räkning bör användas. För min del kan jag icke godkänna det förslag som utaf Utskottet i detta afseende blifvit framlagdt, lika litet som jag kan gilla de motiv hvarpå dess framställning grundar sig. Jag kan nemligen icke medgifva, att bankens ställning skulle vara så svag, som Utskottet antyder, och svagare än vid föregående tidpunkter, då vissa bestämmelser angående bankens förhållanden såväl i afseende på grundfondens storlek som i afseende å sedelutgifningsrätten afgjordes. För min del tror jag tvärtom, att bankens ställning nu är mycket fastare, än den då var, genom den tillökning som uppkommit i bankens grundfond, hvilken, som vi alla veta, nu uppgår till 25 millioner R:dr i stället för 6,600,000 R:dr, som den för ej länge sedan endast utgjorde. Men det närvarande beloppet anser jag också alldeles tillräckligt, ty, mine Herrar! hvad är ändamålet med denna grundfond? Ingenting annat än att den skall finnas för det eventuella fall, att banken vid regleringen af sina affärer skulle befinnas hafva gjort så utomordentligt stora förluster, att den behöfde ega ett sådant öfverskott för att kunna godtgöra sina förbindelser; med andra ord: att den massa af förbindelser den eger skulle på ett eller annat sätt falla så djupt i värde, att de säkerheter, de vexlar m. m., som den har i sin så kallade portfölj, icke skulle kunna indrifvas, utan att den behöfde ett annat kapital för att godtgöra denna skilnad. Kan man tänka sig att en sådan förlust skulle kunna uppstå i dessa effekter, att den uppginge till ett dylikt oerhördt belopp? Detta är, åtminstone i min tanke, någonting alldeles omöjligt. Hvad man i främsta och nästan enda rummet numera behöfver fästa sig vid, är deremot att en del utaf bankens tillgångar — den må kallas grundfond eller någonting annat — har den form, att den med lätthet kan när som helst omvexlas uti silfver, på det att banken må kunna fullgöra sin stora och för landet så ytterst vigtiga förbindelse att

alltid vid anfordran inlösa sina sedlar med klingande valuta och sålunda upprätthålla värdet af dessa sedlar, hvilka genom tvångskurs äro förklarade vara landets lagliga mynt. Detta nu föreliggande förslag afser i viss mån att lemna dylika garantier eller vidtaga utvägar, som skola underlätta uppfyllandet af nämnda skyldighet, och det ligger således häruti — det vill säga i stadgandet att öka sitt förråd af lätt realisabla värdepapper — någonting, som äfven ökar bankens säkerhet att alltid kunna invexla sina sedlar, men denna dess förnämsta pligt vinnes sannerligen icke genom att *öka dess grundfond*, såsom här sedermera i andra punkten föreslås.

Det synes imellertid härigenom mycket väl hvaråt detta förslag egentligen lutar, och vid föregående tillfällen då detta ämne icke direkt varit föremål för öfverläggning men ändock vidrörts, har redan förskottsvis genom vissa talare tydligen visat sig hvarthän förslaget syftade, nemligen att lägga öfverskottet till grundfonden och sedan använda denna till stiftande af filialafdelningar utaf Riksbanken, för att på detta sätt göra de numera så illa ansedda enskilda bankerna öfverflödiga. Det är detta som enligt min åsigt ligger på botten af frågan, och det är detta som jag för min del anser vara en illa beräknad åtgärd. Det är verkligen någonting besynnerligt, då man genomgår den historiska utvecklingen af bankväsendet här i landet, att se huru ombytlig opinionen i detta afseende varit, och huru föga den vetat att fatsthålla vid någon bestämd grundsats eller något visst system, utan allt efter dagens ingifvelser och konjunkturerne för tillfället kastat sig från den ena ytterligheten till den andra. Vi veta alla, att de enskilda bankerna på 1830-talet så småningom uppkommo och utvecklade sig, såsom alla då tyckte, på ett för landet ganska nyttigt sätt. Man erkände allmänt att de gifvit ett nytt lif åt rörelsen; att de befriat personer, som behöfde förlagskapital, från det mycket tryckande tvång de förut varit underkastade, då de berodde på enskilda förlagsgifvare; och att de genom införande af kriditiv- samt depositions- och upp- och afskrifningsrörelsen gifvit åt hela vårt affärslif en förbättrad riktning, hvars värde man alltför litet uppskattat. Men allt detta räckte emellertid icke särdeles länge, utan det uppkom snart en annan vind, som jag tror egentligen hade sin grund i någon afundsjuke mot dessa enskilda banker, hvilka den tiden skördade stor vinst af sin rörelse; och synnerligast under föregifvande af att sedelmyntet i landet borde inskränkas till blott ett enda slag eller Riksbankens, uppkommo de s. k. filialbankerna, som voro en art sammansatta bankinrättningar, stående mellan Riksbanken såsom förlagsgifvare och enskilda personer såsom ansvariga delegare, och såsom bedrifvande rörelsen. Jag tror för min del, att dessa banker alldeles icke voro så förkastliga som de sedermera ansetts vara, utan att i deras organisation låg åtskilligt, som väl kunde hafva förtjent att bättre tagas vara på — t. ex. de enskilda personernas medverkan vid förvaltningen af de lokalbanker, som under en eller annan form äro absolut nödvändiga. Ty hvad som gör, att detta nu åsyftade system af blott filialkontor utaf Riksbanken är så otjenligt, är icke allenast den stora svårigheten att erhålla dertill tillräckliga fonder utan att derigenom behöfva alltför mycket blottställa andra viktiga intressen, utan det är framför allt den strid som ovilkorligen måste uppstå och som vi i verklighe-

ten också redan sett uppstå mellan de olika orterna att blifva hugnade med dessa kontor. Det var här, för några dagar sedan, en liflig debatt om, i hvilken stad i Norrland ett nytt afdelningskontor af Riksbanken skulle förläggas, och med hvilken ifver yttrade man sig icke då för att få kontoret förlagdt i den stad som intresserade den ena eller andra parten? Låt nu detta utveckla sig till ett fullständigt system uti alla dessa orter, som nu hafva enskilda banker och som icke kunna undvara den hjälp för rörelsen som derifrån erhålles; försök att ersätta alla dessa banker med dylika filialkontor, och man skall snart få se, hvilket allmänt krig derutaf skall utveckla sig, och huru sakens olämplighet och omöjlighet redan härigenom skall blifva ådagalagd.

Men ett ännu större hinder mot tillämpningen af denna grundsats finnes dessutom, och detta består deruti att sjelfva den lefvande kraft, hvarmed bankrörelsen skall bedrivas, här saknas. Det är icke blott principiellt oriktigt, utan nästan sagdt orimligt att lägga en sådan industri, som omfattar nära nog landets hela penningeväsen på en embetsmannakorps, och att vilja tro att ett sådant arbete skall kunna verkställas endast efter vissa reglementen och föreskrifter. Det synes mig vara alldeles klart, att detta är en verksamhet, der man måste taga till hjälp det enskilda intresset och den enskilda omtanken. På detta sätt hafva också våra privatbanker uppstått och kunnat ega bestånd, ty de omfattas af ortens enskilda intressen, och der finnes ett varmt nit och en god vilja, som upprätthålla dem och på lämpligt sätt kunna leda deras rörelse, hvilket man deremot icke alltid, åtminstone ej i lika grad, kan påräkna utaf en embetsmannakorps. Allt detta visar, enligt min uppfattning, att man slagit in på en alldeles oriktig väg, då man vill utveckla Riksbankens rörelse genom en mängd filialkontor. Det finnes dessutom många andra ganska stora vådor af att hela vår penningrörelse skulle komma att uteslutande bero utaf Riksdagens envælde; men jag vill icke närmare utveckla denna fråga, ty den är alldeles för vidlyftig, och jag har blott velat gifva en antydning om, huru principiellt oriktigt allt detta är, och med hvilka stora svårigheter man har att kämpa på den väg dit Utskottets förslag ytterst synes leda.

I första punkten af Utskottets förslag ligger visserligen ej denna tanke klart uttryckt, utan blott in nuce, då den sammanhållas med andra punkter; men jag har mot denna första punkt en annan anmärkning att göra, som jag nu her att få framställa. Det har här blifvit föreslaget, att bankovinsten för 1871 skulle användas till "inköp af engelska s. k. consols eller andra lätt realisabla utländska statspapper". Enligt min åsigt är sjelfva saken riktig. Såsom jag nyss nämnde, är det enda som kan och bör göras till förstärkande af bankens ställning, att vidtaga åtgärder, som åsyfta att upprätthålla dess oinskränkta vexlingsförmåga vid alla tillfällen. Skall säkerhet i detta afseende vinnas, så skall det ske just derigenom att det finnes metallisk valuta eller statspapper, som lätt kunna realiseras uti klingande mynt. Men det här uppgifna sättet, att inköpa *engelska consols* eller andra *utländska statspapper*, tror jag numera icke vara det enda användbara eller ens det lämpligaste. Om meningen vore, såsom här en gång blifvit föreslaget, att bilda en metallisk fond eller åtminstone en genom ett visst slags värdepapper eller valutor med en me-

tallisk fullt jemngod fond, för att hafva att tillgå såsom realitet, motsvarande de i grundlagen anbefallda kreditiv, och icke blott såsom nu är fallet en vackert förseglad invisning, som sannolikt måste hafva den påföljd att Riksgälds-kontoret måste hufvudstupa sätta sig i verksamhet i och för upplåningar; om meningen, säger jag, vore att samla en sådan fond, så erkänner jag, att det icke finnes någon annan utväg än att antingen lägga den uti verklig metall, då den blir fullkomligt räntelös, eller uti *utländska* obligationer, som oberoende af våra egna låneoperationer äro lätt säljbara på den utländska marknaden. Men då det icke är meningen att bilda en dylik fond, motsvarande kreditiven, utan meningen blott är att förvandla en del utaf Bankens tillgångar i en sådan form, att den lätt kan realiseras, så tror jag för min del, att dessa af Utskottet angifna *utländska* papper numera icke hafva något afgjort företräde framför våra egna, som äro ställda i utländskt mynt och på utländsk plats betalbara. Jag vill söka bevisa detta genom uppgifter på huru kursen på dessa utländska papper vid många tillfällen undergått högst betydliga förändringar. I detta ögonblick äro de engelska consols kanske de mest kuranta papper som finnas; jag medgifver detta. Men, mine Herrar! det har funnits tider då förhållandena varit mycket olika, och man kan icke förutse, att icke dylika tider kunna återkomma. Antag t. ex. blott möjligheten af ett krig emellan England och Nordamerika. Hvilket inflytande skulle detta icke hafva på de engelska consols, och månne det då vore så särdeles fördelaktigt att hafva nedlagt stora summor uti dessa papper? Såsom bevis på, huru äfven dessa så väl krediterade papper kunna förändras i värde, vill jag anföra, att kursen derpå varierat ifrån 113 ända till 47 procent, hvilket varit de yttersta gränserna. Jag medgifver att detta egde rum för lång tid tillbaka, men äfven under sednare tider, ja under den närmaste tiden, hafva likväl också ganska betydliga variationer med dem inträffat såsom jag skall hafva äran upplysa. År 1735 hade dessa engelska 3 procents konsols det af mig nyss uppgifna maximum utaf 113. Detta räckte likväl ej länge, ty redan tolf år derefter, eller 1747, hade kursen nedgått ända till 86; senare gingo de åter upp, så att de under åren 1752—1753 stodo till 106, men några år derefter, under sjuåriga kriget, oaktadt den lycka och framgång hvarmed England deltog i detta krig, sjönko dessa consols så, att de från 106 föllo ända till 63. Under amerikanska kriget stodo de endast till 53 och under franska revolutionen icke högre än till nyssnämnda minimum af 47 procent. För närvarande är kursen något mer än 93. Detta bevisar emellertid att äfven dessa statspapper kunna undergå högst betydliga förändringar, och jag skall i detta afseende ytterligare anföra ett exempel af yngre datum, nemligen från den tid då kriget utbröt mellan Frankrike och Österrike. De österrikiska fonderna föllo då genast med 30 procent; andra tyska papper, såsom t. ex. de s. k. metalliques i Frankfurt, åter från 80½ till 34, eller med 46½ procent; engelska consols, som väl tyckas bort hafva varit föga berörda af dessa förhållanden, nedgingo likväl från 96½ till 88½ eller med 8 procent; de preussiska fonderna sjönko med 14½ procent. Men huru förhöll det sig vid denna tid med våra egna papper? Jo, vi kunna med en viss nationel stolthet erinra oss, att våra fonder då höllo sig bättre uppe än något annat lands, och detta just därför, förmodar jag,

att man hyste dels förtroende till vår finansiella ställning, dels också till vårt politiska förstånd, att vi icke skulle blanda oss uti de ifrågakvarande förvecklingarne.

I betraktande utaf det alltmer stadgade förtroende som våra statspapper numera öfver allt åtnjuta, och då icke afsigten är att samla en krigsreservfond uti valutor motsvarande kreditivsummorna, ty då medgifver jag att våra egna fonder icke vore lämpliga, utan fråga blott är om lämpligaste sättet att förvandla bankovinsten till ett lätt realisabelt papper, tror jag att våra egna fonder, då de äro ställda i utländskt mynt, äro dertill lika tjenliga som något annat lands; och jag kan således ej finna något skäl hvarför det skulle förbjudas Bankofullmäktige att få inköpa äfven sådana. Om denna första punkt af förslaget skall kunna godkännas, vill jag alltså för min del begagna samma utväg som Första Kammaren, nemligen att stryka ut mellanmeningen "engelska s. k. consols eller andra"; men Första Kammaren har enligt min tanke gjort orätt i att icke äfven stryka ut ordet "utländska". Satsen borde helt enkelt haft denna lydelse: "att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för banken reserveras, för att användas till inköp af lätt realisabla statspapper", i hvilket fall det vore möjligt att äfven inköpa våra egna med utländsk kurs noterade obligationer i stället för de nämnda engelska consols eller andra dylika. Detta hade, som sagdt, varit ett förslag, som jag varit villig att bifalla, ifall medlen skulle för det uppgifna ändamålet användas. Men jag anser att det vore ännu bättre om den befintliga bankovinsten begagnades på det sätt, som af tvänne föregående talare blifvit föreslaget, nemligen att vi derigenom skilja oss från den besynnerliga och temligen oformliga penningetransaktionen som årligen fortgår emellan Riksgälds-kontoret och Riksbanken. Det synes mig vara så enkelt och så naturligt, att det öfverskott, som vi nu icke behöfva för statens räkning användes till nämnda ändamål, äfvensom att det icke kan vara en lämplig form att först skicka penningarne öfver från Banken till Riksgälds-kontoret, som sedan finge skicka dem tillbaka igen till Banken, utan att vi helt enkelt, på sätt den ärade representanten från Göteborg föreslagit, böra besluta, att de obligationer, hvilka Riksbanken eger, skola såsom liquid till Riksgälds-kontoret återställas, och penningarna stanna kvar i banken för att der på lämpligt sätt användas.

Jag vill nu icke ingå i någon afhandling om den andra punkten af utlåtandet, ehuru denna mycket nära sammanhänger med den nu förevarande, utan jag stannar här, under förklaring, att jag anser en återremiss vara den lämpligaste utvägen att kunna realisera nyssnämnda förslag.

Herr Agardh: Om jag icke misstager mig, så måste anledningen till den omständigheten, att i fråga om bankovinsten tvänne alldeles motsatta meningar alltid vilja göra sig gällande, sökas i en olika uppfattning af hvad som är Riksbankens ändamål. De talare som utgå från den uppfattningen, att Riksbanken ej behöfver stärkas, söka dessutom, synes mig, bevisa sin åsigt med argumenter, hemtade till en del ej från verkligheten. Friherre Gripenstedt har sålunda nyss sagt, att anledningen, hvarför man vill hafva Riksbankens grundfond ökad, ej är någon annan, än den att man vill öfver allt i landet utplantera nya lånekontor. Sådant var, om jag

icke orätt uppfattade hvad han sade, hans öppet uttalade påstående; detta oaktadt Banko-Utskottet i motiveringen till förslaget på det aldrig bestämdaste framhållit ett annat bestämdt ändamål, för hvilket dessa medel skulle användas. Vid sådant förhållande tror jag icke, att man har rättighet att säga, åtminstone hvad Utskottet beträffar, att meningen varit att använda bankens vinst på det sätt han påstod.

Samme talare yttrade vidare, att det icke vore lämpligt att placera penningarne i utländska fonder, emedan dessa vore underkastade fluktuationer i värde. Jag erkänner att så är förhållandet; jag medgifver att det är mycket säkrare att hafva penningarne i handom under form af silfvertackor, men härom är nu icke fråga; jemförelsen måste göras emellan det sätt, hvarpå Riksbanken nu har en del af sina fonder placerade hos utländska handelshus eller i mera enskilda bankinrättningar, och det af Utskottet föreslagna sättet att använda bankens fonder till inköp af sådana utländska statspapper och obligationer, som kunna anses när som helst säljbara på utlandets börser. Frågan är här således, hvilket som är det säkraste, antingen att hafva den del af metalliska kassan, som måste finnas å utrikes ort, deponerad hos enskilde bankirer eller förvandla den till dylika utländska statspapper.

Man har vidare sagt, att Riksbankens säkerhet numera vore så stor, att den ej behöfde blifva större. Meningarne kunna dock härom vara delade, särdeles i ett afseende der visserligen det kan vara svårt att säga, hvilket sätt att bedöma säkerheten som är det mest tillförlitliga. Sedelutgifningsrätten och sedelstockens förhållande till metalliska kassan voro dessutom fordom — under tiden 1830—1844 — bestämda efter andra grunder än för närvarande. I de bankoreglementen som då utfärdades var nemligen föreskrifvet, att förhållandet emellan de utelöpande sedlarne och bankens metalliska kassa skulle vara som 5:2. Ser man efter, huru det, efter denna norm räknadt, nu förhåller sig med bankens säkerhet, huruvida densamma nu verkligen är större än den då var, så skall man snart finna, att hon icke är så god som hon var, så länge denna norm för sedelutgifningsrätten var gällande. Man tage dock icke uteslutande exempel från den nuvarande ställningen, ty den är extraordinär: både Riksbanken och landet i allmänhet befinna sig nu i en mycket lycklig belägenhet i afseende på penningeförhållandena. Jag har tillhands en uppgift från en annan tidpunkt, Februari 1868, då förhållandet var mycket olika. De utelöpande riksbankssedlarne utgjorde då 33,000,000 R:dr, men den metalliska kassan endast 10,000,000 R:dr; de förra förhöll sig således till den sednare som 5—1½, och då har i beräkningen ej intagits de enskilda bankernas i rörelsen utelöpande sedlar, för hvilka motsvarande säkerhet i riksbankssedlar ej fanns. Den 31 December 1871 var förhållandet visserligen som 5:3, om man nemligen tager i betraktande blott Riksbankens egna sedlar; men om man dertill lägger privatbankernas, med afdrag af det belopp dessa banker då hade ineliggande uti motsvarande riksmynskassa, blir hela sedelmassan 77,000,000 R:dr, en siffra som till den dåvarande metalliska kassan 30,000,000 förhåller sig som fem till icke fullt två. Äfven med den nuvarande briljanta ställningen är förhållandet emellan sedelstocken och den metalliska kassan således ej så godt,

som den tiden då det var föreskrifvet att den förre skulle förhålla sig till den sednare som fem till två.

Det bör derjemte icke förbises, att vid nämnda tidpunkt (den 31 December 1871) Riksbanken hade en obegagnad sedelutgifningsrätt af omkring 10,000,000 R:dr. Anser man således att det bör finnas en bestämd proportion emellan den metalliska valutan och den utelöpande sedelstocken, så lär det svårigen kunna förnekas att förhållandet i detta afseende är sämre nu än förr. Att då påstå, att banken ej behöfver förstärkas, kan jag för min del ej anse för rätt; mig synes det som låge härutinnan just en anledning till ett ökande af bankens fonder.

Jag vågar vidare fästa uppmärksamheten på en annan sak, som man från den motsatta sidan aldrig synes vilja i någon mån taga i betraktande. Jag menar Riksbankens egendomliga ställning till de öfriga bankerna och till hela vår bankrörelse. När år 1830 den nya organisationen af vårt bankväsende kom till stånd, förklarade det sammansatta Stats- och Banko-Utskottet mycket bestämdt och uti ett väl motiveradt utlåtande — hvilket synes mig innehålla så sunda grundsatser att det torde vara svårt att äfven nu för tiden finna något bättre — att det fel, som dittills hade begåtts, då man betraktat bankrörelsen såsom ett privilegium för Riksbanken, borde framför allt undvikas, enär lika litet på detta område som på något annat privilegier vore någonting som kunde medföra ett godt resultat; tvärtom, den grundsatsen proklamerades då — och Utskottet hänvisade i det afseendet till de skottska bankerna — att bankrörelsen bör vara fri. I sjelfva lagen för Rikets Ständers bank intogs äfven en §, som erkände bankrörelsens frihet; och icke nog härmed, man synes hafva ansett erkännandet af bankrörelsens frihet vara af den vikt, att det var med framhållande af denna princip, som det nya förslaget till *lag för Rikens Ständers Bank* motiverades i Rikens Ständers skrifvelse till Kongl. Maj:t. Då man i 20 år hade lärt sig känna hvar privilegier i fråga om bankrörelse kunde föra, kom man således nu fram med en alldeles motsatt princip och förklarade bankrörelsen fri.

Men då *nu* principen blifvit en verklighet, då bankrörelsen i vårt land *är* fri, så skulle väl Riksbanken, kunde man tro, hafva åtminstone samma rättigheter som de andra bankerna, de enskilda. Ja, så *borde* förhållandet vara, men om så *är* i verkligheten, derom kunna måhända meningarna vara delade; ty så gynnad man än skulle tro Riksbanken vara framför privatbankerna, kan man dock verkligen sätta i tvifvel, huruvida icke dess skyldigheter äro större än dess rättigheter. Riksbanken har för närvarande rättighet att utgifva 30,000,000 R:dr endast på sin kredit, ty icke ens innehafvandet af någon bestämd valuta, såsom grund för denna sedelutgifning, är föreskrifven, och Riksbankens sedlar anses hafva fått rätt att gälla såsom lagligt betalningsmedel i riket. Men Riksbanken har å andra sidan många skyldigheter, af hvilka jag tillåter mig påpeka några. Han ensam är skyldig att hålla riket med *metallisk valuta*, när helst det gäller betalning af utländsk skuld eller i utlandet upptagna lån. Både Riksgäldskontoret och hypoteksbankerna skola, när icke vexlar erbjudas, vända sig till Riksbankens metalliska kassa, så ofta det för dem är fråga om att utbetala silfver till utlandet; Riksbanken får då från utlandet införskrifva nya silfvertackor och sjelf betala kostnaden för transporten

Han har vidare skyldigheten att hålla riket med *mynt*. Om silfvermyntning för statens eller enskilda personers räkning någon gång förekommer, så är detta åtminstone ett ganska sällsynt undantag; regeln är att det är Riksbanken som importerar det behöfliga silfret och betalar myntskatt och andra kostnader för myntningen. Vidare skall han utan afgift vara kassör för staten och en stor mängd publika kassor, utan att deraf egentligen hafva någon fördel. Ty de 8 à 9 millioner offentliga medel, som vanligen i Riksbanken innestå, äro inberäknade i de trettio millionerna. Han är skyldig att låna ut en betydlig del af sina fonder mot viss, bestämd ränta, utan afseende på om den allmänna räntan står högre. Slutligen måste han, om Riksdagen det beslutar, lemna ifrån sig vinsten af sin rörelse.

Jag tror således att Riksbanken har stora skyldigheter, hvilka mau icke alltid tyckes hafva riktigt uppskattat. Man fordrar alltjemt att Riksbanken skall göra än den ena uppoffringen, än den andra, utan att taga i betraktande om Riksbanken, såsom bank betraktad, verkligen har så stora rättigheter som de synas antaga, hvilka i denna fråga hysa en mot min åsigt motsatt mening.

Jag vill härmed visst icke hafva sagdt, att Riksbanken borde befrias från dessa skyldigheter; den har fått dem just derföre att staten liksom hvarje enskild utaf dessa bankens skyldigheter drager stora fördelar, om nemligen banken är i stånd att rätt uppfylla dem alla. Det är genom öfvertagandet af dessa skyldigheter som Riksbanken uppehåller myntvärdet, eftersom han ensam har skyldighet att hålla silfver för hela riket, vare sig för betalande af utländsk skuld, eller det af annan orsak erfordras för sedlarnes inlösen. Och det bör icke förbises att i närmaste sammanhang med denna Riksbankens vigtiga funktion står dess största rättighet, nemligen att dess sedlar skola såsom lagligt batalningsmedel i riket anses, eftersom häraf blifvit en följd att de enskilda bankerna inlösa sina sedlar med Riksbankens mynt. Riksbankens säkerhet blir härigenom större, än om det vore stäldt på annat sätt med inlösningen af privatbankssedlarne; enär derigenom de enskilda bankerna få intresse uti att söka upprätthålla Riksbanken. Skulle nemligen Riksbankens sedlar förlora krediten, är det också på samma gång slut med de enskilda bankernas kredit. såvida de enskilda bankerna icke genast skulle vara i stånd att betala sina sedlar med silfver, hvilket de icke skola förmå förr än vi fått metalliskt mynt i den allmänna rörelsen. Och detta förhållande, att vi här i Sverige hafva en fri bankrörelse, en mängd fristående enskilda banker med rättighet att utgifva sedlar som få betalas med Riksbankens sedlar, men endast *en* bank, som är skyldig inlösa sina förbindelser med ädel metall, är en egenomlighet uti vårt banksystem, hvilken vi icke, utan efter moget besinnande, torde böra kasta ifrån oss. Det finnes i detta afseende ett yttrande af en stor nationalekonomisk auktoritet, hvilket synes mig ganska nära träffa in på våra förhållanden, nemligen engelsmannen John Stuart Mill, som i sitt berömda verk: "Principles of political Economy" II. pag. 227, i anledning af förhållandet i England — der, i likhet med hos oss, en enda bank, Englands banks sedlar gälla såsom lagligt betalningsmedel, under det der äfven finnas andra sedelutgifvande banker, som hafva skyldighet att betala sina sedlar med Englands-bankens — yttrar angående

ett sådant system följande: "I hvarje händelse synes det önskvärdt att hafva en stor penningeinstitution — sådan som Englands bank — skild från andra sedelutgifvande banker deruti, att den *ensam* är skyldig att betala med guld, under det att andra må betala sina sedlar med den stora centrala institutionens sedlar. Fördelen deraf är, att der bör vara en som ansvarar för ett tillräckligt förråd af ädla metaller — tillräckligt att möta hvarje uttag, som antagligen kan ifrågakomma. Genom att sprida *ansvaret* på ett antal af banker hindras det att verka tillräckligt hos någon, och om det tages i anspråk emot en, så ligga de metalliska kassorna hos de andra till ingen nytta — hvilket undvikes, om man medgifver dem valet att betala med Englands banks sedlar." Detta den engelska statsmannens yttrande synes mig ganska slående och mycket nära träffa in på just våra förhållanden. Om så är, och om man väl kan hafva någon anledning att tvifla på Riksbankens förmåga att med den jemnt tillväxande rörelsen alltid fullgöra sina förbindelser, så hemställer jag om det icke är rätt att söka ställa så till, att säkerheten må ökas hos den "centrala institutionen", så att vår bankrörelse i sin helhet verkligen kommer att hvila på en god grund. Och det är just detta Utskottet afsett med sitt förslag — ingenting annat. Att, såsom en talare här velat låta påskina, bakom detsamma skulle ligga någon annan tanke fördold, deremot måste jag för min del protestera; Utskottets hela sträfvan har, såvidt jag kunnat uppfatta, gått i den syftning jag nu sagt.

På de skäl jag nu i korthet anført och med stöd af Utskottets motivering i öfrigt kan jag således icke annat än yrka bifall till Utskottets förslag, men vill dock, om detta skulle af Kammarken anses såsom någon fördel, ej motsätta mig att ur detsamma, såsom Första Kammarken redan beslutit, må uteslutas orden: "så kallade consols eller andra."

Herr Jöns Rundbäck: Det gläder mig verkligen å ena sidan att höra, att så fort det är fråga om huru bankovinsten skall användas. Riksbanken är alldeles fasligt solid och säker -- ingen fara för dess förmåga att fullgöra sina skyldigheter är då ens tänkbar, men å andra sidan är det lika nedslående att, så snart 72 § Regeringsformen är på tapeten, motsatsen alltid skall ega rum -- banken har då nästan ingen säkerhet alls i behåll, han är då när som helst nästan färdig att göra bankrutt. Att förena dessa begge mot hvarandra rakt stridande påståenden har dock ännu ej lyckats för någon af mina motståndare, och jag kan således för det närvarande gerna lemna dem utan afseende. Jag vill, med anledning af den förste talarens yrkande, endast påminna om hvad Riksdagen i år redan beslutat i afseende å Riksbanken, att nemligen, i enlighet med Banko-Utskottets hemställan i dess memorial N:o 7, omkring tretton millioner af bankens fordringar hos staten borde afskrifvas. Skulle man nu, såsom denne talare föreslagit, afskrifva bankens fordran hos Riksgäldskontoret för 1808 års krigsonkostnader, så skulle dess behållning derigenom i sjelfva verket än ytterligare minskas med ett par millioner riksdaler. Det skulle ej heller hafva förundrat mig om talaren hade yrkat afskrifning äfven af andra bankens fordringar; hade han varit konsekvent, borde han hafva gjort det. Att beträda en sådan väg, att då bankens

ställning är god och statens affärsställning förmånlig, för att förekomma bankens konsolidering, helt simpelt föreslå att med ett penndrag stryka ut än den ena, än den andra posten från dess inkomstkonto, derom vill jag åtminstone ej vara med. Utaf alla de förslag, som här blifvit framställda, är detta verkligen, i min tanke, det minst antagliga och mest onödiga.

Hvad särskildt angår Utskottets förslag om grundfondens tillökning, vill jag endast bemärka, att 1863 års Riksdag, som höjde denna fond från 15 till 25 millioner, dock ansåg att den borde blifva ännu större, fullt 30 millioner, men förklarade sig då för tillfället ej kunna gå längre, detta endast därför att statens finansiella ställning då var sådan, att tillräckliga medel ej förefunnos för en ytterligare förhöjning. Nu deremot är det hindret bortfallet, nu kan förhöjningen beslutas utan men för statsverket. Att förhöjningen också *bör* ske, därför hafva i betänkandet tillräckligt talande skäl blifvit anförda. Reserverandet af bankens vinst för dess egna behof kan ej — detta har Utskottet, åtminstone i min tanke, klart ådagalagt — leda till annat än stärkandet af bankens förmåga att fullgöra sina förbindelser; och det målet borde vi väl alla, både ur synpunkten af statens och bankens som vår egen fördel, i hvad på oss beror, söka underlätta. Förslaget äsyftar ingenting annat än att öka lättheten för banken att med metallisk valuta inlösa sina sedlar; och i samma mån denna lätthet ökas, i samma mån ökas också bankens förmåga att under kritiska tider uppehålla myntvärdet. Huruvida bakom förslaget skulle, såsom en talare påstått, ligga någon hemlig afsigt att småningom öka antalet af bankens lånekontor i orterna, derom vågar jag icke yttra mig. En af Banko-Utskottets ledamöter, som nyss haft ordet, har förnekat att så vore förhållandet; och jag tror att han har rätt. För öfrigt, om misstanken ock skulle ega någon grund, icke kan den afsigten vara så fördömlig! En af våra enskilda banker, Skånes, har ju inrättat icke mindre än 14 filialkontor, och då måtte det väl ej heller vara någon-ting orätt, att äfven Riksbanken skaffar sig några sådana. Att Riksbanken söker ställa sin förvaltning på samma sätt som de enskilda bankerna, hvilka ju skötas som de böra, affärsmässigt, deri kan jag för min del ej finna något ondt; tvärtom, jag anser det ganska berömvärdt.

Jag anhåller, att Utskottets förslag måtte af Kammaren bifallas med den af Första Kammaren beslutade förändring, att orden: "engelska så kallade consols eller andra" uteslutas.

Då ytterligare flere ledamöter anmält sig till afgifvande af yttranden rörande den föredragna punkten, blef, på Herr Talmannens framställning, öfverläggningen nu afbruten för att vid eftermiddagens sammanträde fortsättas; och åtskiljdes alltså Kammarrens ledamöter kl. 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. $\frac{1}{2}$ 7 e. m.

§ 9.

Fortsattes öfverläggningen angående *punkten 1* af Banko-Utskottets utlåtande N:o 13.

Ordet lemnades, enligt förut skedd anteckning, åt:

Herr Anders Johansson: Herr Talman! Mine Herrar: De skäl som Banko-Utskottet anført för sin hemställan, att bankovinsten för år 1871 måtte för bankens eget behof reserveras, synas mig vara så öfvertygande, att jag icke kan fatta, att någon som allvarligen vill sätta banken i stånd att under alla förhållanden, såväl gynsamma som svåra, uppfylla det ändamål hvarför den är afsedd, kan vilja motsäga denna argumentation. Det ligger ju i sakens natur, att om Riksbanken skall kunna utöfva en sådan verksamhet, som vår tids industriella och finansiella utveckling påkallar, dess grundfond och rörelsekapital måste ökas i proportion till tidens ökade fordringar.

För icke länge sedan hörde man i denna Kammare uttalas farhågor, att förluster skulle kunna drabba innehafvare utaf Riksbankens sedlar, derigenom att i en framtid banken möjligen ej förmår inlösa sina sedlar med verkligt mynt, och vid samma tillfälle framställdes äfven — till förrekommande af dylika förluster — ett förslag om tvångskursens upphörande. För min del tror jag likväl, att man icke förhindrar denna fara genom det föreslagna medlet, utan tror jag att ett vida säkrare medel ligger uti att låta Riksbanken sjelf behålla sin vinst, med hvars belopp bankens grundfond skulle ökas, en åtgärd hvarigenom den blir mäktig att i alla händelser vid anfordran inlösa sina utelöpande sedlar. Allt som kan leda till ett sådant fullt betryggande resultat vill jag i min ringa mån söka befrämja, ty jag vill icke att någon skall lida förluster på Riksbanken, emedan den enligt grundlagen står under Riksdagens garanti och vård, och jag röstar derföre obetingdt bifall till Banko-Utskottets förslag i den nu föredragna punkten. Jag har likväl ingenting emot, att den förändring uti redaktionen af Utskottets förslag verkställles, som Första Kammaren lär hafva beslutat.

Herr Gumælius: En ärad talare på stockholmsbänken uttalade under sitt anförande på förmiddagen betänkligheter mot, att Riksbankens behållna vinst användes till inköp af utländska statspapper. Särskildt ogillade han Banko-Utskottets förslag, att företrädesvis engelska s. k. *consols* skulle inköpas, emedan, såsom han visade, dessa engelska statspapper tidtals varit utsatta för ganska starka rubbningar i kursen. Då jag icke håller så särdeles mycket på, att just dylika statspapper skola för Riksbanken inköpas, så vill jag icke uppehålla mig vid frågan om *consols'* fördelar och olägenheter, hvarutinnan jag eljest möjligen komme

till en annan slutledning än den ärade talaren; men då han, i fråga om inköp till myntreserv åt Riksbanken, framhöll svenska statspappers förtäde framför utländska, nödgas jag säga, att i det afseendet skiljer sig min åsigt från hans, och jag förmenar, att de sifferuppgifter han till stöd för sin åsigt framlade, icke äro fullt bevisande. Då han visade, att vid vissa tillfällen åtskilliga utländska statspapper sjunkit betydligt i kurs, flera procent, medan deremot svenska obligationer hållit sig styfva och, om jag hörde rätt, sjunkit endast en till en och en half procent, så torde han icke hafva tagit i betraktande den omständigheten, att svenska obligationer vid de af honom angifna tillfällen ännu icke uti större mängd lågo ute i rörelsen, utan att våra då utfärdade obligationer till aldra största delen voro fast placerade. Tillgången derå var vid den tiden icke större än som fullt upp motsvarades af efterfrågan, ökad på grund af vårt afskiljda läge och vår för tillfället trygga ställning. Svenska statspapper kunde sålunda på den tiden helt naturligt icke blifva underkastade betydligare prisfall. Annorlunda är förhållandet redan nu, sedan obligationer i mängd blifvit utsläppta, och än mera annorlunda kan det i en kritisk tid blifva.

Meningen med det af Banko-Utskottet föreslagna inköp af statspapper kan väl icke vara någon annan, än att banken, i händelse af krig eller kris, skulle disponera öfver värdepapper, som hastigt kunde förvandlas i klingande mynt. Men under sådana omständigheter — om Sverige hemsökes af en svårare kris eller råkar i krig — lära väl svenska statspapper vara osäljbara eller i lyckligaste fall åtminstone icke kunna säljas, utan att ytterligare trycka kursen, som vid en plötsligt inträffande politisk eller finansiell kris redan utan detta tillskott i täflan kan blifva ruinerande för innehafvare af svenska statspapper. Riksbanken och Riksgäldskontoret innehafva dessutom redan svenska statspapper till rätt betydliga belopp, och synes mig icke vara lämpligt att ytterligare inköp af samma slag göras. Af dessa skäl motsätter jag mig fortfarande, att bankovinst användes till inköp af *inländska* statspapper, utan förordar jag, att *utländska*, lätt realisabla statsobligationer böra till Riksbankens förstärkande upphandlas för 1871 års upplupna vinstmedel, jemnade till 2 millioner, och förenar jag mig derföre med dem som yrka, att Banko-Utskottets förslag i nu föredragna första moment måtte af denna Kammarare godkännas, likväl med uteslutande af de i och för förslagets syfte mindre nödvändiga ord som Första Kammaren vid momentets godkännande uteslutit.

Herr Dufwa: Den förste talaren, som i föreliggande ämne på förmiddagen uppträdde, gjorde en framställning om, att de 4-procents-obligationer, utfärdade af Riksgäldskontoret för lån till betäckande af 1808 och 1809 årens krigskostnader, hvilka obligationer till belopp af omkring 1,700,000 R:dr innehafvas af Riksbanken och ingå bland dess tillgångar, måtte, så långt de motsvaras af 1871 års bankovinst, i stället för denna till Riksgäldskontoret aflemnas. Uti det hufvudsakliga af berörda framställning skulle jag vilja så till vida instämma, att jag anser en skyndsammare betalning af omförmälda skuld ganska önskelig, men det är nu icke fråga om en sådan åtgärd och det synes mig icke lämpligt att för när-

varande påyrka den saken. Uppgörelse af nämnda Riksgäldskontorets skuld till Riksbanken kan lämpligen ske vid något tillfälle framdeles, då bankovinsten icke för fyllande af annat behof är behöflig.

I öfrigt har under öfverläggningen åtskilligt talats om Riksbankens soliditet, hvilken dervid icke blifvit betviflad. Men för Riksbanken är det ej nog att vara solid i den mening, att tillgångarne öfverstiga skulderna. Dess tillgångar kunna härtill vara ganska tillräckliga, om man tänker på en möjligen skeende uppgörelse af dess affärer, men härmed är det ej nog, utan Riksdagen måste också tänka på en annan skyldighet banken har, nemligen den att vid anfordran inlösa den utelöpande sedelstocken. Det faller sig lätt att säga, det för närvarande ingen tvekan om Riksbankens förmåga i detta afseende förefinnes, men banken bör väl sättas i tillfälle att under hvilka tider och omständigheter som helst kunna tillfredsställa de fordringar, som i nyssnämnda afseende kunna ställas på densamma, och om man ser saken från den sidan, är det obestridligt att Riksbanken behöfver förstärkning uti sina för omförmälda ändamål användbara tillgångar.

Ifrågasätts åtgärder att förstärka Riksbanken under förhållanden, då statsverket har behof af bankovinsten för fyllande af brist i statsregleringen, då invändes att tidpunkten icke är väl vald för framställandet af dylika förslag. Men vid innevarande statsreglering, då statsverket icke har behof af Riksbankens vinstmedel, utan desamma blifvit tagna i anspråk endast för ovissa och framtida behof, nu må väl, om någonsin, rätta tidpunkten vara inne att få begagna bankovinsten i ändamål att betrygga Riksbankens förmåga, icke att vara solvent, ty det måste den redan anses vara, utan att under alla förhållanden ega utvägar att vid anfordran hinna inlösa sina utelöpande sedlar och dermed jemförliga förbindelser.

Det är visserligen saunt, att någon mera utsträckt inlösning af sedlar icke kommer i fråga under så lyckliga tidsförhållanden som de närvarande, men det låter icke blott tänka sig, utan måste tyvärr antagas ligga inom möjlighetens område, att sådana omständigheter kunna inträffa, då Riksbankens förmåga i nyssantydta hänseende kan blifva ställd på hårdt prof, och åtskilliga af Riksbankens nuvarande tillgångar äro icke lämpliga, knappt möjliga att under sådana tider påräkna i och för fullgörandet af sedelinvexlingen. Det torde derföre vara en skyldighet för Riksdagen att tänka på hvad som möjligen skulle behöfva ställas annorlunda än för närvarande, och för min del anser jag, att den af Banko-Utskottet nu föreslagna åtgärd, att 1871 års bankovinst måtte användas till inköp af lätt realisabla utländska statspapper för att dermed stärka Riksbankens grundfond, vara första steget på en bana i riktning att upprätthålla myntvärdet och konsolidera banken, så att dess förmåga att fullgöra sina ifrågavarande skyldigheter blir, ännu mer än för närvarande, satt utom allt tvifvel.

Denna konsolidering måste naturligtvis ske genom att bereda banken sådana tillgångar, som äro lätt tillgängliga. Kan dermed förenas äfven andra fördelar, lär det icke kunna anses såsom ett fel. Genom Banko-Utskottets föreliggande förslag att placera en del af Riksbankens utländska tillgångar i utländska räntebärande statsobligationer, beredes emeller-

tid åt Riksbanken en räntevinst, som icke erhålles, hvarken genom att låta tillgångarne ligga som metallplantsar i bankens hvalf, eller genom att låta dem innestå hos utländska bankir- och handelshus. Det har blifvit anmärkt, att de obligationer, som man ifrågasätter att inköpa, icke skulle under alla förhållanden vara fullt säkra. men är det då mera säkert att, såsom nu, hafva tillgångarne insatta hos enskilda affärshus? Äfven har — såsom bevis för att banken icke behöfver förstärkta tillgångar — blifvit framhållen den omständigheten, att banken har en obegagnad sedelutgifningsrätt. Sedelutgifningsrätten, som för närvarande är bestämd till tretio millioner utöfver Riksbankens tillgångar på sådana valutor, på hvilka sedelutgifning anses böra grundas, är väl afsedd att af banken begagnas, och bör således Riksbankens ställning beräknas sådan den skulle vara, om hela den tillåtna sedelutgifningsrätten vore begagnad; och då bevisar det anförda förhållandet i och för sig ingenting, om ej det att penningställningen för tillfället är sådan, att Riksbanken ej behöfver anlita hela sin sedelutgifningsrätt.

Jag beklagar, att den ärade talare på stockholmsbanken, som på förmiddagen uttalade sitt ogillande af Banko-Utskottets föreliggande förslag, icke är tillstades, men anser mig ändå böra till besvarande upptaga några punkter af hans anförande. Bland de skäl för ogillande af förslaget han androg, anmärkte han äfven såsom klandervärdt, att den ifrågasatta förstärkningen af bankens tillgångar ytterst skulle afse att stifta filialer af banken i landsorten. Det förefaller märkvärdigt, att då man berömmar de privata bankerna, derföre att de inrätta afdelningskontor och derigenom bereda lättnad i penningemarknaden, så skulle samma åtgärd vara ett fel, då frågan gäller Riksbanken, hela landets bank, som väl företrädesvis borde göras tillgänglig för olika delar i riket. Vidare yttrade han, likaledes såsom ett klander, att inrättandet af dylika filialer af Riksbanken skulle gå derpå ut att motverka de enskilda bankernas verksamhet. Huru skulle dock inrättandet utaf ett afdelningskontor af Riksbanken kunna hindra en enskild bank att verka, då flera dylika banker ju kunna på samma ort vara verksamma bredvid hvarandra. Skulle åter meningen med detta yttrande vara, att de enskilda bankerna böra vara fria från konkurrens, så måste jag säga, att sådant vore obefogade anspråk. Enskilda banker böra väl lika litet som andra industriella företag och jemväl Riksbanken sjelf vara fritagna från konkurrens. Såsom bevis på det mindre lämpliga i att inrätta filialkontor af Riksbanken anförde talaren ytterligare, att det framkallade så mycken strid om den plats, der dylikt kontor skall förläggas. Han hade härtill hemtat anledning af hvad som nyss timade vid behandlingen af frågan om afdelningskontor i Norrland. Den ärade talaren glömde likväl, att det på samma gång var fråga om afdelningskontor i Calmar, hvilket förslag föll utan någon tvist derom, hvarföre det synes att en dylik fråga kan afgöras utan strid. Jag behöfver knappt påminna om de strider, som inom representationen utkämpats i fråga om jernvägsanläggningar. Icke bevisa dessa stridigheter att jernvägar äro onyttiga. Den ärade talaren sjelf torde icke vilja gå in på en sådan bevisning. Talaren anförde ytterligare något, som förut vid debatter i bankfrågor inom Riksdagen ofta blifvit yttradt, nemligen att

att bankrörelse icke lämpligen skulle kunna drifvas af Riksbanken och afdelningar deraf i landsorten, emedan rörelsen skötes af embetsmannapligt och för allmän räkning. Är det ett fel att staten genom Riksbanken drifver en rörelse, så är det felet påbörjadt för mer än två hundra år sedan och alldeles dylika fel har staten begått i mycket sednare tid, hvarvid jag endast torde behöfva erinra om jernvägstrafiken. Enskilda bankföretag, sade den ärade talaren, äro eller kunna vara så fördelaktiga, därför att enskilda intressen dervid äro verksamma, hvilket deremot ej kan ifrågakomma i Riksbanken, der rörelsen skötes embetsmannamessigt.

Om jag rätt förstod talarens mening med detta ord embetsmannamessigt, så skulle det innebära allt det klander för långsamhet och onödiga omgångar, som ofta ansetts tillhöra embetsverken. Men sådant måtte väl icke ingå i begreppet bankrörelse. Talaren sjelf tyckes ej lysa den uppfattningen, enär han antydde, att en del bankinrättningar — nemligen de enskilda — kunna sköta rörelsen på ett lämpligare sätt. Och det beror ju då på Riksdagen, att ställa saken så, att Riksbanken icke skötes såsom ett embetsverk, utan såsom en affär af personer, som dertill äga skicklighet och vana. Jag kan uti alla dessa argumenter icke finna något giltigt skäl, hvarföre Riksdagen ej skulle söka tillse att Riksbanken städse må äga förmåga att i allo fullgöra sina skyldigheter.

Slutligen ingick samme talare uti en jmförelse af engelska så kallade consols och svenska statsobligationer med den sluteffekt, att de svenska statspapperen framstodo såsom ojemförligt mycket säkrare än consols. Det vore glädjande om så vore förhållandet, men jag har ej kunnat blifva öfvertygad derom genom hans bevisning. Om "consols" talade han utförligt, huru dessa papper varierat i kurs under ett par mansåldrar. Om de svenska statsobligationerna anförde han endast, huru de stodo 1858 och vid krigets utbrott 1859. Jag tillåter mig härvid erinra, att först år 1858 upptogs det lån af 20 millioner för svenska staten, emot 4½ procents obligationer, hvilket utgjorde början till dess skuldsättning i och för jernvägsanläggningar. Att dessa statsobligationer ännu år 1859 höllo sig uppe i värde och vid krigets utbrott icke föllo mer än 1½ procent var ej så märkvärdigt, emedan svenska staten den tiden ej var betungad med mera skuld än just dessa 20 millioner och obligationerna ännu öfver hufvud taget befunno sig i sådana händer, att det för dem, som öfvertagit lånet och som därför voro angelägna att uppehålla kursen, var lättare att för sådant ändamål inverka. Då den ärade talaren utsträckte sin revy öfver "consols" till så många år, hvarför icke följa de svenska statspapperen under hela den kortare tid de funnits? Han hade då måhända fått tala om 1864 års 4½ procents engelska lån, som måste till ¾ makuleras, om 1866 års lån, som måste tagas till 5½ procent, och slutligen huruledes det sista engelska lånet var ännu mindre fördelaktigt. Han hade då måhända fått omtala, att under de sista svåra åren 1868 och 1869, då Sverige visst ej hade krig eller hotades af sådant, och Europa i öfrigt var lugnt, våra statsobligationers pris sjönk så, att man kunde i utlandet uppköpa svenska 4½ procents obligationer och sälja dem inom landet till 87 procent med vinst. Dessa fakta anser jag vara tillräckliga att visa, att de svenska

statsobligationerna tyvärr icke hafva så stadgadt pris, som talaren på stockholmsbänken ville låta påskina.

Hafva föregående tiders erfarenhet lärt oss något med afseende å Riksbankens förhållanden, torde det vara, att Riksbanken bör stå själfständig och icke i sina affärsförhållanden sammanblandas med statsverket. Det har varit orsaken till Riksbankens olycka, när det gått illa för densamma, att icke denna regel blifvit iakttagen. Men en betänklig sammanblandning är det om en väsendtlig del af Riksbankens tillgångar skola utgöras af ett ständigt förråd af statsverkets skuldsedlar. Talar man om att konsolidera Riksbanken genom att uppköpa inländska statspapper och upplägga desamma i fond, förefaller det mig derföre, som om en enskild skulle taga sina egna skuldsedlar och lägga på hög samt till följd af denna åtgärd tro sig säker. Helt annat är förhållandet, om Riksbanken t. ex. deltagar i ett inländskt lån för att sedermera med vinst sälja sin andel; eller vid andra tillfällen uppköper dylika obligationer såsom det t. ex. inträffade år 1866, då Riksgäldskontoret behöfde sälja en del af samma års fem-procents lån och Riksbanken inköpte en million thaler af nämnda obligationer, hvilka Riksbanken sedermera med god vinst åter sålde.

Om ett sammanblandande af statsverkets med Riksbankens affärer således icke kan anses lämpligt, synes mig deremot Banko-Utskottets förslag att inköpa utländska, lätt realisabla statspapper, företrädesvis engelska så kallade consols, förtjent att bifallas. Då likväl Första Kammaren, som redan afgjort detta ärende, bifallit förslaget, med uteslutande af orden "engelska så kallade consols eller andra", och genom en dylik förändring i redaktionen af beslutet syftet eller innehållet icke på något sätt förändras, så hemställer jag, att Kammaren måtte bifalla Banko-Utskottets förslag med den förändring, Första Kammaren beslutat.

Herr vice Talmannen Mannerskant: För min del har jag egentligen icke någon anmärkning i sak att göra mot den framställning, som finnes i nu föredragna betänkande. Men jag måste bekänna att jag funnit den form, i hvilken de tre punkterna blifvit uppställda, vara något besynnerlig. Beträffande den första punkten, hvarom nu är fråga, så föreställer jag mig, att om Utskottet velat föreslå att bankovinsten skulle reserveras, så hade detta förslag eusamt för sig bort framställas, och icke varit behöfligt att i samma punkt intaga det särskilda ändamål, hvartill vinsten skulle användas, utan blott säga att den kommer att reserveras för att användas till fyllande af bankens ändamål i sin helhet. Ty det är naturligt, att man icke på förhand kan bestämma antingen denna eller någon annan tillgång skall användas till ett visst uppgifvet ändamål, utan då alla bankens medel måste antingen användas i dess olika rörelsesegrenar, eller blifva i banken ineliggande utan att man bestämdt kan skilja hvilka penningar man disponerar på det ena eller det andra sättet, tror jag följaktligen att bestämmelsen om inköp af obligationer hade bort stå i en paragraf af bankoreglementet, och att här endast hade behöfts att i motiven till utlåandet omnämna att Utskottet, ifall bankovinsten bläfve reserverad, hade för afsigt att föreslå en paragraf i reglementet, som berättigade fullmäktige att använda ett motsvarande belopp af bankens medel på det sätt som af Utskottet föreslagits. Jag vet att det förr har

funnits en bestämmelse i bankoreglementet angående rättighet för bankofullmäktige att på detta sätt efter eget godtfinnande uppköpa antingen svenska eller utländska obligationer. Men såvidt jag kunnat finna vid genomseende af det nu gällande reglementet är denna bestämmelse nu derur borttagen, och der förekommer blott i art. I att det tillhör bankens funktioner att köpa och sälja obligationer, men är icke annat än i afseende å försäljning af obligationer för metalliska kassans förstärkning i reglementet bestämdt uttryckt någon rättighet för fullmäktige att använda bankens medel i någon slags regulier obligationsrörelse, eller någon instruktion om huru dervid skulle gå till meddelad — och någon uttryckligt gifven föreskrift i sådan syftning måste därför erkännas vara behöflig -- men jag tror det icke vara fullt ändamålsenligt att vilja bestämma, att det skall vara endast utländska obligationer, som fullmäktige, med begagnande af den ökade tillgång som den reserverade bankovinsten lemnar, skola ega köpa, utan det bör för dem vara tillåtet att lika så gerna, efter deras egen pröfning, få inköpa också inländska obligationer, blott dessa äro utställda i ett sådant mynt samt ega den lydelse och beskaffenhet att de i utlandet när som helst kunna realiseras; ty om det sålunda kommer att hero på fullmäktige hvilket slags obligationer som skall köpas, kunna de bättre rätta sig efter växlande förhållanden både på vår egen och utlandets penning- eller obligationsmarknad. Fortfar för vårt land den nuvarande goda tiden, så tror jag visserligen att man skall finna sig ega tillräcklig tillgång af i utlandet användbar valuta, för att med ett belopp motsvarande den halfannan million, som nu är ämnad att reserveras, kunna uppköpa de utländska papper hvarom nu är fråga; men det är icke sagdt och är omöjligt förutse att denna gynnsamma konjunktur skall komma att vara tillräckligt länge för att hinna köpa obligationerna, innan den metalliska kassan möjligen fallit så lågt, att det kunde anses skadligt att än mera minska densamma, samt icke heller, hvarken att obligationerna skola kunna fås till ett pris som är skäligt därför betala, eller att icke deras värde kan så förändras, att de ej längre blifva så lätt afsättliga papper, som de förut varit. Jag anser det därför nu icke vara nödvändigt att göra någon bestämd föreskrift om hvilken sorts vare sig in- eller utländska papper som skall inköpas, utan endast att i reglementet gifva fullmäktige rättighet att till uppköpet af nu ifrågavarande eller andra lätt säljbara i utländskt mynt ställda obligationer använda ej blott ofvannämnda reserverade summa, utan ännu mera, om tillgångarne sådant medgifva. Jag är således icke mot sjelfva grundtanken i Utskottets förslag utan anser att, när statens finanser befinna sig i så blomstrande tillstånd att man utöfver statsbehofvens fyllande har medel att bespara, man då lika gerna kan låta besparingen få göras af och i Riksbanken, som öfverlemna den till Riksgäldskontoret.

Den siste talaren har antydt något derom, att det icke vore någon svårighet för Riksbanken att skötas likasom de enskilda bankerna och andra anstalter för penningaffärers bedrifvande. Han nämnde detta mot en talare på stockholmsbänken, som på förmiddagen hade ordet. Jag tror emellertid att hvad som bäst bevisar, att bankens verksamhet, om än den möjligen kan bedrifvas under mindre tunga former än den för närvarande gör, dock omöjligen utaf en statsinstitution kan skötas med

samma vinst och fördel som om den utöfvades af en fritt verkande enskild anstalt, är att, oaktadt den utmärkta bankstyrelse som funnits och åt hvilken personliga duglighet jag lemnar fullt erkännande, det dock under de sednare åren varit ytterst svårt för riksbanken att, fastän utrustad med många särskilda ganska väsendtliga förmåner, få ens vanlig ränta på de stora kapital, hvaröfver den disponerar. Jag tror således man med skäl kan ifrågasätta huruvida, i täflan med starka enskilda intressen, en bankinrättning, som icke kan med full frihet skötas såsom industriel affär, i längden kan uthärda denna täflan med samma fördel som de enskilda penningeanstalterna.

Samme talare ansåg äfven det icke vara någon fördel för banken att skaffa sig svenska statsobligationer, emedan det vore detsamma som om en enskild man skulle taga sina egna skuldsedlar och lägga upp dem på en hylla och kalla dem för en fond. Men förhållandet är likvisst i verkligheten icke sådant, som han ansåg och uppgaf; ty om man tager och köper för bankens räkning de svenska statens skuldsedlar, som, utgörande en del af ett för ett upptaget lån utfärdadt större belopp obligationer, redan hafva förvärfvat full kredit och till gångbar god kurs kunna när som helst afsättas på den utländska marknaden, utgöra dylika papper följaktligen, när de läggas upp i reserv, en lätt disponibel tillgång, som sedermera i behofvets stund bör kunna realiseras och förvandlas i metallisk valuta. Att skaffa sig sådana papper tror jag för banken sjelf vara en klok operation; och för landet skulle det vara mycket nyttigt, om banken, då tillfälle dertill erbjöde sig, sökte inlösa i utlandet befintliga svenska obligationer, för att begagna den fördelaktiga konjunktur som yppade sig att betala någon del af Sveriges skuld till utlandet; jag för min del skulle under nuvarande förhållanden hafva föredragit denna sednare operation framför att, såsom här blifvit ifrågasatt, till högt pris inköpa utländska statspapper, hvilka möjligen kunna vara fördelaktiga att hafva, men genom hvilka man också kan ådraga sig både förlust och andra olägenheter. Enligt min tanke vore det derför förmånligast, jag upprepar det, att man låter bankens reserv få bestå dels i utländska och dels i svenska obligationer. Men, såsom sagdt, har jag i hufvudsak icke något att invända mot sjelfva förslaget, utan endast velat påpeka den, åtminstone efter mitt omdöme, besynnerliga och mera än behöfligt inskränkande form, hvarunder det framkommit.

Herr P. Olsson från Helsingborg: Det var särskildt med anledning af en talare på stockholmsbanken, som på förmiddagen yttrade sig, som jag nu begärt ordet. Denne talare yttrade, att ehuru väl Utskottet föreslagit att inköpa utländska obligationer för att dymedelst stärka Riksbankens tillgångar, så vore dock dess innersta mening att etablera flera afdelnings- eller lånekontor för Riksbankens räkning och på detta sätt motarbeta de enskilda bankerna. En annan ledamot från Utskottet har redan genmält detta påstående och sagt att Utskottet icke haft något sådant syftemål, och för min enskilda del får jag säga, att det aldrig skulle hafva fallit mig in att biträda nu ifrågavarande förslag, i fall afsigten dermed *endast* hade varit att motarbeta privatbankerna samt kunna utveckla Riksbankens lånerörelse genom att etablera flera lånekontor. Så-

vidt jag kan förstå har Utskottets mening icke varit aman än den, att på föreslaget sätt söka stärka bankens metalliska valuta och derigenom bättre sätta den i tillfälle att fullgöra sin skyldighet att under alla omständigheter inlösa sina sedlar med metallisk valuta.

Det är ett egendomligt förhållande, att då det föreslås att på detta sätt stärka Riksbanken, så är man icke nöjd med att endast motsätta sig ett sådant förslag och att med detta bestridande helt enkelt uppfatta Utskottets förslag sådant det verkligen föreligger, utan man griper efter skäl för sina påståenden, hvilka man förmenar vara underförstådda i betänkandet, på hvilka man sedermera söker bygga en bevisning, lika motsägende, som grunden för densamma är falsk.

Nej, den värde talaren vill icke förstå frågan sådan den i sin enkelhet föreligger, ehuru han sjelf vid 1870 års riksdag uttalade precis enahanda åsikter, som dem, hvilka nu legat till grund för Utskottets betänkande, hvarpå jag om några ögonblick skall taga mig friheten anföra bevis.

Det är vidare ett egendomligt förhållande, att man icke anser ett förslag till riksbankens förstärkande kunna framkomma utan att meningen dermed vore att motarbeta de enskilda bankerna. Detta å ena sidan. Blir det åter å andra sidan fråga om privatbankerna, så motsätter man sig dessas utveckling af fruktan att de skola motarbeta Riksbanken.

På detta sätt stå de olika åsikterna mot hvarandra, ett förhållande som jag tror hafva många olägenheter med sig och i ganska väsendtlig grad försvåra nyttiga förändringar i vårt bankväsende.

Likasom jag tror att de enskilda bankerna otvifvelaktigt hafva medfört stor nytta och fortfarande komma att göra det, hvadan det vore oklokt att taga bort dessa banker utan att sätta något annat i stället, så tror jag också att Riksbanken har sin bestämmelse och stora uppgift, samt att det vore lika oklokt om icke ännu oklokare att på ett eller annat sätt försöka försvaga denna Riksbank. Jag tror att det för ett land är af särdeles stor vigt att hafva en fullkomligt solid och säker riksbank, icke så mycket för de lugna dagarne utan fast mer för de tider, som kunna inträffa, då det är af vigt att hafva en väl ordnad penningförelse.

Af dessa båda skäl kan jag öppet uttala såsom min mening, att man hvarken bör motarbeta de enskilda bankerna i afsigt att helt och hållet tillintetgöra dem och ej heller motarbeta Riksbanken, utan i stället söka bidraga till densammas konsolidering och utveckling. Jag anser till och med frågan härom vara af så stor vigt för landet, att den borde stå bland de främsta på dagordningen.

Talaren på stockholmsbanken har derjemte, med afscende på de utländska obligationer eller s. k. engelska consols Utskottet föreslagit att inköpa, framhållit den väsendtliga olägenhet som han befarade skulle uppstå, i följd af att dessa obligationer voro underkastade kursfluktuationer. Ingenting lär vara mera sannt än detta och ingenting lär vara mera säkerhet kunna förutsägas än att detta förhållande likasom hittills äfven hädanefter kommer att ega rum. Han har derjemte gjort en jämförelse emellan dessa obligationer och de svenska och dervid kommit till

det resultat, att de svenska voro bättre, därför att de under vissa kritiska tidpunkter hade hållit sig högre uppe i pris än de utländska. Den ärade talaren tycks likväl härvid hafva glömt en omständighet, nemligen den, att då ett främmande lands obligationer fallit i kurs eller värde, så har detta härledt sig derifrån, att med det ifrågavarande landet antingen redan krig utbrutit, är färdigt att utbryta eller med sannolikhet kan påräknas; då deremot, så vidt jag kan förstå, förhållandet med Sverige varit helt annat, nemligen att man icke behöft befara att det skulle komma att deltaga i ifrågavarande krig. Det är klart — och det vet ingen bättre än den ärade talaren — att det just är de politiska konjunkturerna, som utöfva det väsendtligaste inflytandet på de olika statspapperens värde. Dessa konjunkturer äro härvid så afgörande, att man nästan skulle kunna säga att fluktuationer som inträffa af annan orsak knappast äro nämnbärda.

Jag anser det således icke rådligt att vi afgöra frågan om inköp af dessa obligationer eller consols med fästadt afseende å dylika fluktuationer, som i följd af politiska förvecklingar nästan alltid måste uppstå, utan böra vi dervid fasthålla vid en annan faktor, nemligen hvilkendera statens finanser äro de mest solida. Då nu, åtminstone enligt den kändedom jag har inom affärsverlden, de engelska statspapperen väl måste erkännas vara bland de mest solida, så kan jag icke annat än anse Utskottets ifrågavarande förslag både vara fördelaktigt för banken beträffande ränteinkomst och någorlunda betryggande mot förluster. Till stöd för denna min åsigt ber jag, såsom nyss antyddes, att få anföra ett yttrande från samme ärade talare, som på förmiddagen hade ordet, och hvilket han afgaf vid 1870 års riksdag, då samma fråga, nemligen om bankovinstens användande, var före. Den högt ärade talaren yttrade då: "Denna konsolidering" — nemligen Riksbankens — "kunde deremot vinnas på så sätt, att bankovinsten användes antingen till upphandling af silfver, som ökade metalliska valutan i bankens hvalf, eller till uppköp af t. ex. engelska consols eller sådana papper som i händelse af behof lätt och säkert kunde förvandlas till silfver." Det riktiga och kloka i detta yttrande kan icke sättas i tvifvel, jag instämmer naturligtvis deri, och detta är just hvad Utskottet föreslagit. Jag tror att dessa engelska consols eller statspapper icke blott hafva den fördelen med sig att lemna Riksbanken en ränteinkomst, hvilken är såsom bekant 3 $\frac{1}{2}$ % utan de utgöra derjemte en så god säkerhet som banken skäligen kan begära, och en säkerhet som, i händelse af behof, nästan när som helst kan realiseras. Den farhåga man hyser att kursen på dessa consols kan falla anser jag vara mindre afsevärd, förnämligast därför, att detta i allmänhet icke brukar inträffa — jag talar nu icke om dessa kursfall på en eller en half procent som äro en följd af räntans stigande eller fallande, utan om de mera betydliga fluktuationerna. När man derjemte besinnar att Riksbanken för närvarande har omkring 16 millioner R:dr utestående, dels hos "bank of England", dels hos enskilda utländska firmor, hvilka penningar löpa med mindre ränta än 3 procent, utan att därför kunna anses vara säkrare placerade än i engelska obligationer, så måste man väl ännu mera villigt erkänna det vara en säkerhet för banken att förse sig med sådana statspapper.

Man har sagt att Riksbanken icke behöfver en sådan förstärkning. Men låtom oss, vid bedömandet af denna fråga, taga i betraktande de förhållanden som varit och de som för närvarande förefinnas. Vi veta, såsom redan på förmiddagen af en Utskottsledamot påpekats, att vi ej blott hafva en sedelstock på 70 millioner, utan att derjemte en mängd bolag bildat sig, det ena efter det andra, och att industrien, såväl som åkerbruket, är stadd i en ständig utveckling, hvilket allt naturligtvis gör större penningetillgång behöflig. Häraf följer åter att banken, hvars rörelsekapital naturligtvis måste utvidgas, i samma mån behöfver förstärkas. Man har sagt, att det icke utgjorde någon förstärkning att lägga denna halfannan million till grundfonden. Men om det är ovedersägligt att inköp af engelska consols innebär, att Riksbanken när som helst kan skaffa sig metallisk valuta, så måste följderna blifva att banken derigenom sättes i tillfälle att säkrare fullgöra sina funktioner. Den farhåga som man uttalat vid behandling af frågan om § 72 i Regeringsformen, nemligen att de tider kunde inträffa då banken icke förmådde inlösa sina sedlar med silfver, anser jag således betydligt förminskad, åtminstone i samma mån som bankens metalliska valuta blir större. Jag kan således icke se annat än att i samma mån Riksbankens grundfond ökas, och banken i följd deraf blir satt i tillfälle att förse sig med större valuta, så blir banken också säkrare och mera i stånd att inlösa sina sedlar med klingande mynt. Dessutom skulle jag för min del gerna se den dag vara inne att banken hade mera silfver eller guld i cirkulation och jag tror att man genom ökande af bankens metalliska kassa kan komma till detta efterlängtrade mål.

Man har vidare påpekat Riksbankens förhållande till privatbankerna i det afseendet, att under det dessa mera leddes af det enskilda intresset, Riksbanken deremot vore bunden af vissa former och att just i följd deraf den sednare skulle hafva svårt att täfla med privatbankerna. Detta är visserligen sannt och vitsordas äfven af erfarenheten. Men jag tror, att i samma mån man genom förökande af Riksbankens grundfond gör denna anstalt säkrare och sätter den mera i tillfälle att utvidga sin rörelse, man med hopp om framgång kan lemna mera frihet åt bankstyrelsen och att Riksbanken derigenom lättare skall kunna täfla med de enskilda bankerna. Men man kan äfven se saken från en annan sida. Man har talat om det enskilda intresse som leder privatbankerna. Detta är en sanning. Men man skulle ju också kunna tänka sig att det enskilda bankintresset på ett eller annat sätt kunde förena sig med Riksbankens intresse. Man skulle kunna tänka sig att Riksbanken och de enskilda bankerna under vissa villkor arbetade gemensamt. Så är, såsom vi veta, förhållandet i Danmark, der nationalbanken är upprättad på aktier, hvilka egas dels af staten och dels af enskilda. Och såvidt jag kunnat sluta af revisionsberättelsen öfver denna banks verksamhet, af hvilken berättelse jag haft tillfälle att taga del, har denna nationalbank lemnat vida bättre ekonomiska resultat än vår Riksbank, och detta som jag tror derföre att, beträffande den förra, de enskildare intressena bidragit till en sundare och kraftigare utveckling af densamma.

Således, från hvilken sida jag än vill se saken, kan jag icke förstå annat än att det skall lända till Riksbankens säkerhet att Utskottets nu

framlagda förslag vinner Riksdagens bifall. Då nu emellertid Första Kammaren godkänt detsamma med uteslutande af några ord deri, och dessa ords uteslutande äfven här blifvit föreslaget, så instämmer jag äfven i detta afseende och yrkar i sådant syfte bifall till Utskottets förslag i första punkten.

Herr Herman Schmidt: De flesta af de föregående talarne hafva, enligt min tanke, redan framlagt så klara och tydliga skäl för bifall till Utskottets hemställan i den nu föredragna punkten, att deremot ej några befogade anmärkningar torde kunna göras; och därför är det ej heller min mening att nu ytterligare förlänga diskussionen i detta ämne, utan vill jag härmed endast hafva förklarat, att jag i allo instämmer med de talare, som yrkat bifall till denna punkt, med den förändring af ordalagen i densamma, hvilken redan af Första Kammaren blifvit beslutad.

Herr Gustaf Jonsson: Såsom ledamot af Banko-Utskottet har jag ansett mig böra yttra några ord i denna fråga. Jag vill då till en början, i likhet med Herr Agardh, tillkännagifva att icke någon så kallad baktanke legat till grund för Utskottsmajoritetens beslut i detta ämne. För hvar och en, som uppmärksamt genomläst Utskottets förslag, skall det oförtydbart framgå hvad Utskottet i denna del af utlåtandet tillstyrkt.

Den ärade talaren på stockholmsbanken, hvilken merändels vid behandling af bankfrågan inom Kammaren synes vilja taga sig friheten att utdela slängar åt dem som hysa en mot hans egen stridig åsigt i denna fråga, har äfven denna gång gjort sig skyldig till ett dylikt handlingssätt, hvilket han dessutom synes förbehålla sig ensam rättighet till. Vill han för sin del antaga att det ligger någon fördold tanke under detta förslag, så torde med åtminstone samma skäl kunna sägas att äfven under hans yttrande döljer sig något annat, än hvad som öppet blifvit uttaladt. Han sökte nemligen bevisa, att det ej blott vore en misstanke hos honom personligen, utan att det vore nästan ostridigt att Utskottet genom sitt förslag sökt motverka de enskilda bankerna; och denna bevisföring utfördes på ett sätt, som man alldeles icke skulle hafva väntat från en sådan mans sida, hvilken jag visserligen för min del vill erkänna såsom en finansiel auktoritet, ehuru jag dock naturligtvis ej kan anse honom, lika litet som någon annan, fullkomligt ofelbar i de åsikter han i denna fråga uttalat, eller i de åtgärder han förut såsom Finansminister vidtagit. Så t. ex. må jag väl undra, om han ej begick ett stort misstag, då han vid slutet af 1856—1858 årens riksdag tillstyrkte upptagande af ett tvångslån. Ehuru den ärade talaren måhända fortfarande anser denna åtgärd hafva varit för sin tid välbehöflig och nyttig, ådagalägger dock densamma, huru svag och litet förutseende hvarje menniska är, då hon med sina siareblickar söker genomtränga framtiden och förutsätta huru vårt bankväsende i framtiden skall komma att gestalta sig. Att ett banksystem, som möjligen kommer att ogilla hans åsikter i denna fråga framdeles skall komma till stånd, anser jag för ingen del oantagligt, ty jag vet att det svenska folket är ett kulturfolk, och skall äfven hädanefter så förblifva, som oafbrutet går framåt i alla riktningar, och sålunda ej heller förbiser

de förändringar i banklagstiftningen, hvilka kunna vara egnade att befrämja denna rörelses utveckling, likasom ock de enskilda bankinrättningarne eller andra bolag med kreditiv af Riksbanken. Jag tror att man icke bör beskylla hvarken Banko-Utskottet eller denna Kammars majoritet för att vilja inslä på en bana, som vore egnad att olyckliggöra landet. Mot en sådan beskyllning vill jag inlägga den kraftigaste protest, emedan jag nogsamt vet med mig själf att jag af varmaste öfvertygelse endast sträfvar för det, som är ädelt och godt och kan lända till ett älskad fusterlands gagn och nytta.

På grund af hvad jag nu anfört, tillstyrker jag bifall till Utskottets förslag i den föredragna punkten, med den förändring af densamma, som redan af Första Kammaren blifvit godkänd.

Friherre Gripenstedt: Jag anser mig skyldig att upptaga till besvarande åtskilliga af de anmärkningar, som blifvit gjorda mot mitt anförande i detta ämne under förmiddagens sammanträde.

Först och främst har man lagt mig till last, att jag skulle hafva befarat att afsigten med Utskottets förslag skulle vara att söka åstadkomma en sådan utveckling af vårt banksystem att derigenom underlättades inrättandet af filialkontor från Riksbanken i landsorterna. Det var verkligen för mig oväntadt att få höra, att den ärade representanten från Skåne, som nyss hade ordet, funnit detta mitt antagande vara så besynnerligt och obefogadt. Såsom jag bestämdt minnes — och jag tror äfven att hela denna Kammar skall erinra sig det — var det ej för mera än tvänne plenidagar sedan som samme talare i en annan med den nu föreliggande närbeslägtad fråga, ansåg lämpligt beklaga sig öfver eller åtminstone fann det vara betänkligt, att man ej städe är redobogen att reservera bankovinsten för bankens egna ändamål, eller just i och för utvecklingen af dylika filialkontor. Likaså är det icke många dagar sedan en mycket inflytelserik person i Kammar, äfvenledes från Skåne, yttrade ungefär det samma, eller att det vore en ganska naturlig sak, att man genom inrättande af nya lånekontor af Riksbanken sökte möjliggöra en förändring, som äsyftade indragning af privatbankerna. Under sådana omständigheter måste det väl icke vara annat, än en högst naturlig sak, om jag trott mig finna afsigten med Utskottets förslag verkligen vara sådan, som jag nyss antydte. Att icke ett dylikt banksystem kan vara lyckligt, sökte jag äfven i förmiddags visa, och är ännu af samma mening, ehuru en mycket utmärkt talare sedermera sökt gendrifva mina åsichter. Jag var då ej närvarande och kan således nu ej ingå i vederläggning af hans yttrande, men jag har hört sägas, att hans argumentation gick ut på att jäfva de slutsatser hvartill jag i detta ämne kommit. Att emellertid de nuvarande formerna för vår bankstyrelse ej måtte vara särdeles lämpliga, torde väl få anses bevisadt till och med endast genom det enkla faktum, att då, enligt hvad af den sista revisionsberättelsen för år 1871 framgår, Riksbankens *behållna vinst* för år 1870 utgjorde 1,351,328 R:dr 25 öre, uppgingo för samma år *förvaltningskostnaderna* till ej mindre än 538,000 R:dr, eller till nära 40 procent af den behållna vinsten. Jag hemställer till hvar och en, huruvida detta kan sägas vara ett så särdeles lysande resultat, och om ej detta bättre än något annat resonnement

— det må nu vara huru värtaligt och skarpsinnigt som helst — visar att det ligger något felaktigt till grund för ett sådant system, hvilket man, med all aktning för personerna, svårigen torde kunna benämna för annat än en slentrianmessig embetsmannaverksamhet, sådan reglementet föreskrifver, men som saknar den lefvande och lifgivande kraft, som af det enskilda intresset framkallas vid behandlingen af dylika saker. Jag tror till och med, att jag — utan att säga någonting, som kan vara sårande eller obehörigt — kan hemställa, om det verkligen icke finnes exempel derpå, att å de ställen, hvarest lånekontor af Riksbanken äro förlagda jemte enskilda bankinrättningar, fastän Riksbankens filialkontor blifvit, enligt allas omdöme, på ett utmärkt sätt förvaltadt, och fastän kontoret uppställt billigare lånevillkor — jag tror nemligen att de meddela lån löpande med en half procent lägre ränta än de enskilda bankernas — det ändock merändels visat sig, att det årliga omsättningsbeloppet vid Riksbankens lånekontor är vida mindre än vid den enskilda bankinrättningen, och att följaktligen det förra haft ganska svårt att uthärda en konkurrens med den sednare. Hvad bevisar väl detta förhållande, om ej sanningen af den sats, som jag uti mitt anförande i förmiddags tog mig friheten framhålla.

Jag öfvergår nu till en annan anmärkning, som blifvit gjord mot min framställning i förmiddags. Man har nemligen påstått, att det skulle förefinnas något slags stridighet mellan mina åsikter i denna sak i år mot dem, som jag på detta rum uttalat under diskussionen den 22 Mars 1870. Hvar och en, som det önskar, kan genom att läsa protokollet för den dagen förvissa sig derom, att jag vid det tillfället yttrade, att jag ansåg en konsolidering af Riksbanken kunna, såsom orden lyda, "vinnas på det sätt, att bankovinsten användes antingen till upphandling af silfver, som ökade metalliska valutan i bankens hvalf, eller till uppköp af t. ex. engelska consols, eller sådana papper, som i händelse af behof lätt och säkert kunde förvandlas till silfver." Ännu i denna stund byser jag fullkomligt samma öfvertygelse i denna sak. Jag tror äfven att jag i förmiddags särskildt begagnade det uttryck, att engelska consols, äro de mest "*kuranta*" papper som finnas, emedan de hafva gällande kurs och äro säljbara på alla börser i världen. Men jag yttrade äfven, att våra egna statspapper ställda i utländskt mynt numera vunnit den stadgade kredit att de kunna under vanliga förhållanden anses lika användbara till anskaffande af klingande valuta som engelska consols, samt att jag således ej kunde medgifva, att man kasserade och uteslöt våra egna statsobligationer från att blifva liggande såsom realisabla tillgångar, utan böra våra svenska statspapper af nyssnämnda slag enligt min åsigt hafva samma rättighet och ställning i detta hänseende, som alla andra effekter, hvilka kunna vexlas och förvandlas till silfver i händelse af behof. Jag har äfven anført exempel derpå, att vid kritiska tillfällen våra inhemska statspapper visat sig ega till och med större motståndskraft vid kurs-fluktuationer, än de flesta öfriga länders. Man har sagt att denna kursförändring är beroende af den politiska ställningen. Utan tvifvel är i detta afseende den politiska ställningen i främsta rummet afgörande; men just den omständigheten, att jag anser vår politiska ställning — om den klokt och förståndigt behandlas — vara mera betryggande än kanske något annat lands i Europa för

närvarande, gifver mig anledning tro, att våra statspapper kunna och böra åtnjuta ett stort förtroende i utlandet. I afseende å beständigheten i kurs, synes mig deremot engelska consols hafva för sig en framtid, som icke är så alldeles fri från oro och bekymmer. Jag åtminstone har den föreställning, att ett oblidt öde ganska lätt kan komma att medföra svåra pröfningar för det stora och mäktiga öriket; och jag erinrade i detta hänseendet redan i förmiddags om den eventualitet som vi för närvarande så att säga hafva för ögonen, enär det väl åtminstone är ganska tänkbart och måhända ännu något mer, att en konflikt mellan England och Amerika kan komma att uppstå. Man har likaså under sednare tider ej så sällan sett franskynta några anledningar till misshälligheter mellan England och Ryssland. Jag hemställer om verkligen under sådana förhållanden dessa engelska consols, just på grund af osäkerheten i den politiska ställningen, ständigt kunna anses vara så lätta att realisera eller huruvida det icke åtminstone är troligt, att deras kurs kan komma att få en mycket känbar inverkan af dylika förvecklingar. Äfven de inre förhållandena i England och dess maktställning till Indien gifva skälig anledning att tro, att man ej så absolut bör ause sig kunna gifva engelska consols företräde framför andra statspapper. Och för öfrigt, mine Herrar, hvad är det väl, som jag föreslagit och yrkat i afseende å den nu föredragna första punkten af detta utlåtande? Ingenting annat än att man, i likhet med Första Kammarens beslut, borde utesluta orden: "*Engelska s. k. Consols eller andra*"; hvarjemte jag, för min del, äfven velat utur Utskottets förslag utesluta ordet: "*utländska*". Om nemligen Utskottets förslag, sådant det nu föreligger, af Riksdagen bifalles, så blefve det för bankofullmäktige omöjligt att använda bankovinsten eller de medel, som för banken böra reserveras, till inköp af svenska obligationer, ställda i utländskt mynt. Jag har i det förslag, som jag uppställt, ej uteslutit möjligheten för bankofullmäktige att äfven inköpa utländska statspapper, men jag har ej heller velat betaga dem möjligheten att uppköpa svenska obligationer. Mitt förslag går sålunda icke ut på något annat, än att i detta afseende lemna Bankofullmäktige fria händer att, derest de så finna lämpligt, använda dessa medel likaväl för uppköp af *svenska* som *utländska* statspapper, och skälet hvarför våra egna obligationer, enligt min tanke ej böra uteslutas, har jag i förmiddags angifvit, nemligen: att ändamålet med obligationernas inköp numera fullt lika väl, och måhända ännu bättre, tillgodoses genom upphandling af svenska som af utländska statspapper.

Jag har visserligen sedermera gifvit tillkänna, att jag helst skulle förena mig i det alternativ, som derjemte blifvit framställt, att de ifrågasvarande medlen skulle användas på det sätt, att man dermed qvittade Riksbankens skuld till Riksgälds-kontoret för betridande af en del af krigsomkostnaderna för år 1809; men dessa medel skulle ju i allt fall komma att kvarblifva i Riksbanken, och genom bifall till ett sådant förslag lades intet hinder i vägen för att medlen kunde användas på det sätt och i den form, som otvifvelaktigt är den rätta för att förstärka Riksbankens förmåga att alltid uppfylla sin första pligt, som är att invexla sina sedlar. Men, mine Herrar, det ligger en stor skillnad mellan att blott *reservera* dessa medel för Riksbanken, hvarom första punkten handlar, och att

öka grundfonden, hvarom nämnes i den 2:dra punkten, om hvilken, såsom ännu icke föredragen, jag är förhindrad att nu yttra mig. För min del anser jag det vara riktigt, att Riksbanken, då omständigheterna sådant medgifva, behåller sina medel för att reserveras för Bankens egna behof, men jag anser ock, att, vid sådant förhållande, dessa medel ej böra läggas till *grundfonden* utan till *reservfonden*. Om de nemligen qvarstå såsom reserverade medel, kunna de, uti händelse af behof, utan olägenhet för vår kredit, när som helst användas, ty detta är just ändamålet med en reservfond. Äro deremot dessa medel en gång lagda till grundfonden och behof sedermera yppar sig att tillgripa någon del af densamma, så, ehuru en dylik åtgärd naturligtvis ej kan vidtagas utan skyldighet att så fort som möjligt återställa grundfonden till dess förra belopp, är dock detta en operation, som dels fordrar längre tid, dels menligt inverkar på bankens kredit, emedan en förminskning af denna fond ej kan verkställas utan att en sådan åtgärd ådrager sig en ganska stor uppmärksamhet. Om derfore de, som närmare tänkt sig in i denna fråga, vilja taga dessa omständigheter i noggrannt öfvervägande, så tror jag, att man ej med skäl skall kunna lägga mina åsigt i denna sak till last, hvarken någon den ringaste föränderlighet, eller någon oriktighet för öfrigt.

Slutligen har äfven blifvit yttradt, att omständigheterna vid slutet af Riksdagen 1857 föranlett oss att upptaga ett tvångslån. Jag förstår ej, hvad det vill säga att nu benämna detta lån för ett *tvångslån*. Lånet upptogs för att, i en exempellöst svår finansiell kris, understödja näringsarne; men ingen människa *tvingades* att deraf begagna sig, och staten, för hvars räkning lånet upptogs, och som derigenom frälste mången enskild från ekonomisk undergång, gjorde derpå ingen *förlust*, utan tvärtom *vinst*, som slutligen kom jernvägsfonden till godo. Jag vet ej heller hvad denna tilldragelse har att göra med den nu föreliggande frågan, men det vet jag, att på detta rum finnes åtminstone en person, hvars namn står tecknad under en skrift, som jag förvarar, och som uttrycker den varmaste tacksägelse för de åtgärder, hvilka till lättande af den betryckta ställningen och till förekommande af stora olyckor, vid detta tillfälle af regeringen vidtogos.

Herr Peter Olsson från Helsingborg: Jag skall icke länge upptaga Kammarens tid. Den siste högt ärade talaren slutade sitt sednaste yttrande i denna fråga i ganska nära öfverensstämmelse med hvad Utskottet här föreslagit. Skilnaden synes mig bestå blott deruti, att, under det Utskottet föreslår grundfondens förökande, önskar deremot denne talare att reservfonden borde förstärkas. Men innan jag närmare fäster mig vid denna skilnad beder jag få säga några ord med anledning af hvad samme talare i början af sitt anförande yttrade, nemligen att jag för några dagar sedan skulle hafva uttalat den mening, att Riksbankens konsolidering borde ske genom upprättande af flera länekontor i landsorterna. Då denna fråga förevar inom Kammaren, vet jag bestämdt att jag ej yttrade mig. Då deremot frågan om Kongl. Maj:ts proposition angående förändring af 72 § Regeringsformen härstädes förelåg till afgörande, tog jag mig friheten nämna, att det efter min uppfattning var ett misstag att man de sednare åren hade underlåtit att reservera bankovinsten för ban-

kens egna ändamål, emedan man på detta sätt uraktlåtit att göra banken så solid som önskligt varit, och sålunda äfven försvårat dess utveckling och verksamhet. Vill man nu tyda detta yttrande derhän, att jag skulle hafva önskat inrättande af flera lånekontor, så kan jag naturligtvis icke förhindra en sådan tolkning af mina ord. Min mening var emellertid, vid detta tillfälle densamma som nu, eller att det, som i främsta rummet bör ske, är bankens konsolidering eller förstärkande. Det ligger nemligen i sakens natur, att, om en bank genom en ändamålsenlig styrelse allt mer utvecklar sig och dess tillgångar genom förökande af grundfonden förstärkas, och ingen torde vara villigare än denne talare att erkänna förhållandet vara sådant i afseende å vår Riksbank, en sådan bank måste allt mera söka utveckla sin rörelse. Något annat har jag ej menat eller sagt, och jag tror mig kunna påstå detsamma ännu en gång.

Hvad åter beträffar den politiska sidan af saken, så ber jag att få instämma i den siste ärade talarens yttrande derutinnan, att denna ställning kan mycket lätt förändras, samt på detta sätt äfven kursen på engelska consols eller andra statspapper undergå betydliga fluktuationer. Men härvid bör äfven tagas i betraktande, hvad som är lika naturligt och hvilket den siste ärade talaren helt visst skall medgifva, nemligen, att en bankstyrelse, då den af tidens tecken kan se att sådant är på färde, ej lär underlåta att vidtaga sådana åtgärder, hvarigenom bankens säkerhet tillgodoses, på samma gång den drager försorg om att de möjligen oundvikliga förlusterna ej blifva så synnerligen stora. Så går den enskilde affärsmannen tillväga och så lär äfven bankstyrelsen icke underlåta att handla. Till följd häraf torde äfven den politiska ställningen icke vara af så afgörande vikt att i och för de förändringar, som på detta område kunna inträffa, staten bör underlåta att förse sig med ifrågarvarande utländska statspapper. Det sades äfven, att våra svenska obligationer vore bättre, derför att vår politiska ställning, derest densamma med omsorg handhafves, är mera betryggad, än de flesta andra europeiska länders. Detta vill jag icke bestrida. Men huruvida man verkligen genom att inköpa svenska obligationer kan förstärka bankens metalliska valuta eller skaffa silfver från utlandet, synes för mig obegripligt. Det är ock just med afseende på denna omständighet som Banko-Utskottet nu föreslagit, att bankovinsten för år 1871 måtte användas till inköp af engelska consols, emedan dessa under alla omständigheter lätt kunna realiseras till silfver eller guld.

Såsom jag förut nämnt, yttrade den siste ärade talaren, att skilnaden mellan hans och Utskottets förslag bestod deruti, att han önskat reservfondens förökande, under det att deremot Utskottet förordat förstärkande af Riksbankens grundfond. Utskottet har, såvidt jag kan förstå, verkligen vetat hvad det sagt, då det föreslagit förstärkning af grundfonden och ej blott af reservfonden. Detta Utskottets tillstyrkande har, såsom den ärade talaren riktigt anmärkte, tillkommit på den grund, att reservfonden när som helst kan disponeras af staten. Banko-Utskottet har deremot ansett att grundfondens förökande vore af vikt icke blott derför, att det vore angeläget för bankofullmäktige att veta huru stora bankens tillgångar verkligen äro, utan äfven att dessa vore af en sådan beskaffenhet att de icke när som helst kunde för statens räkning disponeras af Riksdagen. Endast

på sådant sätt kunna bankofullmäktige vidtaga lämpliga åtgärder för förstärkande af den metalliska valutan. Denna åsigt delar äfven jag, emedan jag i främsta rummet vill att vi skola hafva Riksbankens säkerhet be-tryggad. Jag är ock öfvertygad derom, att, derest ett tillskott till statens inkomster behöfves, ett sådant nog lär kunna anskaffas på annat sätt, än genom att beröfva banken någon del af dess välbehöfliga tillgångar.

Endast dessa ord har jag nu velat yttra samt ber slutligen få tillägga, att under förmiddagens sammanträde ej något yrkande blifvit framställt derom, att Riksbankens nu behållna vinst skulle användas till inlösen af Riksgälds-kontorets obligationer från år 1809, utan att de talare som under förmiddagens plenum yttrade sig i detta ämne endast förordade återremiss, på det att Utskottet måtte komma i tillfälle att afgifva nytt förslag i denna fråga. För min del tror jag det ej vara lämpligt att, såsom den siste talaren yrkat, utur Utskottets förslag, jemte de af Första Kammaren redan uteslutna orden, äfven utstryka ordet: "*utländska*," emedan, derest ett sådant förslag vunne bifall, vi ej skulle kunna använda dessa medel till inköp af endast utländska, utan måhända äfven svenska statspapper, och det är detta, som Utskottet med sitt förslag velat förebygga.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Propositioner framställdes på de yrkanden, som förekommit, och blef Utskottets hemställan af Kammaren bifallen med den förändring, att orden: "engelska så kallade consols eller andra" skulle ur Utskottets förslag utgå.

Punkten 2.

Friherre Gripenstedt: Jag anser mig böra framställa anmärkning mot den nu föredragna punkten både i afseende på form och sak. För min del tror jag, att, då fråga är derom att besluta tillökning af Riksbankens grundfond, hvilket ämne tillhör området för den banklag, som icke kan förändras i annan ordning än vanlig civillag, det är i högsta grad oformligt att fatta ett sådant beslut utan att ärendet blifvit beredt på ett sätt, som öfverensstämmer med grundlagens föreskrifter om ändring af civillag. Visserligen har Utskottet förklarat, att, om förändring af 4 § i banklagen skulle anses lämplig, Utskottet icke skall underlåta, att ställa sig i förbindelse med Lag-Utskottet för att kunna föreslå den lydelse nämnda § borde erhålla, men detta sätt att först besluta om sjelfva saken eller att denna lag skall förändras, och sedan låta vederbörande Utskott föreslå den deraf följande förändrade *ordalydelsen* vore väl icke lämpligt eller ens lagligt. Då ifrågavarande lagförändring icke kan beslutas på annat sätt än förändring af civillag, bör väl också ärendet beredas i samma ordning som en sådan förändring.

Af nu påpekade formela skäl anser jag, att ärendet ovilkorligen bör återremitteras, på det Banko-Utskottet må få tillfälle att i gemenskap med Lag-Utskottet lagligen bereda detsamma och derefter till Riksdagen göra framställning i frågan.

Angående sjelfva saken har jag redan antydningssvis uttryckt min

mening under diskussionen om betänkandets första punkt. Jag anser icke lämpligt att med bankovinsten öka bankens grundfond, utan tror, att denna vinst borde i form af reserverade medel ställas till bankens disposition. Således vore jag benägen att, äfven af skäl hemtade från sjelfva ämnet, yrka ogillande af Utskottets hemställan i förevarande punkt, men derom bör enligt min tanke icke blifva fråga, förr än ärendet blifvit i laglig form beredt, och därför hemställer jag, att Kammaren ville nu besluta dess återremitterande.

Herr Agardh: Jag vet mycket väl, att många stött sig öfver det sätt, hvarpå Banko-Utskottet i denna punkt gått till väga; också skulle jag, om jag funnit minsta anledning till den åsigt, att Utskottet särat laga former, nu icke tvekat att motsätta mig Utskottets förslag. Men jag beder Herrarne helt enkelt läsa, hvad det är, som Utskottet föreslagit. Dess hemställan lyder så: "att Riksdagen för sin del måtte besluta att 2 millioner af Bankens reserverade medel må användas till grundfondens ökande". Skulle väl Riksdagen icke hafva rätt att föreslå användande af Bankens reserverade medel för visst ändamål? Derpå tillägger Utskottet: "så att den" (grundfonden) "kan höjas till 27 millioner riksdaler". Det är blott derpå, att göra ett sådant steg möjligt, som Utskottets hemställan syftar. Ligger väl häri något olagligt? Jag skall dock icke närmare inlåta mig på denna fråga om lagligheten af den formela behandlingen, men vill i stället tillåta mig nämna, huru det tillgått två gånger tillföre, då Bankens grundfond blifvit höjd. Ena gången, vid 1844—1845 årens riksdag, börjades ärendets behandling på alldeles samma sätt som nu. I Banko-Utskottets betänkande N:o 29 på sid. 14 läser man följande hemställan: "att Bankens kapital-öfverskott eller grundfond skall, utan beräkning af Bankens bästa egendom och inventarier, utgöra en summa af 10 millioner R:dr banko, hvadan möjligen inträffande kapitalförminskning under året af vinsten ersättes". Omedelbart derefter tillägges: "kommande, i händelse af bifall härtill, Banko- och Lag-Utskotten att uppgöra och Rikets Ständers pröfning underställa förslag till den ändring i lagen för Rikets Ständers bank af den 1 Mars 1830, som deraf blifver en följd". Denna gång bifölls Banko-Utskottets hemställan och derefter sammanträdde Banko- och Lag-Utskotten och formulerade gemensamt ett förslag till förändring i banklagen, hvilket slutligen blef af Riksdagen godkändt. Vid 1863 års riksdag, då förhöjning af Bankens grundfond andra gången beslöts, hemställde till en början Banko-Utskottet på samma sätt, att fonden skulle höjas, men i stället att derefter sammanträda med Lag-Utskottet framlade Banko-Utskottet på egen hand förslaget till den behöfliga ändringen i banklagen. Detta var, efter min mening, oriktigt, hvaremot jag anser, att ärendet bort behandlas på samma sätt, som skett vid 1844—1845 årens riksdag och som Banko-Utskottet tänkt sig att nu skulle ske. Då vi nu för behandling af frågor sådana som den förevarande hafva före oss gifven den praxis, jag oförmålt, kan jag icke förstå, att det skulle ligga något farligt deri att fatta ett sådant preliminärbeslut, som Utskottet föreslagit.

För öfrigt får jag anmärka, att det finnes en annan paragraf, den 5:te i banklagen, hvars ordalydelse man alls icke tolkat med den stränga

formalism, som man vill göra gällande med afseende å 4 §. I berörda 5 § föreskrifves, att för hvarje halfår skall en öfersigt, som klart och fullständigt visar vaxelbankens ställning, genom Rikets Ständers fullmäktiges försorg tryckas, samt efter hvarje års bokslut en öfersigt, som visar Bankens hela ställning. Detta stadgande har emellertid icke ansetts utgöra hinder för att oftare utgifva öfersigter, ja man syndar mot ordalydelsen i denna paragraf till den grad, att man numera utgifver öfersigter öfver vaxelbankens ställning hvarje månad och fullständiga öfersigter öfver Bankens hela ställning fyra gånger om året. Här har man således icke tvekat, att gå utöfver föreskriften, uppenbarligen emedan man ansåg det vara en fördel om man gjorde mera än hvad lagen föreskref såsom det minimum som borde iakttagas. Men i fråga om 4 § synes man icke vilja gå in på den tolkning, att grundfondens föreskrifna belopp, 25 millioner riksdaler, betyder *minst* 25 millioner, hvilken tolkning jag för min del anser vara den enda rimliga, utan man vill göra gällande, att banklagen kränkes genom blotta anvisandet af medel till höjning af bankens grundfond; således att en sådan förändring af banklagen skall vara af vederbörande Lag-Utskott föreslagen, innan Riksdagen får för sin del uttala den mening, att grundfonden bör höjas! En sådan formalism kan jag icke anse annorlunda än som ett onödigt härklyfveri.

Jag hemställer att Kammarerna måtte bifalla Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr vice Talmannen Mannersskantz: I likhet med hvad jag om första punkten i Utskottets betänkande yttrat, får jag äfven om den nu förevarande punkten förklara, att den åtminstone i formelt hänseende förefaller mig högt besynnerlig.

Om de öferskott, som uppkommit derigenom, att Riksbankens under tiden före år 1871 upplupna vinster icke blifvit till sitt fulla belopp anvisade att för statens allmänna behof ifrån Banken utgå, sammanläggas med 1871 års vinst, hvars reserverande för Banken Kamrarna hafva genom antagande af nyss föredragna punkt beslutat, så eger Banken redan utöfver grundfonden ett kapitalöferskott af mera än 2 millioner riksdaler, eller ett sammanlagdt kapitalöferskott af mera än 27 millioner riksdaler, och något nytt beslut härom behöfver således icke fattas. Men i denna punkt föreslår dock Utskottet Riksdagen att särskildt besluta, att 2 millioner R:dr af det befintliga öferskottet nu skola disponeras, för det ändamål att sjelfva grundfonden, om hvilken banklagen säger, att den skall utgöra 25 millioner riksdaler, *må kunna* höjas till 27 millioner R:dr.

Då emellertid banklagen icke kan förändras utan genom Kongl. Maj:ts och Riksdagens båda Kamrars sammanstämmade beslut, så är gifvet, att den egenskap af större oföränderlighet, än vanliga, endast i bankoreglementet intagna stadganden, som med banklagen åsyftats att tillförsäkra den del af Bankens kapitalöferskott, som i samma lag kallas grundfond, icke skulle vinnas åt ifrågavarande 2 millioner riksdalers ytterligare kapitalöferskott på annat sätt än genom båda Kamrarnes beslut om och Kongl. Maj:ts sanktion af en förändring till förhöjning af den kapitalsumma som för grundfonden nu finnes i banklagen bestämd. Derföre,

före, äfven om Utskottets hemställan i förevarande punkt af Riksdagen bifölles, men någon förändring i banklagen icke samtidigt skedde, så skulle verkan deraf vara densamma, som om alldeles intet beslut i ämnet af Riksdagen fattats. Ty nästa Riksdag vore lika oförhindrad att ensam, utan Konungens samtycke, fritt disponera öfver dessa 2 millioner riksdaler af Bankens kapitalöferskott, som om denna Riksdags beslut, att grundfonden med denna summa må kunna ökas, aldrig hade funnits.

Det synes mig således icke kunna leda till något gagn, att Utskottets förslag i denna andra punkt godkännes; men jag tror deremot att, om så sker, rätt svåra formela förvecklingar derigenom kunna uppkomma. Antaget nemligen, att sedan Första Kammaren ogillat Utskottets förslag, Andra Kammaren nu bifölle detsamma, så skulle frågan derom afgöras genom gemensam votering. I fall dervid Andra Kammarens mening segrade och Riksdagen således hade beslutat, att Bankens grundfond med 2 millioner riksdaler skulle kunna ökas, egde Banko-Utskottet derefter taga under pröfning huruvida Utskottet borde sammanträda med Lag-Utskottet för att uppgöra förslag till den lydelse, som banklagens 4 §, för höjande af grundfondens förut deri stadgade belopp, borde erhålla; och om då en sådan förändring af det sammansatta Utskottet föreslogs, skulle, sedan detta förslag till Riksdagen inkommit, öfver detta förslag Kamrarne derefter hvar för sig besluta såsom öfver förslag till ändring i allmänna lagen. Om då Kamrarne, med vidhållande å ömse sidor af sina förut i ämnet uttalade meningar, stannade i olika beslut, hade frågan om förändring i banklagen förfallit, och tvänne mot hvarandra stridande beslut om samma sak skulle sålunda vid samma riksdag kunna blifva fattade. Häre ligger en formel svårighet, som icke torde vara lätt att lösa. Det kunde verkligen vara intressant att se, huru Banko-Utskottet skulle vilja reda sig undan densamma, derest Kammaren bifölle Utskottets förslag.

Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Rundgren: Föregående talare har visat de svårigheter och förvecklingar, som kunde uppkomma, i händelse Kammaren nu fattade beslut i öfverensstämmelse med Banko-Utskottets förslag. För min del kan jag icke finna några skäl, hvarföre vi onödigtvis skulle inveckla oss i svårigheter, då vi ju hafva tillfälle att fullkomligt lagenligt gå så till väga, att några svårigheter icke möta. Visserligen har den talare, som tog Banko-Utskottets förslag i försvar, sökt gifva saken det utseende, som vore Utskottets framställning i högsta grad oskyldig, enär Utskottet icke föreslår något annat, än att Riksdagen för sin del måtte besluta, att 2 millioner riksdaler af Bankens reserverade medel må användas till grundfondens ökande. Oskulden skulle således ligga deruti, att man genom bifall till Utskottets förslag icke skulle besluta förändring i banklagen utan allenast sätta bankofullmäktige i tillfälle att, derest beslut härom i laga ordning komme till stånd, anvisa dessa medel till grundfonden. Ser man emellertid på det stycke i betänkandet, som följer näst efter sjelfva klämmen, så kan man icke undgå att finna, hurusom Utskottet afsett något annat och mera än hvad den ärade talaren velat angifva. Utskottet säger nemligen: "skulle äfven detta förslag vinna Riksdagens godkännande,

så torde derefter Utskottet få taga i öfvervägande, huruvida en förändring i 4 § af lagen för Rikets Ständers Bank redan nu kan vara lämplig eller dermed bör anstå tills grundfonden kan ytterligare höjas". Har icke Banko-Utskottet härmed uttryckt, att det nu föreslagna höjandet af grundfonden till 27 millioner riksdaler, skulle kunna ske utan förändring i banklagen, eftersom Utskottet förklarar det vara beroende på ett sednare beslut huruvida en förändring af banklagen redan nu skall anses lämplig eller dermed bör anstå till dess grundfonden *yttre* kan höjas? I betraktande häraf synes den omförmälda oskulden hos Utskottets förslag icke vara så stor, som den ärade talaren velat låta påskina, ty då banklagen uttryckligen säger, att grundfonden skall utgöra 25 millioner riksdaler — hvarken högst 25 millioner riksdaler eller minst samma summa — så måste man väl erkänna, att man afser en förändring i det af banklagen härutinnan stadgade förhållande, och vill åstadkomma denna förändring icke på raka vägen genom att först ändra civillagen, hvartill erfordras båda Kamrarnes sammanstämmande beslut och Konungens bifall, utan på en sådan väg, der man genom gemensam votering kan vinna resultatet.

Ganska anmärkningsvärd är också sista satsen i betänkandet, der Utskottet yttrar: "för så vidt en sådan ändring" — af banklagen — "redan nu skulle anses lämplig, skall Utskottet icke underlåta att söka sammanträda med Lag-Utskottet" o. s. v. Vid läsning häraf måste man fråga: huru skall Riksdagen få tillfälle att uttrycka, att den anser en sådan lagförändring redan nu lämplig? Riksdagen kan väl icke grundlagsenligt yttra sig i frågan förr än ärendet blifvit beredt af sammansatt Banko- och Lag-Utskott. Har icke Utskottet i den anförda satsen förutsatt en behandling af frågan, som skulle afvika från den viktiga bestämmelsen i våra grundlagar, att Riksdagen icke kan fatta beslut i ett ärende, utan att detsamma blifvit lagligen beredt? Frågan om ändring i lagen för Riksbanken kan nemligen icke anses grundlagsenligt beredd derigenom, att endast Banko-Utskottet yttrat sig i frågan.

För min del anser jag derföre, att, så vida man icke redan nu vill afslå Utskottets hemställan, ärendet åtminstone bör återremitteras för att kunna blifva föremål för fullt lagenlig behandling. Jag vill icke ingå i frågan om lämpligheten eller olämpligheten af grundfondens ökande. Oberoende af alla åsigter härom anser jag det viktigt, att grundlagens stadganden om den behandling, som tillkommer ärendet, hållas i helgd, och detta så mycket mera som, enligt hvad Herr vice Talmannen nyss ådagalagt, olösliga svårigheter kunde uppstå, derest Kammaren i ärendets nuvarande skick bifölle Utskottets hemställan.

Herr Agardh: De svårigheter, Herr vice Talmannen påpekade, hafva icke undgått Utskottet, men frågan är, efter mitt förmenande, huruvida man, för att undvika svårigheterna, bör afstå från hvad man anser såsom en rättighet; eller har icke andra Kammaren rätt att fordra att de 191 representanter, här finnas, vid bestämmandet af denna fråga få göra sina röster gällande mot de 126 representanternes i Andra Kam-maren? Behandlas frågan såsom en lagfråga, har den ena Kammaren icke

större makt än den andra; men grundlagen säger uttryckligen, att gemensam votering skall ega rum i bankfrågor; och då här i sjelfva verket endast är fråga om att besluta, att 2 millioner riksdaler af Bankens reserverade medel skola användas för ett viss ändamål, så synes väl denna Kammare hafva rätt att fordra det denna fråga såsom bankfråga afgöres genom gemensam votering. Jag tillåter mig vidare fästa uppmärksamheten derpå, att bestämmandet af ett visst belopp af Bankens reserverade medel för ett angifvet ändamål — grundfondens höjande till ett visst belopp — icke nödvändigt förutsätter en genast förestående ändring af 4 § i banklagen. Denna § innehåller dessutom mera än blott bestämmandet af en summa; man skulle till och med utan att ändra summan, kunna med allt skäl föreslå en ändring af dess lydelse. Den är nemligen så skriven, att man har svårt att förklara dess innehåll. Den säger att: "*Bankens kapitalöfverskott eller grundfond*" etc. Hvad menas väl med Bankens kapitalöfverskott? När jag från allt hvad Banken eger och har att fordra drager allt hvad Banken är skyldig, blir återstoden kapitalöfverskottet enligt vanligt språkbruk; men icke är allt detta grundfond. Kapitalöfverskottet utgöres fastmera dels af grundfond, dels af reservfond; alltså måtte väl kapitalöfverskott och grundfond vara två alldeles olika begrepp, fastän 4 § icke skiljer dem. Om således denna paragraf, utan afseende på grundfondens belopp, verkligen erfordrar en omredigering, så måste detta vara ett ytterligare stöd för den åsigt, att bankfrågan (om grundfondens belopp) och lagfrågan (om paragrafens lydelse) icke böra sammanblandas. Denna paragraf är för öfrigt icke den enda i banklagen, som påkallar ändring. 2 § har aldrig varit fullt tillämplig och är det icke i denna dag. Der står nemligen, att om Bankens sedlar vid uppvisandet icke inlösas *med det belopp, som genom lagen om myntbestämningen fastställt blifvit o. s. v.*; men sålunda inlösas Bankens sedlar numera icke, ty de inlösas efter annan grund — efter deras lydelse. Jag har nyss påpekat att 5 § icke heller efterlefves. Då nu här är fråga blott om anvisande af medel, hvarigenom summan af grundfonden må kunna höjas, men andra omständigheter måste tagas i betraktande, då fråga uppstår om ändring af lagen för Rikets Ständers bank, och man väl måste skilja emellan ett preliminärbeslut, att afsätta medel, och definitiva ändringar i lagen, så torde vi nu väl kunna besluta att af Bankens reserverade medel 2 millioner riksdaler skola afsättas, utan att vi derför behöfva tala om en ändring af banklagen. Detta blir en kommande fråga, och jag tror icke att vi derom hafva att öfverlägga i afton.

Herr Sjöberg: Den ärade talare, som sednast hade ordet, anförde Åtskilligt, hvilket icke lämpligen torde höra till öfverläggningen rörande den nu föredragna andra punkten, men deremot syntes han icke rätt hafva uppfattat Herr vice Talmannens mening, då denne så klart framhöll, huru det skulle komma att gå med konsekvenserna — om jag så får uttrycka mig — af beslutet, derest Andra Kammaren skulle bifalla Utskottets hemställan i oförändradt skick. Det lär vara tydligt och klart, att, om frågan skall blifva föremål för så kallad gemensam votering, kommer utgången att väga emellan det afslag å Utskottets hemställan, Första Kammaren redan beslutit, och det bifall, denna Kammare

antagligen kommer att gifva till samma hemställan. Vidare har Herr vice Talmannen ganska riktigt framhållit, att, då fråga om förändring i 4 § af lagen för Rikets Ständers bank, bör, såsom Utskottet sjelft förutsatt, behandlas såsom en lagfråga i enlighet med 87 § Regeringsformen, så torde det vara föga sannolikt att Riksdagen skall komma till det slut i saken, hvilket Banko-Utskottet afsett och Andra Kammaren, så vidt man kan sluta af hvad nu under öfverläggningen förekommit, synes afse, emedan, efter all anledning, Första Kammaren skulle afslå och Andra Kammaren bifalla den Sammansatta Lag- och Banko-Utskottets hemställan, hvilken, enligt hvad uti förevarande utlåtande antydes, kunde komma att afgifvas för vinnande af den nyss berörda ändringen i banklagen; och sålunda skulle ju, till följd af Kamrarnes skiljaktiga beslut, frågan om den förutsatta förändringen i denna lag hafva förfallit.

Jag hemställer därför, om det icke under sådana förhållanden och för att bevara formen vore lämpligast att antaga en modifikation af Utskottets förslag, hvilken äfven varit föremål för öfverläggning i Första Kammaren och der slutligen blifvit uppställd såsom kontraposition mot afslag å Utskottets nu ifrågavarande hemställan. Detta ändringsförslag har i hufvudsaken samma innehåll som Utskottets hemställan, men en vidare lagenlig behandling af saken är i det förra förutsatt.

Förslaget har följande lydelse: *att Riksdagen måtte förklara, att två millioner af bankens medel må reserveras för att blifva tillgängliga till grundfondens ökande, derest beslut derom i grundlagsenlig ordning kan blifva fattadt.*

Detta förslag torde sålunda utan fara kunna antagas, emedan den grundlagsenliga formen är deri behörigen iakttagen.

Med anledning af de omständigheter, Herr Agardh anförde, och hvilka han tycktes anse särdeles viktiga, nemligen att Rikets Ständer två gånger antagit enahanda förslag, som det af Utskottet framlagda, tillåter jag mig nämna, att sådana exempel väl icke äro egnade att nu för tiden tjena oss till föresyn. Åtskilligt gick för sig i den gamla, goda tiden, hvilket nu icke bör vara för oss efterföljansvärdt.

Om man nu icke ur den finansiella synpunkten, hvilken jag alldeles icke vidrört, anser frågan af så "synnerligen" stor vikt, torde dock vara nödigt att noga hålla på den genom grundlag stadgade formela behandlingen af ett ärende; och jag föreställer mig, att denna uppfattning af frågan skattas lika högt af Andra Kammaren som af den Första.

Då det af mig framställda förslag, såsom af dess innehåll synes, icke i hufvudsak skiljer sig från Banko-Utskottets, hemställer jag, om man icke kunde medgifva en sådan liten förändring af det föreliggande förslaget.

Herr Carlén: Jag ber att få understödja den siste ärade talarens förslag och jag tror, att man genom att bifalla detsamma går dem till mötes, som önska en förstärkning af Riksbankens grundfond. Om nemligen detta förslag går igenom, så synes det mig mera antagligt, att äfven de, som nu emotsätta sig Utskottets förslag, skola finnas beredvilliga att ingå på den lagförändring, som blir nödig för fondens tillökande, derest man redan eger medel, särskildt reserverade för sådant ändamål.

Så vidt jag kunnat finna, innefattar icke ens Herr Agardhs argumentation något hinder emot antagande af Herr Sjöbergs förslag, ty äfven den förre ärade talaren erkände, att Banko-Utskottet borde sammanträda med Lag-Utskottet för att föreslå den förändrade lydelse, som i 4 § af lagen för Rikets Ständers bank i sådan händelse borde erhålla. Resultatet blir detsamma, men genom att antaga Herr Sjöbergs förslag synes det mig blifva lättare för dem, som önska grundfondens förstärkande, att genomdrifva denna önskan, då man på förhand reserverat medel för detta ändamål.

Herr Gustaf Jonsson: Jag ber att få bemöta Herr vice Talmannens yttrande med den erinran, att det går mycket väl an att på det af Utskottet föreslagna sätt öka Riksbankens grundfond. Såsom gammal ledamot af Banko-Utskottet kan han erinra sig, att sådant förut egt rum, och har sjelf biträdt dylika beslut. Jag är öfvertygad derom, att, om Utskottets förslag bifalles, hvar och en skall erkänna, att ifrågavarande medel blifva så att säga mera fastlåsta vid Riksbanken än genom att lägga dem till reservfonden. Enligt Utskottets förslag blifva medlen mera afsedda för ett visst ändamål, än som skulle blifva fallet, om de lades till reservfonden.

Utskottet har icke haft något emot att sammanträda med Lag-Utskottet för att ävägbringa den förändring i banklagen, som, i händelse Utskottets förslag går igenom, blifver nödvändig. Jag tillåter mig härvid besvara, hvad Herr Rundgren anförde, med den erinran, att Utskottet i sitt förslag endast gifvit en anvisning om det sätt, hvarpå man borde gå till väga för att komma till målet, och vill Riksdagen icke godkänna detta sätt, blir detta Riksdagens ensak.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag får erkänna, att jag icke kunnat fatta, hvori skillnaden skulle ligga emellan Herr Sjöbergs förslag och Utskottets betänkande i denna punkt, för så vidt densamma tillstyrker ett beslut om ökande af Riksbankens grundfond. Utskottets förslag lyder nemligen sålunda: "att Riksdagen må för sin del besluta, att 2 millioner af Bankens reserverade medel *må* användas till grundfondens ökande, så att den *kan* höjas till 27 millioner riksdaler". Utskottet föreslår således icke att beslutet skall innefatta, att 2 millioner *skola* användas till detta ändamål och att grundfonden i och med detsamma *är* förhöjd till 27 millioner riksdaler. Herr Sjöbergs förslag har följande lydelse: "Att Riksdagen måtte förklara, att 2 millioner riksdaler af Bankens medel må reserveras för att blifva tillgängliga till grundfondens ökande, derest beslut derom i grundlagsenlig ordning kan blifva fattadt".

I sjelfva saken äro således båda förslagen lika, och den olikhet, som förefinnes dem emellan, ligger blott i ordställningen. Jag skulle för min del visst icke motsätta mig bifall till Herr Sjöbergs förslag, i händelse det antagits af Första Kammaren, men, då så icke är fallet, finner jag icke något giltigt skäl för att frångå Utskottets förslag och i stället antaga ett förslag, som innehåller samma sak blott med någon ord-

förändring. Jag får således på grund häraf yrka bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Efter det att derunder framställda yrkanden blifvit upptagna och propositioner derå gifna, biföll Kammaren hvad Utskottet hemställt.

Punkten 3.

Bifölles.

§ 10.

Föredrogos och biföllos Konstitutions-Utskottets utlåtanden:

N:o 12, i anledning af väckt motion om ändring af 9 § Riksdagsordningen;

N:o 13, i anledning af väckt motion om ändring i 13 § Riksdagsordningen; och

N:o 14, i anledning af väckt motion om ändring i 16 § Riksdagsordningen.

§ 11.

Vid föredragning af Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 15, i anledning af väckta motioner om ändring i 16 och 18 §§ Riksdagsordningen, anfördes i afseende å

Punkten 1 af

Herr Törnfeldt: Herr Talman, mine Herrar! På sidan 9 i nu föreliggande betänkande yttrar Utskottet: "På kommunerna sjelfva må det sedermera bero att till ordförande i kommunalstämmorna utse personer, hvilka icke genom bristande samvetsgrannhet i uppfyllande af sina åligganden förhindra valmännen att utöfva sina lagliga rättigheter. Att i öfrigt kommunalstämmas ordförande, om han låter sådant komma sig till last, är underkastad laga ansvar, torde framgå af strafflagens 25:te kapitel". Jag får dock härvid erinra, att jag erfarit, att kommunalstämmodröfveranden *icke* ådömes något ansvar, om han krånglar något i det fallet.

Efter detta yttrande bifölles punkten.

Punkten 2.

Blef äfvenledes bifallen.

§ 12.

Härefter föredrogs och biföllos Konstitutions-Utskottets utlåtanden:

N:o 16, i anledning af väckt motion om ändring af 23 § Riksdagsordningen; och

N:o 17, i anledning af väckt motion om ändring i 33 § Riksdagsordningen.

§ 13.

Föredrogs Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 18, i anledning af väckt motion om ändring i 71 och 73 §§ Riksdagsordningen.

Härvid yttrade:

Herr Hæggström: Utskottet har nu i föreliggande betänkande afgifvit ett svar, såsom mig synes, mindre på min motion än den motion i samma ämne, som vid 1868 års riksdag väcktes af Herr Säve, ty då man genomläser Utskottets motivering, finner man att densamma nästan ord för ord är lika med det svar 1868 års Konstitutions-Utskott afgaf på Herr Säves motion. Herr Säve föreslog, att val af fullmäktige i Riksbanken och Riksgälds-kontoret endast skulle anställas hvar tredje år, således i likhet med hvad under de gamla ständsriksdagarne egde rum. Det af mig framlagda förslag går dock ut på något helt annat, hvilket synes af min motion. Jag har med mitt förslag åsyftat att bevara den stadga och kontinuitet i förvaltningen af dessa verks angelägenheter, som jag anser nödig och Utskottet ej heller gittat förneka. Utskottet yttrar: att, "då Riksdagens ställning till dessa fullmäktige, såsom redan sjelfva namnen angäfvæ, vore den en hufvudman intager till sina befullmäktigade ombud", det vore olämpligt att frånträda den princip, "att Riksdagen bör vara i tillfalle att hvarje gång den sammanträder utöfva den rättighet att återkalla sin fullmakt som allmän lag tillerkänner hvarje hufvudman". Jag tycker för min del det vara principenligt, att de s. k. "hufvudmännen", svenska folkets ombud, som sjelfva till största antalet hafva sina fullmakter att utöfva representantkallet ställda på tre år, äfven för sina fullmäktige böra meddela fullmakter på lika lång tid, och detta Utskottets argument synes mig således böra hänföras till hvad man plägar kalla de obotfärdigas förhinder. Jag har hvarken föreslagit att afhända Riksdagen sin rätt att återkalla uppdraget ej heller åsyftat att utsträcka fullmaktstiden utöfver tiden för representanternes i denna Kammare egna mandat. Det synes mig högst önskligt att i en så invecklad förvaltning som den af Riksbankens angelägenheter bibehålla nödig kontinuitet i styrelsen. Jag tillåter mig erinra, att det icke finnes något enskildt bolag, som icke anser det vara angeläget att bibehålla kontinuitet i bolagets styrelse, på det att ärendena må gå sin gilla och riktiga gång och styrelseledamöterna icke lita på eller göra sig beroende af de underordnade tjänstemän, som de just skola öfvervaka och kontrollera. Vid täta om-

byten af styrelseledamöter måste detta blifva fallet. Då jag i min motion anført detta skäl och Utskottet behagat alldeles gå förbi detsamma, hemtar jag deraf anledning antaga, att Utskottet funnit detta skäl ega full giltighet, då Utskottet ej inlåtit sig på att bemöta detsamma. För mig är detta ett viktigt skäl och ger mig anledning att yrka afslag på Utskottets hemställan och bifall till de i min motion föreslagna stadganden att hvila i grundlagsenlig ordning till vidare behandling.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Talman! Den ärade motionärens förslag lyckades ej att erhålla några försvarare inom Utskottet, utan dess ledamöter voro ense derom, att Riksdagen, som utser fullmäktige i Riksbanken och Riksgälds-kontoret, äfven bör ega rättighet att för hvarje gång den sammanträder anställa nytt val af dessa fullmäktige. Beträffande det af den ärade motionären både nu och i motionen anförda skäl för väljande af ifrågavarande fullmäktige för en längre tid i ändamål att derigenom bibehålla nödig kontinuitet i förvaltningen af Riksbankens och Riksgälds-kontorets angelägenheter, så ber jag blott att få erinra, att det af dessa sex års erfarenhet visat sig, att icke så stora förändringar i dessa verks styrelser på en gång egt rum, att någon fara för kontinuiteten synes vara å färde. Då man af dessa års erfarenhet funnit, att ifrågavarande embetsverks förvaltning ej lidit något förfång på ett eller annat sätt i följd af nu gällande stadganden om val af fullmäktige, synes det mig ej vara skäl att vidtaga en grundlagsändring, som möjligen sedermera kunde befinnas hafva varit mera till skada än till gagn. Man kan nemligen tänka sig möjligheten deraf, att Riksdagen komme att med sitt val falla på en person, som icke vore så skicklig, att han kunde för en längre tid bibehålla sin plats i dessa verks styrelse. I sådant fall måste det anses nödvändigt för Riksdagen att kunna ett följande år utesluta en sådan person, som ej till belåtenhet fyllt sin plats. Jag anser således grundlagens nuvarande bestämmelser i detta ämne fullt riktiga och ändamålsenliga, och att en ändring derutinnan i den af motionären föreslagna riktning hvarken är nödig eller nyttig, hvadan jag hemställer om bifall till Utskottets förslag.

Herr Gumælius: I motsats till den sednaste ärade talaren och Konstitutions-Utskottet anser jag den af Herr Hæggström i motionen uttalade och nu närmare utvecklade grundsats fullt riktig och lämplig i fråga om val af fullmäktige i Riksbanken och Riksgälds-kontoret. Den sednaste talaren erinrade, i likhet med Utskottet, att erfarenheten hittills icke ådagalagt något behof af ändring i de härutinnan gällande bestämmelser, och han anmärkte jemväl, att, om en fullmäktig i dessa verk befinnes sakna den skicklighet, som erfordras för att till belåtenhet fullgöra sitt åliggande, Riksdagen har öppet att vid nästa val utesluta honom, i hvilken händelse nu gällande stadgande om den tid, för hvilken fullmäktige väljas, vore att föredraga framför det af motionären afgifna förslag. Jag skulle icke hafva något att i afseende härå erinra, så vida nemligen endast skicklighet och lämplighet för ifrågavarande uppdrag finge oomtvistadt utgöra grunden för fullmäktigs väljande, eller motsatsen gäfve anledning till hans skiljande. Erfarenheten visar dock, att både

inom enskilda samtal och äfven offentligen i tidningarne framträdte den åsigt, att desse fullmäktige tillsättas mera under inverkan af andra motiv än med hänsyn till personernes lämplighet för dessa platser. I en här i hufvudstaden utkommande daglig tidning för den 13 April läser man exempelvis en sådan erinran. Deri talas nemligen om, att "den fråga, som omvistas" (nemligen gränserna för svenska folkets sjelfbeskattningsrätt), "lärer i dessa dagar komma att genomgå ett af sina stadier i Stats-Utskottet, då det der skall afgöras, om Utskottet vill tillstyrka mantalspenningarnes bibehållande eller borttagande genom gemensam votering eller ej", och yttras vidare, efter namngifvandet af en af denna Kammares ledamöter, som är ledamot af Stats-Utskottet och fullmäktig i Riksbanken, att "det skall blifva intressant att se, huruvida nu förestående val till banko- och riksgäldsfullmäktige kommer att i något hänseende utöfva inflytande på de deri intresserade". I andra tidningar hafva samtidigt framkastats den insinuation, att Första Kammares elektorer skulle hafva varit betänkte på att, uteslutande af politiska skäl, från fullmäktigskap i Riksbanken utesluta en annan fullmäktig, mot hvars lämplighet för den viktiga plats, han i Riksbankens styrelse bekläder, icke förnummits några invändningar. Då sådant tal kan framträda offentligt, synes det mig vara desto mera i sin ordning att genom ett bifall till en i och för sig välbetänkt motion tillbakavisa detsamma; och detta är desto lämpligare, som detta tal förekommit i en tidning, hvilken i flera frågor framstätt såsom ett språkrör för denna Kammares majoritet, som på dessa val har så stort inflytande.

På de af motionären anförda skäl och på grund af hvad jag nu haft äran andraga, yrkar jag afslag på Utskottets hemställan och bifall till motionen.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan och dels ~~att~~, med afslag derå, motionen i ämnet måtte bifallas. I enlighet med dessa yrkanden framställdes propositioner och ansåg Herr Talmannen ja öfvervägande för bifall till Utskottets hemställan. Då emellertid omröstning begärdes, blef följande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Konstitutions-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 18,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammarerna, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit att det af Herr Hæggström i motion N:o 205 framställda grundlagsändringsförslag skall antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

Röstsedlarne visade 82 ja mot 51 nej, hvadan utlåtandet bifallits.

§ 14.

Föredrogos och bifölles Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 19, angående väckt motion om tillägg till 3 § Tryckfrihets-förordningen.

§ 15.

Föredrogos och bifölles Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 55, i anledning af väckta motioner angående upphörande af hofveriskylldigheten till kungsgårdar och militieboställen i Skåne; och

N:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående upplåtelse af en del utaf bastionen Drottningen jemte kronan tillhörig mark i Christianstad för anläggning af en vattenledning.

§ 16.

Företogs till afgörande Stats-Utskottets memorial N:o 57, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i frågor rörande beräkningen af statsverkets inkomster.

I anledning af Utskottets hemställan i

Punkten 1 yttrade:

Friherre Gripenstedt: Jag anser det numera vara af erfarenheten ådagalagdt, att i en fråga sådan som denna det tjänar till intet att söka utreda och utveckla ämnet, enär beslutet redan på förhand är fattadt af den rådande majoriteten. Endast af detta skäl underlåter jag nu att närmare utveckla grunderna för min mening, att någon gemensam voting i anledning af Kamrarnes olika beslut om mantalspenningarne icke lagligen kan komma i fråga. Jag inskränker mig alltså till att yrka afslag på den i denna punkt föreslagna voteringsproposition.

Herr Ribbing: Då det här är fråga om att tillämpa grundlagsparagrafer, om hvilkas rätta tolkning olika meningar finnas, så anhåller jag att få förklara, att jag för min del icke betraktar den förevarande frågan från någon slags synpunkt af hvad den och den, jag eller någon annan, må anse i förevarande fall lämpligt och ändamålsenligt, önskvärdt eller fördelaktigt, likasom att jag icke erkänner giltigheten af dess afgörande från någon sådan synpunkt eller ett försök till sådant afgörande ens värdt att upptagas till granskning och bemötande; utan att det enda giltiga betraktelsesätt, till hvilket jag ock ämnar hålla mig, är helt enkelt det som utgår från rättslig synpunkt, dervid jag endast vill söka besvara den frågan: hvad innehåller grundlagen i förevarande fall? Betraktar jag då Riksdags-ordningen, så finnes deri, hvilket ock allmänt erkännes, intet spår eller möjlighet till otydlighet eller tvetydighet. Dess 63 § förklarar, att hvad Kamrarne sammanstämmade besluta, det blir Riksdags-

gens beslut, och att, om Kamrarne icke blifva i någon fråga om ett beslut ense, då skall frågan anses hafva för den riksdagen förfallit, utom i de fall, som äro upptagna i 65 §. Bland de fall, hvilka nyssnämnda § 65 upptager, och för hvilkas afgörande den stadgar möjligheten af ett undantagsförfarande från den i § 63 uppställda allmänna regeln, bland dessa fall, hvilka, vid olika beslut inom hvardera Kammaren, medelst gemensam votering skola afgöras, finnes *icke* frågan om de ordinarie statsinkomsternas afskaffande eller bibehållande. § 65 säger, att, när i fråga om statsutgifter eller bevilning, eller angående Riksbankens eller Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, Kamrarne fatta stridiga beslut och dessa icke kunna sammanjenkas, frågan skall afgöras genom s. k. gemensam votering.

Det frågas nu om från dessa, ur Riksdags-ordningen anförda otvetydiga stadganden några afvikande i Regeringsformen låta sig uppvisas, om sålunda någon slags motsägelse i förevarande fall mellan de båda grundlagarne finnes eller kan ådagaläggas. Af den sist citerade § 65 af Riksdags-ordningen visar sig, att denna § bestämmer förfarandet med de ärenden, hvarom handlas i Regeringsformens 69, 70 och 71 §§, eller att § 65 Riksdags-ordningen sammanfattande föreskrifver behandlingssättet af de ärenden, om hvilka i Regeringsformen finnes stadgadt i de tre ur denna nämnda §, likasom å andra sidan dessa tre paragrafer i Regeringsformen i afseende på deri uppräknade ärendens behandling hänvisa till Riksdags-ordningen. Betraktar man nu 69 § Regeringsformen — den enda till nu förevarande ärende hänförliga, då § 70 handlar om banken, § 71 om bevilningen — så börjar denna §, som bekant är, sålunda: "Då Stats-Utskottets förslag rörande antingen statens reglerande eller bevilningens derefter lämpade hela belopp" . . . och stadgar för dessa ärendens afgörande möjlighet af gemensam votering. Man har i de citerade orden velat finna en motsägelse mot det i § 65 Riksdags-ordningen angifna fallet: statsutgifter, i det man anmärkt, att med det i början af § 69 Regeringsformen förekommande ordet "staten" icke kan förstås allenast statsutgifterna, emedan ingen stat kan regleras genom endast utgifter utan dertill hörande inkomster. I afseende härpå får jag till en början fästa uppmärksamheten på de i paragrafen begagnade ordalag "*antingen* statens reglerande *eller* bevilningens derefter lämpade hela belopp", af hvilket uttryck "*antingen*" — "*eller*", såsom motsatser till hvarandra, tydligen framgår att uttrycken "statens reglerande" och "bevilningens derefter lämpade hela belopp" här sättas emot hvarandra. Således, oaktadt i staten, för så vidt man dervid tänker på dess reglerande i sin helhet, otvivelaktigt ingår äfven bevilningen, har likväl här bevilningen blifvit ställd i motsats till statsregleringen, hvaraf följer att i uttrycket staten i den mening det här begagnats icke innefattas allt hvad dertill egentligen hör. Om man alltså borttager bevilningen, hvad återstår då att reglera? Jo, för det första statsutgifterna; och man bör härvid lägga märke till att begagnandet af ordet stat i bemärkelse af allena utgiftsstat ingalunda är främmande för Regeringsformen. En annan dess paragraf, som är ganska nära föregående den 69 §, nemligen § 59, begagnar uttrycket staten i ovilkorlig betydelse af sammanfattningen af statsutgifterna, det är utgiftsstat. Den återopade paragrafen lyder nemligen sålunda: "I samman-

hang med uppvisandet af statsverkets tillstånd och behof låte Konungen för Riksdagen framställa förslag rörande sättet att genom beviljningar fylla hvad *staten* kan utöfver de ordinarie inkomsterna *erfordra*." Någon skulle härvid tilläfventyrs vilja framkomma med den invändning att, derföre att ordet *staten* här är skrifvet med stor initialbokstaf, dermed menas civitas, samhället; men vid efterseende i 1809 års riksdagsprotokoll finner man, att detta icke är meningen, utan att ordet *staten* här är liktydigt med det begrepp man plägar beteckna med uttrycket riksstaten, och då har detta ord ingen annan betydelse än den af utgiftsstat, ty här talas om sättet att genom beviljningar fylla hvad *staten* kan utöfver de ordinarie inkomsterna *erfordra* — hvilket naturligen ej gäller eller eger någon betydelse hvad angår inkomststaten. Äfven vid jemförelse af ordalagen i nyssnämnda § 59 Regeringsformen framgår således att det i § 69 begagnade ordet *stat* alltför väl kan stå likbetydande med ordet *utgiftsstat*.

För att nu vidare afgöra om betydelsen af det nyssanförda ordet *stat* i § 69 är *uttömd* genom dess bemärkelse af utgiftsstat, eller, om så ej är, *hvad* det innefattar *mera*, måste man emellertid äfven taga i betraktande hvad som menas med det i 69 § förekommande uttrycket *statens* "reglerande." Dermed kan man då antingen förstå *statens ordnande*, iordningbringande, såsom den närmaste betydelsen af ordet; men man skulle ock kunna fatta detta uttryck i bemärkelsen af *statens bestämmande*, *fastställande*. Tager jag nu uttrycket *statens reglerande* i bemärkelsen af *statens fastställande*, hvilket otvifvelaktigt vore det i allo mest fördelaktiga för deras mening, som anse att 69 § Regeringsformen äfven innehåller ett stadgande om att genom gemensam votering *fastställa de ordinarie statsinkomsterna*, återstår att undersöka och visa huruvida detta fastställande, såvidt det afser inkomsterna, sträcker sig till allt hvad dem rör, således omfattar äfven afgörandet af om de skola finnas eller upphöra, ej blott till hvad belopp de skola beräknas. Tager jag nemligen uttrycket *statens reglerande* i den andra bemärkelsen af *statens ordnande*, så är det själfklart att uttrycket *stat* alltför väl, utom bemärkelsen af utgiftsstat, kan innefatta den af inkomststat beträffande nemligen de ordinarie inkomsterna, utan att detta ändå betyder afgörande om dessa skola finnas, ty *ordnande* af *staten* för ordinarie inkomster sker genom dessas *beräkning*, men inbegriper ej deras fastställande eller afskaffande.

Om jag deremot, såsom sagdt, antager att uttrycket *statens reglerande* har samma betydelse som uttrycket *statens fastställande*, då torde man säga och har man sagt måste följa, att äfven fastställandet, afgörandet om de ordinarie inkomsterna skola finnas eller ej, kan blifva föremål för gemensam votering. Låtom oss tillse, huru härmed förhåller sig, låtom oss alltså tillse om, äfven med antagande af ordet *reglerande* i bemärkelse af *fastställande*, detta fastställande hvad de ordinarie inkomsterna angår innefattar mer eller annat än detsamma som vid "ordnandet": deras beräkning. Det är att märka, att i 69 § Regeringsformen sättes, såsom jag nyss nämnde, såsom en motsats till "statens reglerande" "beviljningens der- efter lämpade hela belopp", som skall i händelse af Kammarens skiljaktiga beslut genom gemensam votering bestämmas. Men 70 och 71 §§. d. v. s. de närmaste följande, handla äfven om sådant ärende, som i fråga

om afgörandet hänvisar på föreskriften om gemensam votering. Den förra af dessa, eller 70 §, afser frågor om Riksbankens styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter. Den sedbare deremot, eller 71 §, innehåller följande: "*På enahanda sätt*" — d. v. s. genom gemensam votering — "förfares jemväl der Kamrarne sig icke förena om grunderna för någon bevillning, sättet för deras tillämpning, eller bevillningens fördelning till utgörande". Sedan således 69 § förklarar, att bestämmandet af bevillningens *hela* belopp kan blifva föremål för gemensam votering, och *endast* om sättet att afgöra detta hela belopp lemnat föreskrift, föreskrifver 71 § att genom sådan omröstning skola, i händelse Kamrarne icke kunna om beslutet sig förena, afgöras jemväl frågor om *grunderna* för någon bevillning, *sättet* för deras tillämpning och bevillningens *fördelning* till utgörande. Om man nu med det i 69 § förekommande uttrycket "statens reglerande" vill förstå detsamma som statens fastställande och derunder inbegriper jemväl bestämmandet af de ordinarie statsinkomsterna, så frågar jag: hvar finnes i Grundlagen den §, som i afseende på afgörandet om de särskilda *ordinarie* inkomsterna motsvarar 71 §§ stadgande i fråga om bevillningen, som således i afseende på särskilda bland dessa ordinarie inkomster lemnar föreskrifter svarande mot den i nämnda § om bevillningen lemnade, nemligen rörande grunderna för någon bevillning, sättet för deras tillämpning och bevillningens fördelning till utgörande? Någon sådan § finnes icke. Då något stadgande beträffande de särskilda ordinarie statsinkomsterna i samma afseende som 69 och 71 §§:nas föreskrifter rörande bevillningen icke är intaget i Grundlagen, hvar finnes det då? Jo, i särskilda lagar för särskilda bland de ordinarie inkomsterna; men särskilda lagar, äfven om de handla om ordinarie statsinkomster, äro lika litet enligt 69 § Regeringsformen som efter 65 § Riksdagsordningen föremål för gemensam votering. Häraf synes mig otvifvelaktigt framgå, att, äfven om man under uttrycket "*statens* reglerande" i 69 § Regeringsformen intager statens ordinarie inkomster — eller reglerandet af den ordinarie inkomststaten — Kamrarnes *genom gemensam coting* kunna beslut i afseende på dessa inkomster ändå icke får eller enligt Regeringsformen kan sträcka sig längre än till *beräkning* af inkomsternas belopp, men icke till afgörande af grunderna för desamma, sättet för deras tillämpning eller inkomsternas fördelning till utgörande. Med dessa otvetydbara stadganden i Grundlagen öfverensstämmer för öfrigt den praxis, som i afseende på statsregleringen hittills gjort sig vid riksdagarne gällande. Jag ber i detta fall få citera åtskilliga yttranden från sistlidna lagtima riksdag, hvilka yttranden uttrycka och visa den uppfattning, man då gaf statens reglerande hvad angår de ordinarie inkomsterna. Likartade yttranden finnas föröfrigt i utlåtanden och skrivelser från hvilken föregående Riksdag som helst, jag väljer 1871 års blott såsom den sista. I 1871 års riksdagsbeslut heter det i 1 §: "med utöfning af den enligt Regeringsformens §§ 62 och 64 oss tillkommande rätt hafva vi *pröfvat* statsverkets behof och fastställt anslagsbeloppen sålunda" etc. — derefter uppräknas de särskilda hufvudtitlarne — "och der- till anvisat:

Statsverkets ordinarie inkomster — — — — —
extra inkomster — — — — — " m. m.

”I händelse dessa inkomster“, fortsättes i §:n, ”ej skulle uppgå till det belopp de *beräknats*“ etc. § 9 säger: ”I afseende på statsregleringen — — — åberopa vi derom under riksdagens lopp aflåtna skrivelser, såsom vore de i detta riksdagsbeslut upptagna, nemligen — — —“, och ibland andra under ”12:o af den 19 Maj om *beräkning* af statsverkets inkomster“. Denna skrifvelse, som har ordningsnummern 81, börjar sålunda: ”Vid behandlingen af Kongl. Majts nådiga proposition om statsverkets tillstånd och behof har Riksdagen i afseende å *beräkningen* af statsverkets inkomster fattat följande beslut“ etc. ”Beträffande dernäst *beräkningen* af inkomsterna å“ etc., ”hvarvid både ordinarie och extra tullmedel“ etc. Vid denna skrifvelse till Kongl. Majt åter hänvisas till:

1:o Stats-Utskottets Betänkande N:o 41, hvilket betänkande börjar sålunda: ”Utlåtande angående *beräkningen* af statsverkets inkomster — — — och Utskottet öfvergår till *beräkningen* af dessa inkomster“ (ordinarie och extra);

2:o Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 14 ”angående *beräkningen* af tull-, post-, stämpelpappers- och bränvinsmedlen“, hvori det heter: ”sedan Riksdagen fastställt grunderna för samtliga ofvannämnda bevillningar, får Utskottet jemlikt Riksdags-ordningens § 40 afgifva förslag till *beräkning*“ etc. Riksdagsbeslutets § 10 åter innehåller: ”Vi hafva *åtagit* oss en *bevillning*“ (så och så stor), och i 14 § af samma beslut heter det: ”Vi hafva om bränvinsbevillning *beslutat*“ etc.

Den praxis, som vid riksdagarne hittills följts, har alltså varit fullkomligt öfverensstämmande med hvad Regeringsformen och Riksdagsordningen i detta fall innehålla, nemligen att vid statens reglerande är och har hittills alltid varit fråga om *pröfning* af utgifterna, *beräkning* af inkomsterna.

Man har vidare i afseende på 69 § Regeringsformen anmärkt, att, då i fortsättningen af denna § först gifves anvisning att de i början af §:n uppräknade ärenden skola behandlas, på sätt i Riksdagsordningen stadgas i fråga om Utskottets förslag, slutet af §:n lyder sålunda: ”Fatta Kamrarne stridiga beslut, som ej varda sammanjemkade, skola Kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvori hvardera förut stadnat; kommande den mening, som dervid erhåller de fleste ledamöters af båda Kamrarne sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut“. Man har häri velat se stadganden *dels* för ifrågavarande ärendens ”behandling“ i Kamrarne, på hvilket fall man ansett hänvisningen till Riksdagsordningens föreskrifter hafva afseende, hvilka föreskrifter stadga gemensam votering blott för beslut om utgifter och bevillning och *dels* om ”sättet för fattande af definitivt beslut“, nemligen genom gemensam votering, som alltså enligt Regeringsformen skulle vara föreskrifven i afseende på det definitiva afgörandet af *hela* statens reglerande, således ock på de ordinarie inkomsternas beviljande, och på denna grund sökt finna en motsägelse emellan Regeringsformen och Riksdagsordningen, i det den förra skulle, vid det definitiva afgörandet utsträcka den gemensamma voteringen längre, än den sednare. Att få ett ”definitivt beslut“ i en fråga, som icke förut varit föremål för grundlagsenlig ”behandling“, torde dock, såvida Grundlagen hålles i helgd, vara omöjligt; af den sistnämnda, den grundlagsenliga behandlingen utgör det definitiva beslutet blott den *sista* länken,

fallande inom densamma eller framgående såsom resultat ur den, men ingalunda i förhållande till behandlingen fristående; och deraf följer ock, att de båda passus i 69 § Regeringsformen rörande dels hänvisningen till Riksdags-ordningens föreskrifter och dels det uttryckliga uttalandet af möjligheten utaf gemensam votering på intet sätt kunna hänföras till olika ämnen eller olika afdelningar af samma frågas afgörande. Går man tillväga på ett sätt vid *behandlingen*, nemligen enligt Riksdags-ordningen, hvilken föreskrifver gemensam votering blott i fråga om statsutgifter och bevilning m. m., och på ett *annat* sätt, i strid med 63 § Riksdags-ordningen, vid det definitiva *beslutets* fattande, så skulle *intet* definitivt beslut blifva ett resultat af den ärendets behandling, som här förut bestämmes. Detta är dock orimligt, och båda uttrycken måste derföre hänföras till detsamma, nemligen behandlingen och beslutet såsom delar af samma sak, men icke olika saker, som kunna hvar för sig efter olika metoder afgöras. Men hvad som i slutet af § 69 Regeringsformen förekommer, nemligen ett uttryckligt omnämnande af möjligheten af gemensamma voteringar, och såtillvida ett upprepande af hvad som står i Riksdags-ordningen, till hvilken nyss förut hänvisats, har sannolikt i Regeringsformen fått plats i ändamål att utgöra en erinran om grundlagsenligheten i vissa fall af det förfaringssätt vid besluts fattande, som bildar ett undantag från den allmänna regeln om båda Kamrarnes likställighet, sålunda ock derom att blott hvad de sammanstämmande besluta blir Riksdagens beslut, och att frågan i motsatt fall anses hafva förfallit. När nu från denna grundstats, på hvilken hela Riksdags-ordningen och Kamrarnes inbördes ställning baserats, icke desto mindre ett undantag finnes, synes det icke ligga någon orimlighet eller oriktighet deri, att detta undantag omtalas och erkännes äfven i den första bland grundlagarne, i Regeringsformen, långt mindre bör ett sådant upprepande dragas och tydas till motsägelse mellan den och Riksdags-ordningen.

Det är således för min uppfattning tydligt, att det i 69 § Regeringsformen förekommande uttrycket statens reglerande — eller sjelfva den hufvudpunkt, hvarom striden rör sig, — icke kan, vid det förhållande att uttrycken "antingen statens reglerande" "eller bevilningens derefter lämpade hela belopp" här äro ställda i motsats till hvarandra, tydas derhän, att i ordet "staten" ingripes allt hvad till densamma hör, utan att detta ord måste stå närmast i bemärkelse af utgiftsstat, och att, äfven med inbegripande deri af ordinarie inkomststat, demnas "reglerande", äfven med olika öfversättning af sistnämnda ord, ändå aldrig innefattar annat eller mer än beräkning af statens ordinarie inkomster.

På grund af såväl Grundlagens bestämmelser, och nemligen icke mindre Regeringsformens än Riksdags-ordningens, som den vid riksdagarne hittills följda praxis i detta fall, får jag fördenskull för min del vördsamt yrka, att den nu föredragna punkten måtte läggas till handlingarne.

Grefve Posse: Den högt ärade talare, som först yttrade sig, har med den säkerhet, som är så lätt förklarlig hos en länge pröfvad statsman, helt enkelt utan att framlägga skäl yrkat, att förevarande voteringsproposition måtte ogillas. Han har uppenbarligen afsett att kasta hela

tyngden af sitt personliga anseende i vågskålen, för att med ens afgöra frågan. Då några skäl icke blifvit af honom framlagda, anser jag mig ej heller pligtig att bemöta hans anförande, utan ber endast få erinra honom att vi af hvad som i dag härstädes vid behandling af annat ärende inträffat höra påminna oss att åsigtarna i stora frågor kunna vexla. Äfven ber jag honom taga i öfvervägande, huruvida han icke sjelf vid något annat tillfälle just beträffande denna fråga haft en olika uppfattning mot den han nu synes hysa.

Den andre talaren i ordningen har deremot framlagt många och beaktansvärda skäl för sin åsigt, och han har gjort detta med den logiska skärpa, som är honom egen, då han söker bevisa riktigheten af sin uppfattning. Jag vill icke följa hans bevisföring i alla dess detaljer, men jag ber att få upptaga dess hufvudpunkt, nemligen så vidt den afser 69 § Regeringsformen och den olikhet som förefinnes mellan detta lagrum och Riksdags-ordningens bestämmelser.

Jag får öppet förklara, att jag, i likhet med majoriteten inom Stats-Utskottet, har just med stöd af samma lagrum som han åberopade, eller 69 § Regeringsformen, kommit till en med hans alldeles motsatt slutsats. Denna § lyder: "Då Stats-Utskottets förslag rörande antingen statens reglerande eller bevillningens derefter lämpade hela belopp, eller hvad till Riksgälds-kontorets utgifter och inkomster hör, eller grunderna för Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, till pröfning hos Riksdagen förehafves, gälle hvad angående behandlingen af Utskottets afgifna förslag uti Riksdags-ordningen stadgas". Dessa ordalag äro alldeles desamma som i samma paragraf funnos, redan innan representationsreformen genomfördes; men vid detta tillfälle gjordes i samma paragraf ett tillägg af följande lydelse: "Fatta Kamrarne stridiga beslut, som ej varda sammanjemkade, skola Kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat". Det kan väl icke bestridas, att detta tillägg har afseende på just de ärenden, hvilka i första delen af paragrafen omförmälas. Jag är förvissad om att ingen vill bestrida detta påstående, men deremot bestrider man betydelsen af uttrycket "statens reglerande". Man påstår nemligen, att dessa ord ej kunna hafva den betydelse, att de må anses omfatta äfven reglering af ordinarie statsinkomster. Man söker på hvarjehanda sätt bevisa riktigheten af denna uppfattning, men man försummar härvid att bevisa — hvad som också lär vara omöjligt — att en statsreglering kan uppgöras på annat sätt, än att besluta i afseende på såväl inkomster som utgifter. Att reglera staten utan att taga i öfvervägande till hvilka belopp och under hvilka titlar man har att skaffa sig inkomster, är rent af omöjligt.

Stats-Utskottets majoritet har med denna uppfattning ansett *Regeringsformens* föreskrifter vara alldeles tydliga derutinnan, att, då Kamrarne fattat stridiga beslut i afseende å statsinkomsterna — det må vara ordinarie eller extra — den stridiga uppfattningen skall afgöras medelst gemensam votering. Att denna åsigt skulle vara oriktig, har man sökt bevisa genom att framhålla stadgandet i 65 § Riksdags-ordningen; men för min del har jag icke varit nog lycklig att finna denna bevisning tillfredsställande. Det lär väl också falla sig svårt att leda i bevis, att en

i Regeringsformen

i Regeringsformen lemnad föreskrift måste anses sakna betydelse till följd af ett deremot stridande stadgande i Riksdags-ordningen.

Då denna fråga förra gången var före, yttrades och medgafs från statsrådsbänken, att Riksdagen egde rätt att afgöra i afseende å ordinarie statsinkomsternas *belopp*; och man behöfver icke heller gå långt för att praktiskt erfara att Riksdagen, derest olika beslut i detta hänseende inom Kamrarne fattats, anses ega denna rättighet; ty nästa punkt af förevarande betänkande innehåller en voteringsproposition som rörer beloppet af andra ordinarie statsinkomster, nemligen jernvägstrafikmedlen, om hvilka Kamrarne stannat i olika beslut. Jag tillåter mig på goda skäl antaga, att ingen vare sig i denna Kammare eller i Medkammaren lärer komma att motsätta sig denna frågas afgörande medelst gemensam votering. Medger man således, att Riksdagen må votera om inkomsttitelns belopp, hvad är det då man strider om? Naturligtvis endast om sjelfva titeln, men det förefaller mig temligen oväsentligt och af föga betydighet, vare sig för den ena eller den andra Kamraren eller för regeringen, att endast *titeln* kvarstår, då den icke berättigar till disposition af oförminskadt *belopp*. Det torde svårligen kunna bestridas att, om man medgifver, att Riksdagen har rätt votera om sjelfva beloppet, striden icke afser så stora konstitutionella intressen, som man synes vilja föreställa sig. Derjemte vågar jag påstå, att för hvar och en, som *vill* inse och erkänna, att genom representationsreformen statsskicket verkligen blifvit ändradt i den riktningen, att man i längden icke skall kunna förhindra representationen att i afseende på budgeten utöfva suverän makt, den nuvarande striden måste förlora betydligt i sina dimensioner. Villigt erkännande att i förevarande fall stadgandena i Regeringsformen och Riksdags-ordningen äro, då de med hvarandra jämföras, minst sagdt otydliga, fordrar jag deremot å andra sidan af mina motståndare det erkännandet, att giltig anledning förefinnes till olika uppfattning af det sätt hvarpå dessa stadganden rätteligen böra tolkas. För egen del anhåller jag vördsamt att, i öfverensstämmelse med det tillstyrkande Stats-Utskottet gjort, Kamraren må bifalla förevarande voteringsproposition.

Herr Jöns Pehrsson: Jag hade i det längsta betvivlat att någon skulle vilja uppträda, för att sätta sig emot att denna voteringsproposition finge gå sin gilla gång, likasom så många andra, hvilka förut blifvit godkända utan ringaste motsägelse, men jag finner mig nu besviken i denna min förhoppning. Jag vill dock hos dem, som motsätta sig voteringspropositionen, fästa uppmärksamheten på huru oklokt det är att beträda en sådan väg, ty det skulle sedermera kunna inträffa, att majoriteten inom denna Kammare, då det vore fråga om något anslag, skulle ogilla den derom afgifna voteringspropositionen, hvaraf följden skulle blifva den, att hela anslagsfrågan förfölle. Men jag hoppas dock, att det ej skall gå derhän, utan vill tro att hvarje ärende — och sålunda jemväl det förevarande — skall komma att afgöras på ett riktigt och grundlagsenligt sätt. Vill man erkänna, att den förevarande voteringspropositionen angår en skattefråga, och vill man tillerkänna något vitsord åt 57 § Regeringsformen, som säger: "svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af

Riksdagen allena“, så lärer man också nödgas godkänna Utskottets förevarande hemställan, och låta saken gå sin jemna gång, på det att densamma må vid voteringsurnan blifva afgjord. Vill man nu undertrycka majoritetens inom denna Kammare mening, så skall det kanske inträffa, att man i sinom tid får sådana män att göra med, såväl inom denna Kammare som inom Medkammaren, att det skall finnas icke vara så lätt att få igenom hvad man åstundar.

Jag anhåller om bifall till denna voteringsproposition, och sedan får man väl se hvad deraf kan komma att följa.

Herr vice Talmannen Mannerskant: Med afseende å den förbindelse, jag personligen iklädde mig, då nu förevarande viktiga fråga förra gången diskuterades på detta rum, skulle det egentligen åligga mig att nu ingå i den utredning och det bedömande af ämnet i dess helhet, hvartill jag då förbehöll mig att få återkomma, och som borde komma att omfatta frågans dubbla inverkan, både å de båda statsmakternas inbördes ställning och å maktförhållandet emellan representationens begge afdelningar; men jag anser den förbindelse, jag har, att ställa mig de önsknings till efterrättelse, som Kammaren tyckes hysa, att öfverläggningen i afton ej må blifva alltför långvarig, böra vara för mig mera bindande än mitt eget förra åtagande, och jag vill af denna anledning icke heller företaga den vidlyftiga utredning af hela den föreliggande frågan, som jag hade tillämnat. Jag kan dock icke underlåta, att nu — sedan frågan här blifvit bragt på tal, och sedan Stats-Utskottets ärade ordförande yttrat sig på det sätt, vi nyss hört — åtminstone i den del, som nu särskildt är under behandling — eller angående Kamrarnes rätt att antingen hvar för sig eller genom gemensam omröstning fatta beslut om upphäfvandet af någon ordinarie statsinkomst — anföra några ord till försvar för den åsigt, jag tillförene har uttalat.

Ordföranden i Stats-Utskottet fästade sig, då han nyss sökte försvara Utskottets förslag om anställande af gemensam omröstning öfver Kamrarnes olika beslut angående mantalspenningarnes afskaffande, endast och allenast vid 69 § Regeringsformen och han ville uteslutande åt detta lagrum tillmäta gällande kraft. Betraktar man nämnda paragraf ensamt i och för sig, utan att ställa dess innehåll i något samband hvarken med nästföregående paragrafer i Regeringsformen, eller med motsvarande bestämmelser i Riksdags-ordningen, så kan man möjligen säga, att hvad densamma nämner om ”statsens reglerande“ kunde anses omfatta regleringen af statsverkets samtliga så väl inkomster som ock utgifter i dess helhet. Men sjelfva paragrafens ordalydelse lägger dock, efter mitt omdöme, ett bestämdt hinder för en sådan ensidig uppfattning, ty der står ju uttryckligen: ”Då Stats-Utskottets förslag rörande antingen statsens reglerande eller bevillningens derefter lämpade hela belopp, eller hvad till Riksgälds-kontorets utgifter och inkomster hör, eller grunderna för Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, till pröfning hos Riksdagen förhafves, *gälla* hvad angående behandlingen af Utskottets afgifna förslag uti *Riksdags-ordningen* stadgas. — —“. I denna Regeringsformens 69 § är följaktligen med tydliga ord uttryckligen hänvisadt till de bestämmelser, som Riksdags-ordningen i detta afseende innehåller. Efterser man

då, hvilka föreskrifter Riksdags-ordningen härom upptager, så finner man i dess 63 § följande stadgande: "Hvad Kamrarne sammanstående besluta, det vare Riksdagens beslut. Blifva Kamrarne ej, efter den behandling ofvan är nämnd, om ett beslut ense, skall frågan, utom i de fall 65 § upptager, anses hafva för den Riksdagen förfallit." Tillser man derefter hvad den i nyssnämnda 63 § åberopade 65 § innehåller, så anträffar man följande föreskrift: "När i fråga om *statsutgifter* eller beviljning, eller angående Riksbankens eller Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, Kamrarne fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt Utskotts förslag varda sammanjemkade, skola begge Kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvori hvardera förut stannat; kommande — — —" etc. Genom den hänvisning, som, på sätt jag nu nämnt, 69 § Regeringsformen gör till Riksdags-ordningen, blir det ju följaktligen alldeles tydligt, att man för att rätt tillämpa stadgandet i förstnämnda grundlag måste förfara i enlighet med hvad den sednare grundlagen i dess 63 och 65 §§ bestämmer; och om man möjligen kunde anse, att det förefunnes någon tvetydighet i afseende å hvad som i 69 § Regeringsformen menas med de möjligheten af en olika tydning underkastade orden "statens reglerande", så blir denna tvetydighet dock fullkomligt undanröjd genom de noggranna bestämmelser om de olika fall då gemensam omröstning bör anställas, som innehållas i Riksdags-ordningen, dit samma paragraf hänvisar. Det är visserligen sannt, att man vid tolkning af grundlagen skall hålla sig till ordalydelsen, men man får dervid icke göra sig skyldig till någon ensidighet, utan man måste, aldraläst då, med afseende å dem som nu äro i fråga, grundlagen själf föreskrifver att så skall ske, sammanställa och jemföra de särskilda paragraferna med hvarandra, och i sådant fall torde en hvar böra komma att inse, att, äfven om än den 69 § Regeringsformen icke är så fullt tydlig, att icke, på grund af dess innehåll ensamt, Kamrarnes olika beslut i förevarande fråga angående mantalpenningarnes upphörande skulle kunna anses tillhöra de frågor, hvarom gemensamt bör omröstas, dessa beslut dock omöjligen kunna anses angå de frågor hvarom i 65 § Riksdags-ordningen särskildt är stadgadt, hvadan de ej heller grundlagsenligen kunna blifva föremål för gemensam votering mellan Kamrarne.

I sammanhang med det nyss sagda tillåter jag mig äfven anmärka, att det ofta anförda, i 69 § Regeringsformen förekommande uttrycket "statens reglerande" hittills aldrig här blifvit tolkadt så, som man nu vill göra, då man påstår detsamma betyda det oinskränkta bestämmandet öfver statens samtliga icke blott utgifter utan ock inkomster; och att man haft fullgod grund för denna häfdvunna tolkning tror jag skall bevisas, om man, för att erhålla den säkraste och mest pålitliga förklaring öfver hvad som lagstiftaren bör anses hafva menat med detta nu omtvistade uttrycket "statens reglerande", söker upplysning derom i de urkunder, från hvilka våra nu gällande grundlagar leda sitt ursprung. Ser man nemligen uti 1809 års Regeringsform och 1810 års Riksdags-ordning efter bestämmelserna uti våra ännu gällande grundlagar, sådana de voro, innan de tid efter annan skedda förändringarne deruti hade genomförts, så återfinner man i motsvarande paragrafer, der de nu förekomma, samma uttryck "statens reglerande", ty 69 § i Regeringsformen af den 6

Juni 1809, som jag, för att icke trötta Herrarne, afhåller mig från att uppläsa i sin helhet, lyder ursprungligen i första momentet sålunda: "Uppstå antingen hos Rikets Ständers plena gemensamt, eller uti något af Riksstånden betänkligheter att antaga hvad Stats-Utskottet tillstyrkt uti det, som rör antingen *statens reglerande* eller bevillingens derefter lämpade hela belopp eller, hvad till Riksgälds-kontorets utgifter och inkomster hörer, eller grunderna för Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, då böra de skäl anföras på hvilka sådana betänkligheter sig stödjå, samt meddelas Stats-Utskottet, som derefter tage ärendet under ytterligare öfvervägande. Paragrafen innehåller derefter bestämmelser om, i hvilka fall gemensam omröstning borde ske och huruledes dervid skulle tillgå, och dessa bestämmelser äro, i jemförelse med de nu gällande, särdeles omständliga, likasom ock hela det dåvarande omröstningsmaskineriet var vida mera inveckladt, än det som numera finnes bestämdt. Skulle man nu anse, att 69 § Regeringsformen i den af mig meddelade, dåvarande lydelsen af dess första moment — likasom den kanske ännu af mången anses vara — icke var fullt tydlig och klar, hvilket lätt kan förklaras deraf, att denna grundlag, såsom vi veta, sammanskrefs under mycken brådska, så behöfver man, för att erhålla fullständig förklaring på hvad som kan anses deri vara otydligt, endast vända sig till och efterse hvad som står i Riksdags-ordningen af den 10 Februari 1810, som, då den ej framlades till Ständernas granskning förr än flera månader efter Regeringsformen och sedan man således hade haft tillräcklig tid att egna åt densammas mera omsorgsfulla utarbetande, både kan väntas innehålla och påtagligen innehåller de förtydligande bestämmelser, dem lagstiftarne ansågo vara af behovet påkallade. Det må därför tillåtas mig att nu angifva innehållet af den 30 § i samma Riksdagsordning, hvilken paragrafs ganska utförliga bestämmelser befinnas utgöra en lemnad fullständig instruktion för Stats-Utskottet. Paragrafen innehåller nemligen i sin början följande:

"Stats-Utskottet, som skall bestå af tretiosex personer, bör granska, utreda och till Rikets Ständer uppgifva stats- och riksgälds-verkens tillstånd, förvaltning och behof. För detta Utskott låte Konungen uppvisa statsverkets tillstånd i alla dess delar till inkomster och utgifter, fordringar och skulder, äfvensom i händelse, genom traktater med främmande makter, några medel riket tillflyta, för dem på lika sätt skall redovisas. Likaledes låte Konungen till detsammas öfverläggning framställa hvad Staten utöfver de vanliga inkomsterna tarfva kan och hvilka behof genom bevillningar böra fyllas."

Här upprepas således, fastän i något annorlunda affattade ordalag, alldeles detsamma som redan fanns bestämdt i Regeringsformen. Deruppå följer i paragrafen en längre mellanmening, som talar om den Stats-Utskottet tillkommande gransknings- och anmärkningsrätt i afseende å statsverkets räkenskaper och gjorda utbetalningar enligt förut upprättad stat, hvarefter åter tillägges: "Vidare åligger detta Stats-Utskott att utröna, pröfva och föreslå det, som till Stats- och Riksgäldsverkens behof erfordras, sedan nödiga indragningar och besparingar blifvit iakttagne; likaledes att föreslå beloppet af de summor, hvilka jemlikt 63 § i Regeringsformen, skola, för särskilda händelser, afsättas, och slutligen uppgifva huru mycket genom bevilling bör utgöras.

I denna instruktion omnämnes således, i afseende å Stats-Utskottets befattning med de ordinarie eller vanliga inkomsterna, alldeles ingenting annat än att Utskottet — på grund af den framställning som Konungen då borde göra direkt till Utskottet — skulle granska och utreda deras å statsverkets tillstånd inverkan belopp, samt öfverlägga om och beräkna hvad staten utöfver dessa inkomster kunde tarfa, att för behofvens fyl-lande genom bevilningar erhålla; och denna del af paragrafen säger an-gående statens inkomster och utgifter endast, att Utskottet skulle vara pliktigt att pröfva, utröna och föreslå hvad som, sedan möjliga indragning- ar och besparingar blifvit gjorda, för stats- och riksgäldsverken kunde behöfas, d. v. s. att Utskottet hade att bedöma och bestämma utgifterna samt att i afseende å inkomsterna derefter föreslå hela det belopp, som, utöfver de vanliga inkomsterna för de pröfvade allmänna behofvens fyl-lande, medelst bevilning borde anskaffas. Sedermera säges i ett följande särskildt stycke af samma paragraf:

“I händelse hos Rikets Ständers plena gemensamt eller uti något af Riksständens betänkligheter uppstå emot antagandet af hvad Utskottet tillstyrkt uti det som rör antingen *statens reglerande* eller bevilningens derefter lämpade hela belopp, eller hvad till Riksgälds-kontorets in- komster och utgifter hör, eller grunderna för Riksgälds-kontorets sty- relse och förvaltning, tillkomme Utskottet den befattning, ledande att bringa sådana ämnen till slutligt afgörande, hvilken 69 § af Regerings- formen, jemte sättet dertill föreskrifver“ och derefter säges i samma stycke huruledes, då Stånden fattat skiljaktiga beslut, gemensam omröstning i vissa fall skulle anställas. “Statens reglerande“ omnämnes således i den citerade paragrafen först efteråt, sedan den för Stats-Utskottet gällande instruk- tionen, angående hvad Utskottet hade att iakttaga och reglera, i första delen af paragrafen hade blifvit bestämd; och då genom denna instruk- tion Utskottets uppdrag och befogenhet i afseende å de i statsregleringen ingående ordinarie inkomsterna inskränkte sig till att öfverse och granska de uppgifter angående dessa inkomster och utgifter, hvarom Kongl. Maj:t till Utskottet gjort framställning, så är det alldeles tydligt, att lagstiftaren åsyftat att Stats-Utskottet i afseende å sin tillstyrkan rörande “statens reglerande“, hvarom 69 § Regeringsformen talar, ej skulle hafva annat eller mera att göra, än att pröfva och föreslå statsutgifternas belopp och den fyllnadssumma i sin helhet som genom bevilning behöfde tillskjutas utöfver de af Kongl. Maj:t uppgifna och af Stats-Utskottet beräknade ordinarie inkomsterna.

Sedan Utskottet sålunda hade uppgifvit bevilningens hela belopp, och Rikets ständer deröfver fattat beslut, så återstod att afgöra, på hvad sätt de särskilda bevilningstitlarne skulle bestämmas, hvilken fråga då hänsköts att behandlas utaf Bevilnings-Utskottet. Men vid afgörandet af dessa frågor, angående påläggandet eller bibehållandet af de skatter och afgif- ter som under namn af bevilning borde utgå, var man så mån om att skydda hvart och ett särskildt Stånds rättigheter, att vid olika meningar om grunderna, sättet och fördelningen vid bevilningarnes utgörande tre Stånd icke kunde omedelbart öfverrösta det fjerd, utan det var, för den händelse att blott ett enda bland Stånden angående någon bevilnings- afgift hade fattat skiljaktigt beslut, bestämdt, att gemensam omröstning

skulle företagas. Detta var naturligtvis föreskrifvet, på det att icke tre Stånd, vid bestämmandet af någon utaf Bevillnings-Utskottet, för att gälla för fem år, föreslagen bevillning, skulle kunna utöfva förtryck på det fjerde; men då borde väl ock alldeles samma försigtighetsmått hafva ansetts nödigt i afseende å påläggandet eller borttagandet af de under mycket längre tid utgående ordinarie inkomstitlarne; hvarom dock ingenting i instruktionen för Stats-Utskottet finnes stadgad.

Af hvad jag nu haft tillfälle yttra torde obestriddligen framgå både att Stats-Utskottet, enligt lydelsen af 1809 års Regeringsform och 1860 års Riksdags-ordning, i afseende å det förslag till statens reglerande som Utskottet egde afgifva, icke hade erhållit annan rättighet än att beräkna statsinkomsterna samt pröfva och föreslå statsutgifterna, och att det var om Stats-Utskottets sålunda begränsade statsregleringsförslag som, då Stånden derom stannat i olika beslut, gemensam omröstning borde anställas, äfvensom ock, att den tolkning af de ofta anförda orden, som ända sedan de begge grundlagarne började tillämpas — oakadt tid efter annan skedd förändringar i andra delar deraf — fortfarande har gjort sig gällande, måste anses vara gjord i full öfverensstämmelse med de under nämnda år stiftade grundlagarnes tydligen rätta mening. Nu kan väl sägas, att det icke är med hänsyn till de grundlagsbestämmelser som förut funnits, utan med tillämpning af de stadganden, som innehållas uti våra år 1865 väsendtligen förändrade, nu gällande grundlagar, som man bör fatta sitt beslut i den föreliggande frågan; men redan vid början af mitt anförande har jag visat, att de grundlagsbud, som vi för närvarande hafva att tillämpa, fullt tydligt och bestämdt stadga, att endast utgörandet af de inkomstitlar, som grunda sig på åtagen allmän bevillning, böra kunna blifva föremål för gemensam omröstning emellan Kamrarne.

Härefter vill jag anmärka, att det väl måste anses hafva varit med full afsigt, som stiftarne af sednast antagna grundlagar, för betryggandet af det lugna beståndet utaf vårt utan föregående inre skakningar nyvunna statsskick, uti grundlagarne inlade sådana bestämmelser, som i allmänhet och endast med undantag för några få — fast ganska viktiga — uttryckligen uppgifna fall försatte hvardera Kammaren med hänseende till dess beslutanderätt i en fullt själfständig ställning. Och då denna de begge Kamrarnes, så vidt möjligt af hvarandra oberoende, likställighet måste anses utgöra en af de hufvudgrunder, hvarpå det nya statsskicket blifvit byggt, och då det dessutom icke kan vara nyttigt att ett intresse i samhället inom representationen får en alltför stor öfvervigt, synes det därför icke vara rätt att tvärtemot tydliga och klara bestämmelser på andra ställen i begge grundlagarne samt med afvikande ifrån häfdvunnet, äfven efter den sista grundlagsändringen tillämpadt bruk, vilja söka tolka 57 och 69 §§ Regeringsformen på sådant sätt, att icke blott den ena af representationens begge Kamrar, utan hela den ena statsmakten skulle få vidsträcktare och mera oinskränkta rättigheter, än lagstiftaren tydligen har åsyftat, och rätt uppfattad politisk klokhet och omtanken för samhällets säkerhet kan medgifva. Aldraminst skulle jag ock kunnat tro, att den talare, mot hvilken jag, då jag började mitt anförande, vände mig, nemligen ordföranden i Stats-Utskottet, skulle vilja göra sig skyldig till en sådan tolkning; ty

under de dagar, som närmast föregingo antagandet af det nya representativa statsskick som vi nu ega, var denne man en bland dem, som under öfverläggningarne å Riddarhuset i de mest bestämda och kraftiga ordalag påstodo, att det då föreliggande representationsförslaget borde förkastas derföre att det icke innehöll någon egentlig fullt tryggande garanti mot att den ena statsmakten, och derigenom också ett stort intresse inom samhället, skulle kunna tillvälla sig en alltför farlig öfvervigt. När jag betänker hvad han i sådan syftning vid det tillfället yttrade, så kan det ju icke annat än högeligen förundra mig att, när det hufvudsakligen i Riksdagsordningens 65 § men äfven på andra ställen i grundlagarne verkligt finnes inlagda tillfredsställande garantier mot ett sådant missförhållande, att ett samhällsintresse skulle kunna i egen sak blifva ensamt bestämmande, och dessa garantier måste anses vara af lagstiftaren bestämda under nogsam insigt om nödvändigheten af deras införande och bibehållande såsom en af de grundstenar hvarpå det nya statsskicket hvilar, så förundrar det mig — säger jag — att det just skall vara denne man, som nu verksamt hjälper till, sätter spaken under stenen, för att få densamma att rulla så mycket hastigare. Jag må bekänna, att jag, som önskade och ifrigt arbetade för det förändrade statsskickets genomförande, men dock icke var blind för de faror, som vid öfvergången till det nya och innan detsamma hunnit stadga sig kunde inträffa, bland det jag fruktade, likväl icke väntat att han, hvarom jag nu talar, skulle handla så, som han sedan har gjort och nu gör, utan jag trodde fasthelt, att han och andra jemte honom, som förut kämpat för konservativa grundsatser tillämpning, äfven sedermera, fastän de ej kunnat hindra den efter deras åsigt för samhället skadliga representationsförändringen, skulle göra detsamma, och jag föreställde mig att man från det hållet helt visst skulle hafva att påräkna ett kraftigt, sannolikt väl behöfligt understöd mot dem, som från ett annat håll möjligen kunde väntas komma att sträfva, för att försöka bringa det nya statsskicket i en ny, helt annan riktning än den, som genom ändringen varit åsyftad, och, som jag tror, väl skulle kunna fortfarande följas, om blott alla samhällets bättre, mera upplysta krafter dertill ville samverka.

Jag har tecknat upp några ord, med hvilka Grefve Posse vid förut nämnda tillfälle å Riddarhuset avslutade sitt anförande, men, innan jag citerar dem, vill jag, för att man må kunna rätt bedöma hans mening med desamma, nämna, att sedan jag och flere bland de med mig liktänkande, hvilka understödde förslaget, förut under diskussionen hade påtagit oss ansvaret för hvad som skulle kunna följa, ifall det då föreliggande förslaget godkändes, Grefve Posse derefter fritog sig och alla, som hade lika åsigt med honom, från allt ansvar och sköt detta öfver på dem som hade förordat förslaget, och främst deribland, på den ministère, af hvilken det hade blifvit framlagdt. Slutorden af hans anförande, hvilka egentligen voro riktade mot en annan ledamot af Riddarhuset, hvilken var en bland förslagets kraftigaste försvarare, och hvilken, såsom representant för Stockholm, numera är ledamot af denna Kammare, lydde sålunda: "Då är det endast vi, som förkastat förslaget, hvilka ega denna sorgliga företädesrätt att med glödande fosterlandskärlek, ännu kämpande om landets väl eller ve, utbrista: "Icke vi ha härjat fälten, ej hvälft södern upp

mot norden, det hör andra makter till". Men dessa samma ord, anser jag mig, för min del, nu i denna stund ega rätt att, såsom jag ock härigenom gör, vända tillbaka emot den, af hvilken de förra gången uttalades.

Till sist vill jag anmärka, att det nya representationssättet, såsom det nu finnes vara ordnad, har gifvit en stark och förut okänd makt i svenska folkets hand, synnerligen hvad den del af folket beträffar, som förnämligast är representeradt i denna Kammare, och otvifvelaktigt är, att dess vilja, utan behof af misstyndning eller ändring af de nuvarande grundlagsbuden, skall, om än långsammare än många tyckas vilja, så dock säkert kunna göra sig gällande nästan i hvilken riktning som helst. Det enda, som skall kunna hindra detta, vore det, att man söker tolka grundlagen på sådant sätt, att de förändringar, som kunna vidtagas i afseende å en utvidgning af folkets maktställning, skulle blifva alltför hastigt genomförda; och jag påstår, att de, som söka genomdrifva en sådan utöfver grundlagens tydliga mening gående tolkning, icke handla hvarken i sitt eget partis eller i folkets rätt förstådda intresse; ty man måste i afseende å reformer, om de skola blifva nyttiga och beständande, verka varsam och lugnt utan att någonsin försöka öfverskrida de gränser, som grundlag eller andra gällande lagbud uppdragit. Förfar man annorlunda, såsom på detta rum många gånger förut likasom vid detta tillfälle har påyrkats skola ske, så skall man, då man sjelf öfvergifver rättens fasta grund, otvifvelaktigt snarare förlora än vinna på sådana försök.

Jag tror därför, att vi verkligen handla klokast, om vi låta denna onödigtvis framkallade strid förfalla och helt lugnt afslå den nu föreliggande voteringspropositionen, hvilket jag också tror vara det för fäderneslandet nyttigaste belutet.

Herr Key: Jag har för min del hvarken att försvara eller att anfalla något förflutet från den gamla representationen, och det ansvar, som skulle kunna drabba mig personligen, ifall denna nya representation kan anses hafva gått för fort i någon riktning, är ganska ringa. Jag har icke haft någon direkt andel i representationsreformens genomförande, och hvad jag såsom folkrepresentant utträttat inskränker sig till de sex år, som sedan dess förflutit.

Det oaktadt skulle jag verkligen kunna hysa fruktan för att den sista ärade talarrens varmhjertade farhågor möjligen kunde ega någon befogethet, och allvarsamt börja tänka på hvad vår frid tillhör, derest jag ej, under denna korta tid af sex år, redan hunnit bevittna flera skådespel, af alldeles likartad beskaffenhet som detta, vid hvilka man på detta rum hört talas om, huruledes maktställningen emellan regering och representation blifvit förskräckligt förändrad, och huruledes det nya samhällsskicket skakas i sina fogningar och skyndar sin upplösning till mötes. Allt detta befarade man, för några år sedan, för en sådan obetydlighets skull som t. ex. ett durchmarschkostnads-anslag på -- såsom jag vill minnas -- 10,000 R:dr, ehuru man icke nu vill låtsas derom. När frågan om handels- och sjöfartsfonden var före, uttalade man likaså de mest kolossala farhågor; men just den omständigheten, att dessa farhågor sedan dess alldeles icke bekräftats och besannats, ingifver mig nu det största lugn och den mest

grundade anledning att hoppas att man efter ytterligare sex år skall förundra sig öfver och gerna vilja hafva förgätit att den nu förevarande frågan kunnat tillmätas en så samhällsförstörande betydelse, som man här i afton söker gifva densamma.

Man har länge offentligen di-kuterat detta ämne, och i spetsen för den mening, som ansett, att ett sådant beslut, som Stats-Utskottet fattat i frågan, skulle utgöra en grundlagsöfverträdelse, har stått en rättslärdd man, hvilkens ord af mången ansetts förtjena vitsord — en man som förut varit akademie-professor och som numera bekläder en hög embetsställning. En annan rättslärdd akademisk man, som tillika är ledamot af Medkammaren, lär der i dag hafva förfäktat samma åsigt, men att han icke alltid omfattat den meningen eller att han åtminstone varit mycket tveksam, derför har jag funnit bevis i ett uti Upsala tryckt arbete, hvilket han — såsom jag tror — för att erhålla professionen i statsrätt vid universitetet i nämnda stad utgifvit.

I detta arbete säges det: "Huruvida den oinskränkta rätt, som tillkommer Ständerna i afseende på utgifternas bestämning, jemväl finnes för dem i afseende på statsinkomsternas reglering, derom hafva meningarne i anseende till saknad af tydliga grundlagsbestämmelser härutinnan länge varit och äro ännu delade. Tvisten angår nemligen Ständernas rättighet öfver de ordinarie inkomsterna." Vidare tilläggas på ett annat ställe: "uppgifna båda tolkningssätt framkallar jemväl 62 § Regeringsformen, hvilken föreskrifver hvad Ständerna hafva att iakttaga vid beviljandet af skatt. Den stadgar i afseende på inkomsternas bestämmande, att sedan statsverkets behof blifvit af Stats-Utskottet uppgifna och af Rikens Ständer *pröfvade*, ega Ständerna att en deremot svarande bevillning sig åtaga. Omfånget af Ständernas rätt, enligt denna paragraf, beror på, huru omfattande den pröfning af statsverkets behof får blifva, som skall föregå bevillningens åtagande. Denna pröfning innefattar, hvad statsinkomsterna angår, i första rummet bestämning af det belopp, hvartill de ordinarie inkomsterna böra beräknas, och sedermera huru mycket dessutom skall genom bevillningar fyllas. Frågan blir nu, huruvida Ständerna vid de ordinarie inkomsternas beräkning äro oförhindrade att jemväl göra indragningar eller förändringar dermed, eller om Ständernas ifrågavarande pröfningsrätt endast sträcker sig till kontroll öfver deras riktiga uppbärande samt beräkning af deras belopp. De, som äro af den förstnämnda åsigten, kunna såsom skäl härför åberopa, att intet grundlagsstadgande förbjuder denna utsträckning af Ständernas pröfningsrätt, samt att denna åsigt hystes af 1809 års grundlagsstiftare sjelfve." Samme rättslärde yttrar på ett tredje ställe i samma arbete: "Beskattningsrätten i folkets hand, huru fri den än må vara, kan således ej innebära någon våda för ett samhälle. Äro dess angelägenheter ledda af en god regering, har det alltid visat sig, att folket rikligen anslagit medel till statsbehofven. Skulle åter samhällsföreningen användas till medel att tillfredsställa de enskilda intressena hos en viss person eller klass, utgör denna rätt en motståndskraft hos folket, som bevarar samhället". Häraf torde man finna, att åsigtarna hos rättslärde ex professo både äro och hafva varit ganska olika.

Man har här citerat en mängd särskilda grundlagsparagrafer, och jag vill derför icke besvara med att uppläsa särdeles många sådana. Dock må jag påpeka, att 57 § Regeringsformen, som talar om, att svenska

folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena, derefter innehåller: "Huruledes särskilda menigheter må för egna behof sig beskatta, bestämmes genom kommunallagarna, hvilka af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftas." Och vidare säges i 80 § Regeringsformen: "Krigsmakten till häst och fot så väl som båtsmanshållet af rotering och indelning förblifver vid de med landet och städerna upprättade kontrakter och indelningsverk, hvilka till deras hufvudgrunder skola orubbade vara, intill dess Konungen och Riksdagen finna nödigt någon ändring deruti samfäldt att göra; kunnande ingen ny eller tillökad rotering, utan genom Konungs och Riksdags sammanstämmande beslut, tillkomma." Man torde lägga märke till dessa begge grundlagsparagrafer, hvilka hvar för sig, i skilda fall, göra inskränkningar i Riksdagens rättigheter; men hvar finnes väl den grundlagsparagraf, som *lika otvetydigt* inskränker Riksdagens dispositionsrätt beträffande de ordinarie inkomsterna?

Nu har visserligen 65 § Riksdags-ordningen här åberopats såsom bevis att Stats-Utskottets förevarande hemställan icke skulle vara grundlagsenlig, och till vederläggning af detta bevis har man från andra sidan åter framhållit 69 § Regeringsformen. Fråga upptår då, *hvilkendera* af dessa båda paragrafer må anses böra i detta fall gälla framför den andra? Jag erkänner att 65 § Riksdags-ordningen kan i viss mån gifva anledning till motsatt tolkning mot den som Stats-Utskottet gjort; men, som sagdt är, man bör sammanställa de begge paragraferna och tillse *hvilkendera* är den mest vigtiga; och för sådant ändamål må man bemärka hvad den 85 § Regeringsformen innehåller, nemligen följande: "Såsom grundlagar skola anses: denna Regeringsform, samt den Riksdags-ordning, den Successionsordning, och den Tryckfrihetsförordning, hvilka, *i öfverensstämmelse med de grundsatser, som i denna Regeringsform bestämmas*, Riksdagen och Konungen gemensamt fastställa."

Vill man ändå hafva ytterligare bevis för den mening, jag söker göra gällande, och som, enligt min uppfattning, finnes uttryckt i 69 § Regeringsformen, der det talas om "statens reglerande", och hvartill onekligen måste förnuftigtvis höra äfven statens inkomster, så ber jag, att äfvenledes, liksom Herr vice Talmannen, få åberopa en *urkund*, men som icke tillhör det statsskick, som är förflutet, utan just det, i hvilket vi nu lefva. Den förekommer nemligen i ett till Kongl. Maj:ts proposition till 1862—1863 års Riksdag angående representationsreformen fogadt statsrådsprotokoll, som inneller följande diktamen af dåvarande Justitie-statsministern, med hvilken samtliga öfriga Statsråden instämt: "Den väsendtligaste omständighet, hvaruti förslaget i nämnda hänseenden afviker från gällande Riksdags-ordning är afskaffandet af de med representationens rätt nu beslutande Förstärkta Utskotten, hvilka temligen allmänt anses såsom ett af vårt riksdagsmaskineris största lyten. I stället är såsom regel stadgad att båda Kamrarnes bifall erfordras för att åstadkomma ett Riksdagens beslut. De få frågor som ansetts ej böra förfalla genom den ena Kamrarnes afslag, nemligen de som angå statsreglering *och* bevillning — (märken, mina Herrar, detta betydelsefulla lilla *och*, statsreglering och bevillning) — samt Bankens och Riksgälds-kontorets förvaltning skola, derest Kamrarne ej kunna om ett beslut sig förena, afgöras förmedelst omröstning i båda Kamrarne emellan de olika meningarne, då den mening, som

erhåller de flesta sammanräknade rösterna, blifver Riksdagens beslut. Enär Andra Kammaren, derest regeln konsekvent vidhållits äfven för beskattningsfrågor, skulle, likasom de flesta andra länders representationer, ensam bestämt utgången i alla de fall, då den beviljat mindre än Första Kammaren, så är sammanräkningen af båda Kamrarnes röster en åt Första Kammaren medgifven förmån, som kan vara af ett afgörande inflytande, så ofta dess majoritet är mera kompakt, än Andra Kammarens.“ Männe man icke af detta statsrådsprotokoll, vid framläggandet af det representationsförslag som numera är vår grundlag, skall finna att regeringen då tänkte sig beskattningsrätten mera enligt nuvarande Stats-Utskotts uppfattning än enligt dess motståndares?

Men, mine Herrar, hvad som i detta fall utgör hufvudsaken, det är egentligen icke huruvida detta förslag är grundlagsenligt eller icke, utan hufvudsaken är — om man får vara fullt uppriktig — en helt annan. Den består nemligen deri, att man i denna fråga tycker sig se ett bevis på att den nya representationen vill gå för hastigt framåt och kasta sig in på en samhällsvådlig riktning, att den vill våldsamt rycka till sig makten, behålla den ensam, samt använda den för ensidiga intressen. Det tillkommer icke mig eller någon att uttala en bestämd förmodan, att icke en sådan uppfattning *kan* komma att besannas, men hvad jag vågar förklara, det är att hvad som hittills under den nya representationen förefallit, icke berättigar till denna farhåga. Härjemte må det tillåtas mig anmärka, att det synes vara särdeles oegentligt och besynnerligt, att då vi ega obestridd rätt att neka tusentals riksdaler till extra ordinarie inkomster, vi dock icke skulle hafva befogenhet att bestämma om hundratals riksdaler ordinarie inkomster. Vi skulle kunna komma att rösta gemensamt med Medkammaren om utgifterna till den första hufvudtiteln, men angående mantalspenningarne hafva vi ingen sådan rösträtt! Vi skulle kunna på de gemensamma voteringarnes väg sätta ned eller alldeles borttaga anslaget till den indelta arméns löner, och derigenom med ens göra hela indelningsverket till en omöjlighet i fall vi ville tillgripa denna ytterlighet, och vi skulle ju kunna, genom att förvägra anslag till det nödvändigaste behof, göra hela statsregleringen om intet, eller åtminstone hvarje förändring i densamma. Sådant står i vår makt; men hafva vi väl begagnat oss af denna makt på sådant sätt? må de förflutna åren svara härpå. Och, när vi nu hafva denna sjelfbeskattningsrätt, hvarföre skall man då, såsom om vi vore samhällets fiender, söka att misstroget neka oss den rättighet, hvarom nu är fråga? Att vilja sätta Andra Kammaren under ett slags förmynderskap, som den genom en begränsning af de extra ordinarie utgifterna kan när som helst kasta ifrån sig, synes mig icke vara statsklokt eller välbetänkt, och äro vi väl mindre intresserade än Regering och Medkammare af samhällets utveckling och lycka?

I de gamla statsorganismerna ansåg man nödigt att regeringen skulle utföra förmynderskap öfver representationen, hvilket förmynderskap föranleddes af misstro och grundades på makt, men i de nya statsskicken — och Sverige har nu ett sådant — måste hvarje allmän angelägenhet ute-

slutande fotas på öfverenskommelse och förtroende mellan statsmakterna.

På grund af hvad jag nu haft äran yttra, anbåller jag om bifall till Stats-Utskottets förevarande hemställan.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Många gånger i mitt lif har jag känt saknad och ofta ledsnad deröfver, att jag icke kommit i åtnjutande af en bättre uppfostran med åtföljande allmän bildning, men jag må erkänna, att på sednare tider har denna saknad, denna ledsnad i viss mån försvunnit eller förlorat i styrka; jag har flera än en gång sett, att äfven den största kunskap, den största lärdom kan missbrukas. En sådan erfarenhet har jag nyss gjort, då jag hörde en lärd professor från Upsala använda hela sin lärdom, hela sin förmåga för att läsa i grundlagen hvad der icke står att läsa. Jag tackade min Gud, för det jag icke var så lärd som han, ty onekligen kan det icke vara rätt att använda sina gåfvor, sin uppfostran på ett sådant sätt. Den lärde mannen kunde icke frångå, att 69 § Regeringsformen innehölle, att stridiga beslut Kamrarne emellan i fråga om statens reglering skulle afgöras genom gemensam votering; men hvad som med statens reglerande förstås, det begreppet vände han hit och dit, upp och ned på mångahanda sätt. Huru han sjelf vill reglera sina affärer, utan att reglera sina inkomster och sina utgifter till belopp som lämpa sig efter hvarandra, förstår jag sannerligen icke; all annan reglering, än reglerandet af både inkomster och utgifter, skulle, tror jag, blifva bra oregelbunden, vare sig för den enskilde eller för staten. Han höll sig särdeles vid 65 § Riksdags-ordningen och ville, derföre att der icke omtalas att gemensam votering skall anställas i frågor rörande statens reglerande, af paragrafen draga den slutsatsen, att sådan votering, hvad statens ordinarie inkomster angår, är förbjuden, detta äfven af det skäl, att 69 § Regeringsformen innehåller, att "då Stats-Utskottets förslag rörande antingen statens reglerande eller etc. till pröfning hos Riksdagen förhafves, gälle hvad angående behandlingen af Utskottets afgifna förslag uti Riksdags-ordningen stadgas." Läser man nu denna 65 § i Riksdags-ordningen, som man här vändt upp och ned på, så finner man visserligen att der stadgas någonting om riksdagsärendenas behandling, som icke finnes uti Regeringsformen, men det bör ej heller finnas der, utan står ganska nödvändigt och ganska följdriktigt i Riksdags-ordningen. Det heter der: "För att vid sådan omröstning förekomma lika antal röster, skall i Andra Kammaren afläggas och förseglas en sedel, hvilken, i händelse de öfriga sammanräknade rösterna utfalla lika, öppnas och afgör frågan. Är pluralitet redan vunnen, bör den aflagda sedeln ouppbruten genast förstöras." Sätter jag in detta stadgande i 69 § Regeringsformen, så ser jag deraf huru den preliminära behandlingen skall försiggå; och det är denna behandling, som omtalas i 65 § Riksdags-ordningen. Sedan, i slutet af 69 § Regeringsformen, står: "Fatta Kamrarne stridiga beslut, som ej varda sammanjemkade, skola Kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat; kommande den mening, som dervid erhåller de flesta ledamöters af båda Kamrarne sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut", d. v. s. sedan ärendet först blifvit behandladt på det sätt i Riksdagsordningen

föreskrifves, skall det definitiva afgörandet ske såsom här i denna paragraf af Regeringsformen är stadgadt, genom gemensam omröstning mellan båda Kamrarne. Grundlagens ord äro i det afseendet så tydliga och klara, att det verkligen måste vara en förvånande lärdom, som skall kunna reducera sig till någon annan slutsats, jag åtminstone kan icke fatta huru det är möjligt. Regeringsformen säger, att Stats-Utskottets förslag angående statens reglerande skall behandlas så, som uti Riksdags-ordningen är föreskrifvet; Riksdags-ordningen säger, huru denna behandling skall tillgå, hvarefter det i Regeringsformen heter att, om Kamrarne fatta stridiga beslut, gemensam omröstning skall anställas, då den mening, som erhåller de flesta rösterna, skall gälla som Riksdagens beslut.

Till följd af denna min uppfattning yrkar jag bifall till den af Utskottet föreslagna voteringspropositionen, och vill, i händelse detta ej skulle blifva Kammarens beslut, önska mina motståndare en god sömn på sin vid så sen timma vunna seger.

Herr Dufwa: Jag har redan en gång förut under denna riksdag, då frågan om mantalspenningarnes afskaffande första gången förevar till behandling i denna Kammare, haft tillfälle yttra mig derom, huruvida, i händelse Kamrarne komme att fatta olika beslut, frågan borde genom gemensam omröstning definitivt afgöras eller skulle anses hafva förfallit. Jag sade då, och jag upprepar det, att, om man skall bedöma denna fråga ensamt efter ordlagen i Riksdags-ordningen, der det i §§ 63 och 65 stadgas att gemensam votering endast får ske i fråga om statsutgifter eller bevillning samt Riksbankens och Riksgälds-kontorets angelägenheter och att alla andra frågor skola förfalla, då Kamrarne ej kunnat, efter den behandling, som i § 63 föreskrifves, blifva om beslutet ense, gemensam omröstning i nu förevarande fall ej vore i grundlagen tillåten. Fäster man sig vid frågans bedömande endast och allenast vid dessa tvänne paragrafer i Riksdags-ordningen, är frågan således tydlig och klar: deras åsigt, som för upphäfvande af en ordinarie skatt anse begge Kamrarnes bifall erforderligt, är den enda riktiga. Men det finnes en annan lika tydlig och klar paragraf i grundlagen, hvilken anhängarne af denna mening ej synas vilja komma ihåg, den 85 § Regeringsformen, som uttryckligen förklarar att "såsom grundlagar skola anses: denna Regeringsform — — — hvilka i öfverensstämmelse med de grundsatser, som i denna Regeringsform bestämmas, Riksdagen och Konungen gemensamt fastställa". Om således i Regeringsformen finnas andra stadganden än i Riksdags-ordningen eller sådana, som i något afseende äro stridande mot dessa sednare, böra enligt grundlagens uttryckliga föreskrift i denna paragraf, de förra hafva företrädet för de sednare, ej tvärtom. Nu finnes ett sådant stadgande i 69 § Regeringsformen, som föreskrifver, att om Kamrarne stanna uti olika beslut angående statens reglerande etc., så skall gemensam votering ega rum. Här står icke *statens utgifter*, utan *statens reglerande*. Och att det sednare är någonting annat och mera än endast bestämmandet om statsutgifterna, det torde icke behöfva bevisas; staten kan lika litet som den enskilde reglera sina affärer med endast utgifter, dertill fordras äfven inkomster. Man har emellertid här i afton från åtskilliga håll gjort försök att vända bort detta stadgande; några af dem

hafva redan af andra talare blifvit besvarade, några skall jag anhålla att få upptaga till bemötande.

Representanten från Upsala åberopade såsom stöd för sin mening, att det i nämnda paragraf af Regeringsformen står: — — "*antingen* statens reglerande *eller*" — —, hvilket skulle betyda, att statens reglerande icke fick innefatta någonting rörande bevillningen eller de ordinarie statsinkomsterna, utan endast statsutgifterna; den omständigheten att här står "*antingen* — — — eller — — —" skulle gälla såsom grund för den märkvärdiga slutledningen, att statens reglerande, emot hvad det i och för sig betyder, här skulle vara detsamma som statens utgifter. Om tycke och smak bör man ej disputera, är visserligen en gammal regel, som äfven kan tillämpas på språkfrågor då det gäller betydelsen af två sådana ord som "*antingen*" och "*eller*". För min del kan jag dock ej finna att icke, enligt vanligt språkbruk åtminstone, genom dessa partiklar äfven kunna sammanbindas saker, utaf hvilka den ena ej utgör motsatsen till den andra, utan tvärtom innefattar honom. Må det tillåtas mig att härpå anföra ett exempel, som, om det också icke håller sig inom lagstilen, dock ej torde sakna all tillämplighet. Om en person säger till en annan: "*antingen* plånboken eller pengarne!" så betyder det väl antingen alltihop, plånboken *och* pengarne, eller endast pengarne, men icke plånboken ensam utan pengarne. Påståendet att genom dessa ord, "*antingen*" och "*eller*", "*statens reglerande*" blifvit af lagstiftaren ställd såsom motsats till "*bevillningens belopp*", att det förra ordet derföre här ej får, trots dess egen tydliga betydelse, innefatta det sednare — det påståendet är, i min tanke, ej hållbart.

Representanten från Upsala yttrade vidare, att 59 § Regeringsformen skulle bevisa, att med *staten* i grundlagen icke skulle förstås annat än utgifter; dermed menades, yttrade han, ingenting annat än statens utgifter. Paragrafen, sådan den nu är redigerad, lyder: "I sammanhang med — — rörande sättet att genom bevillningar fylla hvad staten kan utöfver de ordinarie inkomsterna erfordra." Före 1865 stod i stället för "*erfordra*" "*tarfva*". Sätter man nu in hvilketdera ordet som helst i satsen, så blir meningen, efter vanligt språkbruk åtminstone, att staten erfordrar eller *tarfvar* de ordinarie inkomsterna och derutöfver bevillning, och i så fall måste dessa inkomster äfven ingå i staten och i dess *reglerande*. Ännu tydligare kan detta läsas i 64 § Regeringsformen, som uttryckligen innehåller, att "såväl rikets *ordinarie* statsmedel och inkomster, som — — extraordinarie utlagor eller bevillningar — — — vare under Konungens disposition att till de af Riksdagen pröfvade behof och efter den upprättade *staten* anordnas." Ingen kan väl neka, att med "*staten*" i denna paragraf förstås äfven de ordinarie statsinkomsterna. Till samma slutsats leder äfven 62 § Regeringsformen, der det uttryckligen är öfverlemnadt åt Riksdagen att bestämma, "huru särskilda summor skola till särskilda ändamål användas, och dessa summor under bestämda hufvudtitlar uti *Riksstaten* anslå." Eller måne det är utgifter, som anslås, är det icke just medel till utgifter, således inkomstbelopp? Att ordet "*riksstat*" här betecknar samma begrepp som ordet "*stat*", i 64 § kan väl ej heller förnekas, då uti grundlagen ej talas om någon annan stat än rikets.

Det fästes af samme talare en synnerlig vikt vid, att uti 71 § Re-

geringsformen väl förekommer ett stadgande om huru förfaras skall, då Kamrarne stanna i olika beslut i afseende på grunderna för någon bevillning etc., men ej i afseende på de ordinarie inkomsterna, och det frågades med mycken ifver: hvar finnes ett sådant stadgande om gemensam votering, då Kamrarne rörande dessa inkomster fattat stridiga beslut? Och utaf detta, af den omständigheten att något sådant stadgande rörande dem icke finnes, skulle följa att Riksdagen icke hade samma rätt öfver dem som öfver de extra ordinarie inkomsterna. Det finnes dock uti 57 § Regeringsformen en föreskrift, som säger att "Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena och, för så vidt det gäller så kallade ordinarie skatter, läser § 69 Regeringsformen tillfyllest stadga om gemensam votering. Är åter fråga om sådana ordinarie inkomster, som danaarf, revisionsskilling och dylikt, hvilka bero på lagstiftningsrätten, så gälla grundlagens stadganden, huru med lagstiftningen skall förfaras.

Samme representant ingick sedermera i en vidlyftig framställning af de ordalag, som begagnas uti Riksdagens, fordom Riksens Ständers, skrivelser till Kongl. Maj:t och riksdagsbeslut, i hvilka det, efter hvad anfördes, talas om att Riksdagen hos Kongl. Maj:t anmäler sin beräkning af statsverkets inkomster, ordinarie såväl som bevillning och dylikt, medan det heter att Riksdagen pröfvat utgifterna. Men för Riksdagen, som vanligtvis icke om de ordinarie inkomsterna fattar något annat beslut än huru de skola beräknas, läser det vara svårt att om dem anmäla något annat än beräkningen, och då samma ordalag begagnas om bevillningen, torde detta ej bevisa mycket. För öfrigt utgör väl icke Riksdagens kanslistil något för Riksdagen bestämmande, hvaraf dess rättigheter äro i minsta mån beroende. Att på detta sätt, af dylika skrivelser lydelse, i grundlagen insmuggla en tolkning som man vill af ett eller annat skäl hafva dit, skulle verkligen, om det lyckades, vara ganska behändigt. Ett annat försök i den riktningen och på samma gång ett talande bevis på huru långt man på den vägen kan komma, hafva vi nyligen sett, då en bekant rättslärd och f. d. akademisk lärare velat bevisa sitt påstående, att de ordinarie skatterna ej kunna utan Konungens bifall upphävas, bland annat dermed att dessa skatter skulle kallas "ständiga". Men "ordinarie" betyder icke "ständig", och grundlagen kallar ej heller de ordinarie skatterna "ständiga" utan, der ordet "ordinarie" ej förekommer, hafva de kallats "vanliga", men i kanslistilen har benämningen "ständiga" inkommit. Häraf synes emellertid, huru vådligt det är att låta dylika oriktiga uttryck passera oanmärkta så länge, till dess de vunnit en viss häfd. Våra lärde bygga då på dem grundlagstolkningar, som ej hafva något stöd i grundlagen, såsom representanten för Upsala nyss gjorde med kanslistilen, likasom skulle denna vara bestämmande för rätta tydningen af grundlagen.

Representanten från Upsala ingick slutligen i en tolkning af 69 § Regeringsformen, jemförd med 63 och 65 §§ Riksdagsordningen, och påstod, att det vore alldeles orimligt att det kunde finnas särskilda stadganden för den preliminära behandlingen af vissa skattefrågor, och särskilda för det definitiva afgörandet. För min del anser jag detta alldeles icke orimligt; men säkert är i alla fall att denna skilnad i grundlagen före-

finnes. Regeringsformens 69 § föreskrifver uttryckligen, representanten från Upsala må derom säga hvad han vill, att då Kamrarne i fråga om statens reglerande stannat i olika beslut, gemensam omröstning skall anställas.

Sammanlägger man allt detta, så lär det väl ej kunna nekas, att statens reglerande är någonting helt annat än endast bestämmandet af statens utgifter och extra ordinarie inkomster; dit måste höra såväl bestämmandet af statsinkomsterna i dess helhet, de ordinarie ej mindre än de extra ordinarie, som statsutgifterna.

Jag vill icke gerna längre uppehålla Kammaren, men jag kan dock ej underlåta att upptaga till bemötande åtminstone en sak af hvad Herr vice Talmannen nyss behagade yttra. Han klagade öfver att man under det nya statsskicket så våldsamt ville drifva fram aliting. Jag ber då att få fråga, om det är någon våldsamhet, att man vill att detta statsskick må få gälla sådant det bjöds svenska folket, då det för detta folk framlades och af detsamma accepterades. Jag vill i det afseendet återropa hvad representanten för södra Tjust nyss uppläste ur motiven för det Kongl. representationsförslaget vid 1862—1863 årens riksdag. Der talas icke om gemensam votering endast i fråga om statsutgifter och bevillning, utan der säges att då Kamrarne besluta olika om *statsreglering* och bevillning, så skall frågan afgöras genom gemensam omröstning. Ytterligare erkännes det, att det äfven hos oss, såsom i andra länder, egentligen borde tillhöra Andra Kammaren att ensam besluta i dessa frågor — om statens utgifter och inkomster — men att det vore ett medgifvande åt Första Kammaren att låta denna deltaga i deras afgörande. Men detta medgifvande skall nu förvandlas till ett veto, hvarigenom man vill hindra Andra Kammaren att få hafva ens den del i beskattningsrätten, som då bibehölls åt densamma. Går man vidare till hvad dåvarande Konstitutions-Utskottet i sitt till Riksdagen afgifna memorial rörande den af Kongl. Maj:t föreslagna representationsförändringen yttrar angående beskattning, så läser man der (memorialet N:o 12, sid. 7) följande ord: "Derest båda Kamrarnes beslut ej sammanstämma, skall, enligt det nya förslaget, frågan förfalla, så framt den ej rör *statsreglering* eller bevillning eller Bankens och Riksgälds-kontorets förvaltning, då den afgöres medelst omröstning i båda Kamrarne, och den mening, som erhåller de flesta sammanräknade rösterna, blifver Riksdagens beslut. Då, efter den nuvarande folkmängden, Första Kammarens ledamöter skulle blifva 119 och den Andras 180, komme visserligen denna sednare att i dylika frågor erhålla betydande öfvervigt, hvilket dock, hvad beskattnings- och penningefrågor i allmänhet beträffar, har sin förklaring deri, att denna Kammare *representerar flertalet af de skattdragande* — — —". Så accepterades förslaget utaf den Riksdag, som då hade att pröfva det; nu kallas det för våldsamhet, att man vill att, sex år efter det förslaget blifvit lag, det skall få gälla sådant som det bjöds, sådant som det mottogs.

Jag vill icke vidare förlänga diskussionen, utan anhåller endast om bifall till den af Stats-Utskottet framlagda propositionen.

Grefve Sparre: Jag vill icke inlåta mig i något bedömande af,
om

om det efter den nya representationens införande i politiskt afseende gått för fort eller för långsamt framåt — den saken hör, i min tanke, ej hit; hvad som nu bör tagas i betraktande är endast: hvad är i denna fråga rätt? Och i det afseendet är jag till någon del af olika mening med den siste talaren. Saken är visserligen icke — jag medgifver det gerna — vare sig i afseende på beloppet eller ens i allmänhet, ur ekonomisk eller finansiell synpunkt betraktad, af någon ofantlig vikt, men den är det desto mera såsom grundlagstolkningsfråga. Under enskilda samtal de sednare dagarne har jag många gånger hört den frågan framkastas: hvarför gör man så mycket väsen af den här frågan? mantalspenningarne äro ju i jemförelse med andra statens inkomster endast en obetydlighet? Det är sannt, de äro det, alla de ordinarie inkomsterna äro numera, då staten i öfrigt har stigit så enormt, af mycket mindre betydelse än förr; men, beloppet må vara större eller mindre, hufvudsaken är hvad som är rätt, hvad som är grundlagens mening med den skillnad den gör mellan de ordinarie och de extra ordinarie statsinkomsterna; summans storlek bör ej i ringaste mån här tagas i betraktande. Den proportion denna inkomstittel intager i förhållande till statens inkomster i öfrigt har för mig åtminstone icke det minsta att betyda; hvad jag vill är endast att man skall tolka grundlagen sådan den är, efter dess lydelse och anda, frågan må gälla stort eller smått.

All tillämpning af grundlag är, i min tanke, en ytterst kinkig sak, såtillvida nemligen som den skall af representationen sjelf i dess helhet anställas. Vi se i allmänhet — och häri ligger faran för alla lagstiftande församlingar, vår ej mindre än utlandets — att åt det håll man vill, åt det hållet försöker man ock tolka sina grundlagar, och som den lagstiftande församlingen vanligtvis är sin egen domare, kan misstanke om partiskhet i det afseendet möjligen uppstå. Ur denna synpunkt betraktadt, måste derföre tradition, prejudikat, föregående exempel vara af vikt; och jag kan på den grund ej underlåta att fästa afseende vid, huru man hittills sett saken, huru den varit betraktad under de sextio år vi lefvat i detta nya statsskick — ty jag vill ej erkänna, att hela vårt statsskick väsendtligen förändrades genom representations-förändringen 1865, jag påminner mig ganska väl att den man, hilken äran af reformen förträdadesvis plägar tillskrifvas, flerfaldiga gånger offentligen uttalade, att förhållandet mellan Konungen och representationen icke vore afsedt att genom den nya Riksdags-ordningen förändras. Om så är, om meningen endast varit att förändra sjelfva representationen, ej dess ställning i förhållande till regeringen, så är det ej rätt att nu tala om folkets suveräna makt öfver beskattningen med mera; representationens rättigheter i förhållande till regeringen äro icke andra eller större nu, än de voro före 1865. Men i så fall är det väl också alldeles otvifvelaktigt, att, ända till den dag som är, de ordinarie statsinkomsterna ansetts vara af den beskaffenhet, att de endast genom Konungens och Riksdagens sammanstående beslut kunna förändras. Häremot har den siste talaren anført, att 57 § Regeringsformen skulle innehålla, att beskattningen vore representationens ensak. Men det står icke så i denna §; det står: "Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena".

Och Herrarne ha hört, huru den person som författat denna grundlag själf tolkat dessa ord; han har tolkat dem så, att dermed afsågs, att beskattningen ej skulle kunna utöfvas på provinslandtdagar. Men, äfven denna tolkning oafsedd, innefattar §:n, sådan den lyder, såvidt jag förstår, ingenting annat än rättighet för Riksdagen att pålägga nya skatter, ej att upphäfva eller borttaga de gamla, åtminstone de ordinarie. Att alla förändringar i äfven de ordinarie skatterna skulle ligga ensamt i representationens hand, detta står ej i §:n; der står, enligt min uppfattning, icke någonting annat än att representationen ensam eger att pålägga skatter. Men, har man sagt, den omständigheten bevisar ingenting, ty så länge representationen har rätt att uppgöra statsregleringen, innefattas häri äfven rätten att nedsätta eller upphäfva de ordinarie skatterna. Ty, huru skulle det väl vara möjligt att upprätta en statsreglering utan att jemväl *bestämma* öfver inkomsterna? Jo, det är ganska möjligt; det sker på det sättet, att det finnes vissa inkomster, de ordinarie skatterna, hvilka staten under alla förhållanden som sin egendom, men hvad som *derutöfver* erfordras, detta eger representationen att bestämma. Och de ordinarie inkomsterna betraktades vid grundlagens stiftande ur denna syupunkt såsom en statens egendom, hvilken lika litet som statens öfriga egendom kunde utan Konungens och representationens bifall staten afhämdas. 59 §:n Regeringsformen säger derföre också: "I sammanhang med uppvisandet af statsverkets tillgång och behof låte Konungen för Riksdagen framställa förslag rörande sättet att genom beviljningar fylla hvad staten kan *utöfver de ordinarie inkomsterna* erfordra". Just derföre att dessa ordinarie inkomster betraktades såsom statens egendom, skulle representationen bestämma hvad som *utöfver* dem erfordras för statsutgifternas bestridande.

En talare har såsom stöd för den motsatta åsigten omförmålt stadgandet i 80 § Regeringsformen: "Krigsmakten till häst och fot så väl som båtsmanshället af rotering och indelning förblifva vid de med landet och städerna upprättade kontrakt och indelningsverk, hvilka till deras hufvudgrunder skola orubbade vara, intill dess Konungen och Riksdagen finna nödigt någon ändring deruti samfäldt att göra" etc. Men med detta roterings- och indelningsverk var förhållandet vid grundlagens stiftande alldeles detsamma som med de ordinarie statsinkomsterna; det betraktades såsom statens egendom, och här, just i denna 80 §, finner jag ett ytterligare stöd för min åsigt, att de ordinarie skatterna ej utan Konungens och Riksdagens gemensamma bifall kunna förändras.

Orden "statens reglerande" i 69 § Regeringsformen låta sig således, i min tanke, fullkomligt väl förenas med den tolkning jag anser för riktig. För öfrigt vill jag icke inlåta mig i något svaromål eller bemötande af hvad här förut blifvit från motsatta sidan yttradt; jag har fullkomlig aktning för hvars och ens öfvertygelse, och jag tror att detta är representantens skyldighet, man må från vissa håll huru mycket som helst söka att göra frågan till en partiifråga.

Jag vill icke trötta Herrarne med något längre yttrande i ämnet. Jag slutar med att upprepa hvad jag nyss sade: det är för en representantförsamling af yttersta vikt att icke onödigtvis gå ifrån tradition och gammal häfd; att icke nu tolka den grundlag, efter hvilken vi lefva, i

motsats till hvad den under 60 år förut alltid tolkats; och på denna grund yrkar jag, i öfverensstämmelse med den praxis, som hittills vid tolkandet af nu ifrågavarande grundlagsstadganden blifvit följd, för min del afslag å Stats-Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Efter att hafva upptagit de yrkanden, som derunder blifvit framställda dels på bifall till den af Utskottet i förevarande punkt föreslagna voteringsproposition och dels på afslag å densamma, fortsatte Herr Talmannen:

”På grund af den klara och oförtydbara lydelsen af 63 och 65 §§ Riksdags-ordningen, anser jag mig, utan afseende på den tolkning man velat gifva åt ett i sig sjelf kanske mångtydigt uttryck i 69 § Regeringsformen, vara förhindrad att i denna fråga, som enligt min uppfattning redan är fallen genom Kamrarnes skiljaktiga beslut, framställa proposition å bifall till det förslag, som Stats-Utskottet i denna punkt afgifvit.”

I anledning af denna Herr Talmannens proposition begärde ordet af

Herr Grefve Posse, som anförde: Jag har nyss tillåtit mig att så vidt jag förmådde häfda den uppfattning af frågan, som inom Stats-Utskottet gjort sig gällande och i hvilka jag för min del har deltagit, nemligen den uppfattningen, att voteringsproposition bort framställas. Med anledning häraf beklagar jag rätt djupt, att denna uppfattning icke kunnat af vår ärade Talman delas. Emellertid tillåter jag mig säga, att den aktning och det förtroende, som Herr Talmannen under en tid flera år af den tid han ledt våra öfverläggningar i så rikt mått förvärfvat sig, sannolikt skall föranleda dertill, att Kammaren icke vill i grundlagsenlig ordning vädja mot hans uppfattning. Det ber jag likväl att få tillägga, att jag för min del bibehåller den åsigt jag redan uttalat. Då emellertid äfven Första Kammarans Talman, efter hvad jag hört, uti samma fråga vägrat proposition och denna åtgärd blifvit af Kammaren godkänd, så är det klart, att, huru än utfallet här skulle blifva, frågan om voteringspropositionens godkännande i alla händelser vore förfallen. Vid sådant förhållande kan intet annat praktiskt resultat för tillfället vinnas än det som redan vunnits, eller att inom denna Kammar temligen allmänt uttalats, att i frågan gemensam votering bort ega rum. På sakens nuvarande ståndpunkt vill jag för min enskilda del hemställa, att Kammaren måtte låta saken vid Herr Talmannens framställning bero.

Vidare yttrade:

Herr Key: Äfven jag vill förklara, att jag icke kan frångå min åsigt, att det varit både med grundlagens anda och form mest öfverensstämmande att vi fått votera om mantalspenningarne, lika fritt som det utan invändning kan tillåtas, att gemensam votering eger rum öfver den andra punkten i samma stats-utskottsmemorial, rörande jernvägstrafikmedlen, hvilka, äfven de, äro en ordinarie inkomsttitel; och likväl utan

att frångå min åsigt i detta fall, må äfven för mig med denna frågas afgörande anstå, då jag i likhet med Grefve Posse måste erkänna, att något praktiskt resultat utaf en votering här om denna propositionsvägrans berättigande icke nu skulle kunna vinnas, utan att den tvärtom, genom hänskjutande till Konstitutions-Utskottet, skulle ytterligare öka det oväder, som under sex års tid så att säga hängt i luften, nemligen angående det förbiseende, den lucka, som finnes uti vår grundlag, om huru skall förfaras, då Kammare stannar mot Kammare i olika beslut om gemensam votering skall ega rum eller icke.

Dessutom får jag öppet bekänna, att jag lifligt och personligt påverkas utaf känslor af djup högaktning och tacksamhet för det oveldiga och frisinnade sätt, hvarpå Herr Talmannen från första början lotsat denna Kammares förhandlingar säkert framåt, och fullgjort detta under alla dessa betydelsefulla första sex år af vårt nya statsskick. Påverkad af dessa skäl och af dessa känslor får jag för min del förklara, att äfven jag vill låta vid Herr Talmannens propositionsvägran för denna gången bero, oaktadt jag inom mig är fortfarande orubbligt öfvertygad att jag i min uppfattning haft rätt.

Herr Jöns Pehrsson: Det kan minst falla mig in att vilja söka inverka på någons öfvertygelse i ett så grannliga ärende som detta, men då jag för ingen del kan finna riktigheten utaf det påståendet, som här är framställt, så, ehuru jag gerna medgifver, att något praktiskt resultat utaf en votering nu icke står att vinna, så tror jag likväl, om jag än kanske blir ensam om denna tanke, att det är så godt att först som sist få utrönt, på hvad sätt en sådan brist i grundlagen, om sådan finnes, må kunna afhjelpas. Jag säger detta icke derföre, att jag är osäker om utgången inom Konstitutions-Utskottet, och jag vet att frågan icke derigenom skulle lösas, utan derföre att jag i dag har förut hört uttalas, att ljuset blifvit utsläckt och att hoppet försvunnit att få rättvisa i ett annat, och jag tror att det vore så godt att nu snart lika väl som sedan få bekräftelse härpå, att det icke är möjligt att få någon skattejemkning. Detta är det skäl som föranleder mig att begära votering i frågan om Talmannens rätt att vägra proposition, i enlighet med hvad 61 § Riksdagsordningen föreskrifver, ty vi kunna då visa svenska folket hvad klockan är slagen och att det icke längre har något hopp att vänta i afseende å skattenedsättningar eller rättvisare fördelning. På grund af hvad jag sålunda anført, vågar jag hos Herr Talmannen anhålla om proposition om votering, för att på detta sätt möjligen kunna få frågan hänvisad till Konstitutions-Utskottet.

Herr Dufwa: Vi hafva nyss förut hört en propositionsvägran å detta utskottsbetänkande. Frågan, huruvida en sådan vägran att framsätta proposition å bifall till hvad ett Utskott föreslagit är tillbörlig och grundlagsenlig, har förr i tiden varit föremål för Konstitutions-Utskottets handläggning, och det har två gånger förklarats, att hvad grundlagen innehåller om rättigheten att vägra proposition på väckt fråga icke kan tillämpas, då det gäller ett utskottsbetänkande, och derefter har, så vidt jag kunnat få reda härpå, denna tillämpning af grundlagen gällt och

blifvit följd. Då striden denna riksdag började om rätta tillämpningen af beskattningsstadgandena uti svenska folkets grundlag, fanns det en punkt, der motståndet kunde söka skydd för att bestrida hvad man med grundlagens rätt trodde sig kunna fordra. Det var, att det fanns en föregående praxis, hvilken talade mot hvad man yrkade. Vi hafva nu hört, huru ledigt en stadgad praxis för grundlagstolkning från det gamla statsskicket kastas öfver ända. Hvad innebär detta? Det innebär, att äfven å deras sida, som icke hylla de åsichter, flertalet af denna Kammare, såsom svenska folkets ombud, trott sig böra söka att göra gällande, erkänner man nu, att en gammal praxis är någonting utan all betydelse. I det motstånd, i den, som det kan synas, motgång, som nyss träffat våra sträfvanden, ligger således snarare en framgång, i det den undanrödjer det enda hinder, som kunde mot oss uppställas, och den bör därför vara för oss en uppmuntran att fortfarande kämpa för att hvad grundlagen innehåller må blifva fullt erkändt och må kunna tillämpas i all sin kraft. Vi böra således ur denna synpunkt icke vara missnöjda med hvad som inträffat, ty om vi också icke omedelbart vunnit det mål vi stridt för, hafva vi dock väckt tanken på och visat hvad som är svenska folkets rätt. Vi stå nu emellertid på den punkt då Riksdagen nalkas sitt slut, och då våra uppdrag snart äro ändade, och vi torde icke böra lemna ur sigte, huru sjelfva sakens ställning för närvarande verkligen är. Lyckades vi ock bringa frågan under gemensam votering, så veta vi mycket väl, att hvad vi tvistat om, mantalspenningarnes fortfarande eller icke, ingalunda vinnes ur den synpunkt vi kämpa för; vi veta vidare att, vid den ytterligare pröfning, till hvilken vi nu kunna hänskjuta ärendet, detsamma möjligen kan komma att afgöras genom någon röstöfvervigt, men att det också lätteligen händer, att allt kommer att bero af en lottkastning. Är det oss värdigt att nu i sista stund låta svenska folkets dyrbara rättigheter sättas på ännu en lottkastning? Låt vara, att den i sjelfva verket icke afgör så mycket. Handla vi icke rättare, om vi helt enkelt till protokollet uttala vår mening, att det ifrågasvarande förfarandet, enligt vår tanke, icke är grundlagsenligt, att vi icke gilla hvad som skett, ehuru vi nu låta dervid bero, och att vi lemna i svenska folkets händer hvad som vidare i denna sak bör åtgöras. Är det så, att hvad vi trott vara rätt endast är vår enskilda mening och att den icke vinner anklang hos folket, hvad betyder det väl då, att denna mening icke fått göra sig gällande? Men är det åter så, att sjelfva folket verkligen känner sig nog myndigt att begagna sina lagliga rättigheter, att vilja komma i åtnjutande af den frihet, den sjelfständighet, som det enligt lagen eger och som samslägtade folk kunnat, utan fara för samhällsordningen, utöfva; om det har tröttnat att höra upprepas det ständiga talet, att man icke åt detta folk eller dess representanter kan anförtro några rättigheter, utan att samhällsskicket rubbas i sina grundvalar, har folket tröttnat att höra detta, vill det låta grundlagens bud gälla, vill det sjelf taga hand om sina rättigheter och vill det hålla på sin sjelfständighet — då sänder det snart eller sednare till riksdagen representanter, som, bättre och kraftigare än det lyckats oss, förmå göra dess lagliga rätt gällande, och segern blir då icke oviss, om den också icke nu står för dörren. Jag hemställer därför till alla dem af denna Kammares leda-

möter, hvilka delat mina åsikter i denna fråga, om det icke är oss mest värdigt att endast till protokollet uttala vår skiljaktiga mening, och att sålunda ställa Kammarens pluralitets uttalanden mot hvad nyss försiggått, och att härvid nu låta bero. Jag anhåller således, att, äfven om det nyss gjorda yrkandet om sakens hänskjutande till Konstitutions-Utskottet skulle fullföljas, Kammaren icke måtte häruti instämma, utan låta saken bero och lemna den åt framtidens dom.

Herr Ola Jönsson: Då en ledamot i Kammaren, om jag hört rätt, yrkat votering för att få ärendet förvisadt till Konstitutions-Utskottet, så tillåter jag mig fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att, efter hvad som till Kammarens kunskap kommit, har Talmannen i Första Kammaren äfven vägrat proposition på bifall till Stats-Utskottets hemställan, och då Första Kammaren gillat denna sin Talmans propositionsvägran, kan detta Första Kammarens beslut omöjligen blifva föremål för Konstitutions-Utskottets behandling, hvarföre således, utan afseeende på hvad Konstitutions-Utskottet skulle komma att besluta i afseeende på andra Kammaren, frågan under alla omständigheter är förfallen. Vid sådana förhållanden vill jag bedja den värde talaren återtaga sitt yrkande, emedan det omöjligt kan leda till något praktiskt resultat.

Herr Talmannen har vägrat proposition på grund af stadgandena i 63 och 65 §§ Riksdags-ordningen. Jag får förklara, att jag för min del har en annan uppfattning utaf samma paragrafers mening, men vill dock låta nöja mig med hvad som skett, ehuru jag vill till protokollet hafva uttryckt, att iag icke kan godkänna den åsigt, som sålunda gjort sig gällande.

Herr Magnus Jonsson: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, det jag inlägger min protest mot den vägrade propositionen.

Herr Jonas Jonasson: Jag vill blott tillkännagifva, att jag fortfarande hyser samma åsigt som jag uttalade, då denna fråga första gången behandlades i denna Kammare, och att jag till alla delar instämmer med Herr Dufwa.

Herr Carl Ifvarsson: Jag vill lika litet som de föregående talarne hafva frågan hänvisad till Konstitutions-Utskottet, men då jag bidragit till uppsättande af denna voteringsproposition, hvilken nu icke kunnat blifva föremål för Kammarens beslut, och jag icke under öfverläggningen här i Kammaren blifvit öfvertygad om att jag haft orätt, så vill jag blott till protokollet hafva reserverat mig, så att jag icke må anses hafva öfvergifvit den ståndpunkt jag förut uttalat mig intaga. Jag vill således visserligen instämma med dem som yrka, att man måtte låta vid den vägrade propositionen bero, men utan att egentligen godkänna densamma; och detta gör jag derföre, att, äfven om man skulle under närvarande förhållande votera härom, jag icke har hopp om att dermed någonting faktiskt vunnas.

Herr Hörnfeldt: Jag får endast anmäla, att jag till alla delar instämmer uti hvad Herr Dufwa yttrat.

Herr Olof Fredrik Pettersson: På de skäl och grunder, som af föregående talare anförts, får äfven jag inlägga min protest mot den af Talmannen framställda propositionsvägran.

Herr Rylander: Jag har ansett Utskottet hafva full befogenhet att framställa voteringsproposition i afseende å mantalspenningarne, men vill icke nu begära votering för att få saken förvisad till Konstitutions-Utskottet; jag kan dock emellertid icke underlåta att inlägga min reservation mot den framställda propositionsvägran.

Herr Mankell: Jag anhåller att få protestera mot den vägran Herr Talmannen gjort i afseende å voteringen om mantalspenningarne, såsom i min tanke icke med grundlagen öfverensstämmande.

Herr Östman: Jag anser, att denna fråga bort på annat sätt behandlas, och att det varit riktigast att låta Konstitutions-Utskottet slita tvisten, men sedan saken nu genom Första Kammarens åtgärd kan anses förfallen, vill jag icke göra något yrkande, utan inlägger endast min reservation mot Herr Talmannens framställning.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Äfven jag får uttala mitt ogillande af Talmannens propositionsvägran, men vill icke yrka votering för att derigenom få saken till Konstitutions-Utskottet, då genom Första Kammarens försorg frågan vid denna Riksdag ändå ej kan bringas till det resultat vi önska.

Herr Jöns Pehrsson: Då jag märker att jag måhända skulle blifva ensam med mitt nej i valurnan, så skall jag gerna afstå från mitt yrkande om votering, dock under anhållan att få till protokollet förklara, att jag orubbadt fasthåller den öfvertygelsen, att saken är af den beskaffenhet, att proposition enligt grundlagen icke bort förvägras.

Jag afstår emellertid nu från mitt yrkande om votering.

Herr Johan Jönsson: Jag får äfven inlägga min protest mot Herr Talmannens propositionsvägran.

Innan denna öfverläggning vidare fortsattes, ville Herr Talmannen, med anledning af de yttranden, som förekommit rörande grundlagsenligheten af Herr Talmannens förfarande, hafva erinrat om innehållet af 61 § Riksdags-ordningen, enligt hvilken en propositionsvägrans stridighet eller enlighet med grundlagen hörde under bedömande af Konstitutions-Utskottet, dit ärendet, för sådant ändamål komme att förvisas, derest af Kammaren så yrkades.

Derefter lemnades ordet åt:

Herr Nils Larson: Jag ber att få till protokollet tillkännagifva, att jag icke kan dela Herr Talmannens uppfattning af denna sak, men att jag, uteslutande med hänsyn till den ställning, hvori frågan genom Första Kammarens beslut kommit, vill låta vid Talmannens afgifna förklarande bero.

Herr Gumælius: Jag tillåter mig uttala min förundran öfver hvad här försiggår. Sedan denna fråga genom mycken strid blifvit bringad till den punkt, der hon nu befinner sig — sedan denna Kammars Talman förklarat sig vägra proposition, hafva flere af Kammarens ledamöter, hvilka förut kraftigt verkat att drifva saken dithän, uppstått för att i varma och värtaliga anföranden på det bevekligaste uppmäna Kammarerna att icke gå längre i konsekvenser, icke låta Konstitutions-Utskottet få taga frågan vidare om hand, och detta, utom af andra skäl, främst och hufvudsakligast af hänsyn till Herr Talmannens *person*, som man icke vill förorsaka obehag. Och med godkännande deraf, att saken ej bör hänskjutas till Konstitutions-Utskottet, hafva sedan, förmodligen af samma hänsyn för Talmannen, en mängd talare uppstått för att uttala sina ogillanden af talmansätgården.

För min del finner jag allt detta så besynnerligt, att jag anser mig ega anledning att nedlägga min reservation emot denna episod.

Herr Lundqvist: Jag instämmer uti det yttrande Herr Dufwa sednast afgaf.

Herr Gunnar Eriksson: Med anledning af Herr Talmannens propositionsvägran, anhåller jag att få anmäla min reservation deremot och instämmer i öfrigt uti det yttrande Herr Dufwa afgifvit angående denna propositionsvägran.

Herr Lars Pehrsson: Jag anhåller att få anmäla min protest i anledning af Herr Talmannens vägran att framställa proposition.

Herr O. Wikström: Jag anhåller att få anmäla min reservation mot Herr Talmannens vägran att framställa proposition.

Herr Lyttkens: I den förmodan att frågan skulle komma att hänskjutas till Konstitutions-Utskottet, har jag icke förut begärt ordet för att yttra min mening. Då det likväl synes, som om Kammarerna ämnar låta bero vid den vägran af proposition, Herr Talmannen afgifvit, utan att drifva saken till Konstitutions-Utskottets afgörande, anhåller jag att få uti protokollet intaget, det jag i hufvudsaken instämmer med Herr Dufwa.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: I anledning af Herr Talmannens hänvisning till och återopande af 61 § Riksdags-ordningen, vill jag återopropa stadgandet i första punkten af 52 § af samma grundlag, hvilken har följande lydelse: "Vid Kammars sammanträde eger hvarje dess ledamot

rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning komma, och om lagligheten af allt, som inom Kammaren sig tilldrager“. På grund af detta grundlagsstadgande, som gifver mig rätt att tala och utlåta mig om lagligheten af allt som inom Kammaren sig tilldrager, anser jag mig hafva rätt att uttala mitt omdöme öfver Herr Talmannens propositionsvägran, och detta är ett ogillande omdöme.

Herr Liss Olof Larsson: Jag instämmer med Herr Gumælius och får för min del tillstå, att den diskussion, som uppstått sedan Talmannen förklarat öfverläggningen slutad, på det högsta öfverraskat mig. Det ser nästan ut som om de talare, hvilka förut yrkat bifall till Utskottets förslag, äro rädda för följderna af detta förslag eller, med andra ord, de tyckas själfva vara öfvertygade om, att de haft orätt, eftersom de ej våga hänskjuta saken till Konstitutions-Utskottet. För min del är jag ingalunda rädd för att öfverlemnna frågan till Konstitutions-Utskottet för att få den löst, ty jag är öfvertygad om, att jag haft rätt uti min uppfattning af föreliggande ärende, såväl inom Stats-Utskottet, som ock under aftoneus diskussion.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Jag anhåller att få i protokollet nedlägga min reservation till följd af Herr Talmannens vägran att framställa proposition och vill dervid låta saken bero.

Herr Rydberg: Jag har endast önskat tillkännagifva, att jag instämmer med Herr Lyttkens.

Herr Hjelm: Jag ber att få instämma med Herr Dufwa.

Herr Johannes Andersson i Knarrevik: Äfven jag anhåller att få anmäla min reservation mot Herr Talmannens propositionsvägran.

Herr Johan Erik Johansson: Jag instämmer med Herr Dufwa, synnerligast som jag inom Stats-Utskottet delat hans åsigt i frågan.

Herr Magnus Svensson: Jag instämmer med Herr Dufwa.

Herr Rundgren: Då det vill synas, som om meningen är att godkänna Herr Talmannens vägran att framställa proposition, men ingen talare uppträdt för att yrka godkännande härå, och det således skulle taga sig besynnerligt ut, att sedan alla, som yttrat sig, ogillat Herr Talmannens propositionsvägran, Kammarens beslut likväl blefve ett godkännande af densamma; så ber jag att få befria Kammaren från denna besynnerlighet genom att förklara, det jag för min del yrkar på godkännande af Talmannens propositionsvägran.

Herr Gunnarsson: Jag anhåller att få nedlägga min reservation mot Herr Talmannens vägran att framställa proposition och instämmer för öfrigt uti hvad Herr Dufwa anför.

Herr Carl Isak Bengtsson: Jag vill till protokollet anmäla, att jag till alla delar instämmer med Herr Dufwa.

Herr Christen Assarsson: Jag vill endast anhålla att få anmäla, det jag instämmer uti Herr Dufwas ogillande, i anledning af den propositionsvägran, Kammarens Talman nyss afgaf.

Herr Uhr: Jag har önskat få tillkännagifva, att jag instämmer med Herr Gumælius.

Herr Ola Larsson: Då så många af Kammarens ledamöter angifvit sin uppfattning utaf Herr Talmannens vägran att framställa proposition, anhåller jag för min del att få tillkännagifva, det jag instämmer med Herr Sven Nilsson från Österslöf.

Herr Jöns Andersson: Äfven jag ber att få uttala mitt ogillande af den vägran å proposition, Kammarens Talman afgifvit och vill för öfrigt gifva tillkänna, att jag instämmer med Herr Dufwa.

Herr Törnfeldt: Med all aktning för den gjorda propositionsvägran, nödgas jag dock, på grund af olika uppfattning med afseende å tolkningen af grundlagens föreskrifter, anmäla min reservation, ehuru jag icke vill gå längre.

Herr O. B. Olsson: Jag instämmer till alla delar med Herr Dufwa.

Öfverläggningen rörande Herr Talmannens propositionsvägran förklaras slutad. Då Herr Jöns Pehrsson derunder återtagit den af honom först framställda begäran om votering, återstod endast yrkandet, att Kammaren vid Herr Talmannens propositionsvägran måtte låta bero. Herr Talmannen delgaf Kammaren denna sin uppfattning och gjordes deremot icke någon erinran; men då, omedelbart derefter, begäran hördes framställas om votering, förklarade Herr Talmannen att sådan skulle ega rum och omröstningsproposition alltså uppsättas.

Herr Nils Larsson begärde då ordet och yttrade: Herr Talman! Mine Herrar! Då Herr Jöns Pehrsson afstått från sitt yrkande att frågan skulle hänskjutas till Konstitutions-Utskottets bedömande och jag icke hört någon annan framställa dylikt yrkande, men deremot att Herr Rundgren yrkat godkännande af Herr Talmannens propositionsvägran, anser jag att sistnämnda yrkande bör utgöra kontraposition i den nu begärda voteringen.

Vidare yttrade:

Herr Carlén: Här har icke blifvit framställt yrkande på frågans hänskjutande till Konstitutions-Utskottet af någon annan ledamot i Kam-

maren än Herr Jöns Pehrsson, som likväl sedermera återtagit sitt yrkande i berörda afseende. Då vi nu höra ett rop på votering, måste omröstningen — om den skall företagas — gälla någonting *annat* än frågans hänskjutande till Konstitutions-Utskottet, eller något af de yrkanden, som derjemte blifvit framställda, ty nu, sedan öfverläggningen förklarats slutad, lär det vara för sent att framkomma med nya yrkanden. De enda under diskussionen framställda yrkanden äro — utom Herr Jöns Pehrssons redan återtagna — dels *gillande* af Herr Talmannens propositionsvägran och dels att *låta dervid bero*. Men då den talare — Herr Rundgren — som yrkade gillande af Herr Talmannens vägran att gifva proposition, icke sjelf påyrkat votering och väl icke håller på sin mening, samt det rop på votering, som hördes, icke torde afse bifall till Herr Rundgrens åsigt, så finnes ju ingenting att votera om, enär alla äro ense att låta vid propositionsvägran bero. Försättes emellertid begäran om votering, så måste den, så vidt jag kan förstå, gälla antingen rent bifall till Herr Talmannens vägran eller att låta dervid bero.

Derpå anförde:

Herr Carl Johansson: I egenskap af representant trodde jag mig hafva rätt att med hemtadt stöd utaf 60 § Riksdags-ordningen begära votering, som jag fortfarande påyrkar. Och är det min åsigt att frågan bör till Konstitutions-Utskottet öfverlemnas.

Enligt Herr *Carl Johanssons* yrkande skulle alltså omröstning nu företagas. För densammas anställande justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som låter bero vid Herr Talmannens vägran att gifva proposition på bifall till den i *första* punkten af Stats-Utskottets memorial N:o 57 föreslagna voteringsproposition,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammarken förklarat sig påyrka den proposition, som Herr Talmannen sålunda vägrat framställa.

Voteringen utföll med 97 ja mot 57 nej. Härmed hade alltså Kammarken beslutit att låta bero vid Herr Talmannens propositionsvägran; och förklarades, till följd af denna voteringens utgång, den i förevarande memorials *första* punkt föreslagna omröstningsproposition hafva blifvit af Kammarken afslagen.

Punkten 2.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 17.

Herr Bengt Bengtsson erhöill ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar från den 30 i denna månad.

§ 18.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag dels till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 22, angående val af fullmäktige i Riksbanken;

N:o 23, angående val af fullmäktige i Riksgälds-kontoret, och

N:o 30, angående utarrendering af enkesäten i Halland och Bohus län; och dels till Riksdagens förordnanden:

N:o 24, för fullmäktige i Riksbanken;

N:o 25, för suppleanter till fullmäktige i Riksbanken;

N:o 26, för fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 27, för suppleanter till fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 28, för styrelseledamöter vid Lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby; samt

N:o 29, för suppleanter till styrelseledamöter vid Lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby.

§ 19.

Till bordläggning anmäldes:

Protokollsutdrag från Första Kammarén N:o 142, med återlemnande af ärendet angående väckt fråga om skyldighet för innehafvare af sådan statens egendom å landet, för hvilken bevilning efter andra artikeln ej erlägges, att utgifva fyllnadsbidrag till folkskolelärares aflöning i förhållande till egendomens taxeringsvärde; äfvensom

Andra Kammaréns Andra Tillfälliga Utskotts utlåtanden:

N:o 12 (i samlingen N:o 32), angående väckt fråga om rättighet för vissa församlingar i Skåne, Halland och Blekinge att uppbära den till klockaren nu utgående helgonskyld; och

N:o 13 (i samlingen N:o 33), rörande väckt fråga om upphörande af expeditionslösen i vissa fall.

Kammarén beslöt, att dessa ärenden skulle, i syfte af ytterligare bordläggning, sättas främst på den lista, som komme att upprättas för föredragningen i nästa sammanträde.

§ 20.

Med undantag af det ärende, som här ofvan i 16 § finnes omförmäldt, justerades i öfrigt protokollsutdrag rörande de beslut, som Kam-maren i detta sammanträde fattat.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 12 på natten.

In fidem
H. Husberg.

Onsdagen den 24 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 17 i denna månad äfvensom förut icke justerat protokollsutdrag för den 22 dennes.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda, Första Kammarens protokollsutdrag N:o 142 samt Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts ut-låtanden N:is 12 och 13 (i samlingen N:is 32 och 33.)

§ 3.

Föredrogos och biföllos Stats-Utskottets memorial:

N:o 58, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående beviljande af vissa förmåner för en-skilda jernvägsanläggningar, som utan bidrag af allmänna medel utfö-ras; och

N:o 59, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kre-ditivsummor.

§ 4.

Vid föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 60, angående väckta motioner om anslag till folkhögskolor, uppstod öfverläggning, hvar-under yttrade: